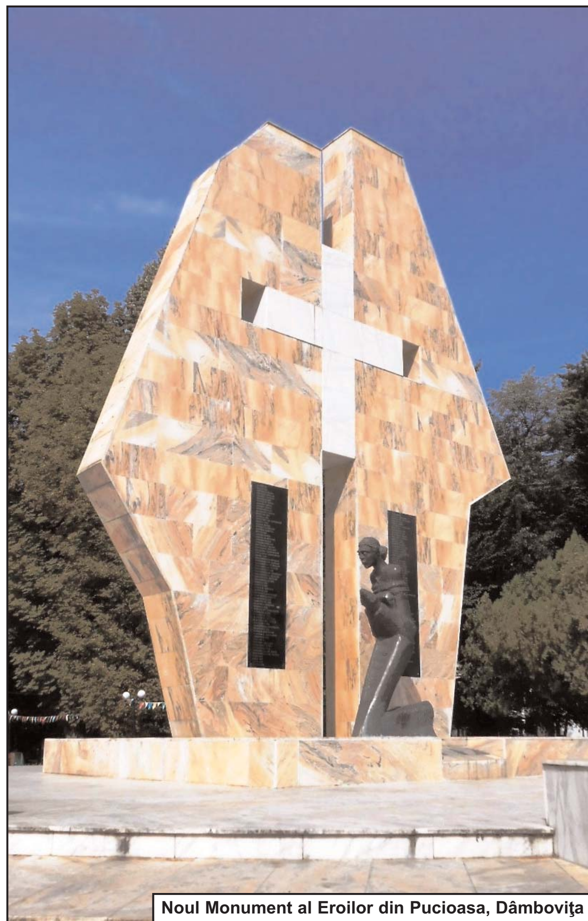

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 5 (114) ■ Mai 2020

Noul Monument al Eroilor din Pucioasa, Dâmbovița

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" din Curtea de Argeș și a Asociației Culturale „Curtea de Argeș".

Viața în vremea pandemiei

Gheorghe PĂUN

Titlul se vrea o aluzie la *Dragoste în vremea holerei,* romanul lui Márquez, ecranizat ulterior, dar ceea ce urmează nu este decât o suită de însemnări care puteau fi foarte bine puse și sub o siglă de tipul „despre fragilitatea omului și omenirii". Contextul este, desigur, cel creat de coronavirusul botezat Covid–19, plecat, se pare, din China și ajuns prin tot *satul global* cu o repeziciune care a dat frisoane întregii planete. Scriu spre finalul lunii martie, nu știu ce va mai fi – cu mine inclusiv!... – până la apariția revistei, peste o lună, dar deja multe se pot spune despre cele ce ni se întâmplă. Evident, mai mult ipoteze, păreri, temeri, că suntem prea aproape de evenimente pentru a le înțelege, iar tabloul este mult prea complex, contradictoriu, dinamic, pentru a ne putea aventura prea departe.

Singurele lucruri certe sunt fragilitatea omului, ca vietate izolată („stăpânul naturii" și „egalul zeilor", dacă nu chiar *prototipul* lor, cum suna fanfaronada renascentist-iluminist-comunistă, poate fi împins sub iarbă de o combinație nanometrică de nucleotide, apărută nu se știe de unde și cum, dar care dă ocol lumii în câteva săptămâni), dar și fragilitatea omenirii, împinsă în criză (economică, financiară, culturală, psihologică, la limită, morală și demografică), aproape fără nicio posibilitate de apărare. Așa cum despre fragilitatea omului se poate discuta la nesfârșit, în termeni ce pleacă de la religii (oricare, în afara celor fără Dumnezeu) și ajung până la filosofeala de șuetă melancolică, eventual în „izolare la domiciliu", la fel se pot dezbate vulnerabilitățile omenirii, cea de acum în primul rând, traversând parcă o criză de creștere suprapusă peste o criză de senilitate (am mai vorbit despre asta), scena fiind complicată de multele conflicte (să le zicem, mai îngăduitori, *competiții,* nu *conflicte?*), mai ales cu substrat economic, uneori și religios, imperial, xenofob, dar manifestate geo-politico-militar, uneori chiar ca „războaie calde", de cele mai multe ori, mai „modern", ca „războaie asimetrice", neconvenționale, informaționale.

Și, am ajuns la începuturi. De ce în China, de ce în Wuhan? (L-am vizitat de mai multe ori, am amici-colaboratori buni în principala universitate locală – ultima dată am fost acolo acum cinci ani...) Ipoteze, scenarii, acuzații, unele mai voalate, altele mai transparente. Comentatorii (TV, internet, ziare) a tot ce se poate comenta au devenit brusc specialiști în pandemii, s-au exprimat, așa cum simțeau/știau că se așteaptă de la ei. S-a dat vina pe lilieci, pe pangolin (un mic „dinozaur" arhaic-simpatic, nici nu știam că există), pe laboratoarele chinezești, pe militarii-sportivi americani prezenți în Wuhan prin

octombrie trecut… Nevoia de explicații, dar, în primul rând, oportunitățile și tentațiile luptei cinic-neproductive (imperialiste?) dintre oricare doi „parteneri" dintre SUA, China, Rusia, UE, cu actori mai mici amestecându-se printre picioarelor celor mari (*neproductive*, zic, la nivel global, altfel fiecare urmărindu-și interesele proprii).

Comunicate, discursuri oficiale, experți, politicieni, derută, perdele de fum, zgomote, diversiuni, *fake news*, panică – peste toate, câteva adevăruri grave: este *posibil* ca virusul să fie produs de om și lansat intenționat împotriva unui „adversar"; (1) *posibil tehnic* (există laboratoare care lucrează pentru diverse armate, în căutarea unor asemenea arme!) și (2) *posibil moral* (laboratoarele sunt finanțate de un comanditar, care nu e un paranoic megaloman, ca în filmele-catastrofă cu care am fost de multă vreme pregătiți pentru „apocalipsa virusologică", ci e un stat, un guvern, eventual chiar unul „democratic"). Iar asta chiar arată că lumea a luat-o razna, că e la distanța unei decizii grăbite sau a unei erori de un final dramatic.

Insist: nici vorbă să susțin sau să cred că vreuna dintre ipotezele legate de apariția Covid-19 este adevărată, nu am probe pentru niciuna, spun doar că *posibilitățile* dinainte, dacă nu documentate verificabil, măcar total plauzibile, mă sperie prin riscul pe care-l implică (și, chiar mai mult, prin *ne-omenia* oamenilor din spatele lor).

Teama mea are și o justificare matematică, chiar dacă puțin „paralelă": o teoremă publicată în 1981 (în plin Război Rece și la vârf de cursă a înarmărilor) în revista *Methods of Operations Research* (vol. 44, pp. 507-520) de Bernard Bereanu, un matematician-probabilist român activ acum vreo jumătate de secol. Articolul are un titlu auto-explicativ, „On the probability of self-activation of the world nuclear weapons stockpile" (Asupra probabilității de autoactivare a arsenalului nuclear mondial), și el a stârnit interes, a fost republicat, a avut mai multe continuări, matematice și literare.

Pe scurt, este vorba despre următorul scenariu. Două *puteri* concurente, posesoare de rachete nucleare, dezvoltă nu numai rachetele, sporind continuu viteza acestora, ci și sisteme de prevenire cât mai timpurie a posibilelor atacuri din partea adversarului. Aceste sisteme de prevenire au componente importante bazate pe informatică – programe și suporturi hardware.

(Continuare la pag. 2)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Odată apucând pe clina unor reforme care nu ţin seamă de datina ţării, nici de aptitudinile poporului, nici de trecut, desigur că onor. d. C.A. Rosetti şi compania sa politică nu se vor opri numai la regularea tocmelilor agricole, ci vor încerca să răstoarne totul cu susu-n jos, pentru a ara pământul istoriei române în toate direcţiunile, să nu rămână nici sâmbure, nici rădăcină din ideile trecutului, pentru ca brazda să fie îndestul de înfoiată şi moale să primească în ea sămânţa noilor idei... ale republicii.

Se ştie că toate cele în ţara aceasta sunt pentru onor. tagmă, nu lucruri ce-au raţiunea lor de-a fi în chiar natura statului şi a poporului, ci afaceri de combinaţii temporare şi de expedient. Chiar coroana Regelui nu este forma consacrată a existenţei politice a poporului românesc din suta a treisprezecea începând, nu este coroana Basarabilor pe fruntea unui dinast european, ci un mijloc de menţinere la putere a partidului roşu, căci d. C.A Rosetti declară că e „republican" şi că e treaba copiilor săi de-a „realiza republica". Coroana există, pentru că onor. părinte al democraţiei o îngăduie să existe şi o îngăduie pentru că sub eticheta monarhică „trăim în realitate în republică". Dar dacă însuşi felul nostru de-a fi, chipul de existenţă tradiţional şi monarhic al statului român, e numai o chestie de timp şi oportunitate, cum o fi privind onor. tagmă patriotică celelalte instituţii ale ţării? Magistratura? Cu toate opiniile clare şi exprese ale ţării şi ale organelor ei judecătoreşti, tagma voieşte eligibilitatea ei şi proiectul în cestiune e şi depus pe biroul Camerei. Un proiect voluminos, plin de cârciocuri, menit a face din justiţie unealta de ocară a partidului roşu, o sclavă a patimilor momentane, o îngăduitoare a apetiturilor, o creaţiune a stării temporare de corupţie.

Împărţirea ţării în plaiuri şi ocoale? Un alt proiect de lege şterge cincizeci de plaiuri c-o singură trăsătură de condei. Dar multe din aceste au istoria lor proprie; unele ascund începuturile legendare ale statului român, unele sunt leagănul vechilor şi noilor noastre oştiri teritoriale şi al eroilor! Ce-nsemnează toate acestea în ochii unor oameni pentru care România e numai *din întâmplare* o patrie, cărora formele ei moştenite nu vorbesc în nicio limbă şi nu au niciun înţeles?

Biserica? Creaţiunea aceasta eminamente naţională a unui Vodă, carele la a. 1399 încă o face neatârnată de orice ierarhie bisericească sau lumească, biserica lui Mateiu Basarab şi a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii şi unitatea etnică a poporului, ea care domneşte puternică dincolo de graniţele noastre şi e azilul de mântuire naţională în ţări unde românul nu are stat, ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voieşte a introduce în Sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători şi pe atei; tinda templului devine un teatru pentru advocaţi fără pricini şi banul roşu al văduvei, o fisă pentru jucători de cărţi.

E asemenea vorba ca în locul votului pe colegii să se introducă în mod clandestin sufrajul universal, vorba ca voturile tuturor să fie egale, indiferent fiind de unde-i, cine-i, ce are ori ce ştie fiecare. În locul teoriei de „român şi român" se erige teoria de „om şi om" în materie electorală, care realizându-se va pune majoritatea în mâna imigraţiunii, încât noi înşine să ajungem poate să fim consideraţi ca străini în ţara noastră strămoşească.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Iată pe scurt tendinţele viitoare ale partidului roşu. Patria un hotel, poporul o amestecătură, biserica un teatru pentru politicieni, ţara teren de exploatare pentru străini, viaţa noastră publică o ocazie pentru ilustrarea şi ridicarea în sus a imigraţiunii din câteşipatru unghiurile lumii.

Şi toate le îngăduim noi, o ţară de oameni, îngăduim ca un venetic să se atingă de tot ce constituie trecutul nostru – de tot ce e menit a menţine caracterul şi unitatea poporului nostru.

(*Timpul*, 20 martie 1882)

(Urmare din pag. 1)

Atât programele, cât şi suportul electronic sunt vulnerabile la erori. Competiţia măreşte încontinuu viteza rachetelor şi micşorează corespunzător timpul disponibil de reacţie. Procesul acesta are două consecinţe, demonstrate formal de B. Bereanu: după o vreme, cele două sisteme rachete-alertă vor funcţiona ca un unic sistem şi, mai important, chiar dacă erorile sunt extrem de rare, la un moment dat, cu probabilitatea unu, acest sistem se va autoactiva. Este afirmaţia din titlul articolului. Apocalipsa nucleară cu probabilitate unu (fără a se prezice şi momentul catastrofei). Factori agravanţi: apropierea armelor nucleare de ţinta lor şi dependenţa crescută de calculatoare.

Autorul caută şi condiţii care să micşoreze probabilitatea de auto-activare, dar, la finalul rezumatului articolului, conchide: „Spusa cum că trebuie să ne obişnuim să trăim cu armele nucleare alături este neadevărată"… Se poate reformula în termeni de arme biologice – Covid-19 poate fi o „aplicaţie" a teoremei lui Bereanu, rescrisă pentru arme biologice!... (Iar situaţia curentă din domeniul nuclear este chiar cea din modelul matematic: rachete tot mai rapide, tot mai apropiate de ţintă, inteligenţa artificială, deci calculatoarele, eventual capabile de „învăţare", pe cale de a lua locul decidentului uman în aprecierea necesităţii lansării unei rachete. *Se sparie gândul,* vorba cronicarului: un război nuclear declanşat de o eroare informatică… cu probabilitate unu…)

Revin la *pandemia noastră*. China, stat centralizat (mai mult imperial-confucianist decât comunist, aşa cum au aruncat repede cu cerneală pe foi unii comentatori), a rezolvat problema destul de repede şi cu relativ puţine pierderi de vieţi (recunoscute oficial...), prin măsuri drastice. Coreea de Sud, evident, la altă scară de mărime, a procedat mai flexibil, dar a fost la fel de eficientă (se spune că era pregătită, de la pandemiile anterioare). Europa cea unită s-a mişcat ezitant, ca depăşită de situaţie, abia acum pare că se dezmeticeşte, mult clamata solidaritate n-a prea funcţionat, drept care fiecare ţară şi-a reamintit prerogativele şi beneficiile suveranităţii şi a luat măsurile pe care le-a considerat potrivite (inclusiv măsuri iniţiale contra-productive, precum Olanda, imitând Marea Britanie). S-au relevat din nou valoarea graniţelor şi importanţa existenţei unui stat eficient (adică puternic). În general, globalizarea a primit o lovitură destul de serioasă (a se vedea cum statele mai *cu personalitate* au închis graniţele, au interzis exportul de medicamente şi echipamente, în ciuda acordurilor, contractelor, *prieteniilor*). Cu totul semnificativ (şi ironic), una dintre măsurile luate de UE a fost suspendarea Pactului de stabilitate, returnând aşadar o parte din suveranitate statelor membre.

Între timp, numărul victimelor creşte, şi pe continent şi în afara lui. Europa de Est e semnificativ în urma celei de Vest – o „competiţie" pe care fiecare parte ar vrea s-o piardă… Deocamdată, e relativ „linişte" în Africa (vara o fi explicaţia?), dar este posibil să fie liniştea dinaintea furtunii.

Cum va fi de Paşte? Cum vom intra în vară? Cum se va *reporni* lumea? Teribilă constatarea că „virusul a oprit lumea". Nu total exactă afirmaţia, dar spunând în câteva cuvinte cât de fragilă este omenirea… Cea de acum, pentru că sunt toate şansele ca cea de după pandemie (noul 11 septembrie?) să fie altfel, *resetată* – să sperăm, mai înţeleaptă-umană-modestă-raţională…

Şi România va fi altfel, măcar pentru că va avea cu unul sau două milioane de locuitori în plus. Care au văzut cum e lumea, dar au văzut şi cum e să fii emigrant.

Memorabil-patetică imagine: câteva mii de români blocaţi în graniţa austro-ungară, scandând în cor *Vrem acasă!*... Săraca inimă a deştăratului, săracul suflet al celui depărtat de baştină…

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Civilizaţia spectacolului

Horia BĂDESCU

Niciodată sindromul flecărelii, al meliţatului, al marii trăncăneli despre care glosam deunăzi, nu şi-a găsit un loc mai potrivit decât în civilizaţia actuală, „civilizaţia spectacolului" cum o numeşte şi cum este de fapt, Mario Vargas Llosa. Niciodată scălâmbăiala lingvistică n-a tradus mai bine scălâmbăiala comportamentală, hăul interior care se cască în omul contemporan, vidul din care a fost expulzat nu doar sensul cuvintelor, ci şi al existenţei, căci de fiinţare nici nu poate fi vorba.

Circul universal al cărui carusel îşi roteşte ameţitor imaginile în fiece zi. Căci fără imagine nu putem vorbi de spectacol; sau *viţăvercea!* Imaginea care, vorba limbajului de beton al actualităţii, „face mai mult decât o mie de cuvinte", imaginea care nu este altceva decât expresia aparenţei, atunci când nu e trucată de-a dreptul şi, de cele mai multe ori, doar coaja vieţuirii şi nu sensul, sâmburele ei, aşa cum flecăreala universalizată n-are nimic de-a face cu sensul pe care îl presupune actul comunicării. Imaginea, învestită cu exclusivitatea certificării poziţiei sociale şi, ceea ce e şi mai nociv, a valorii umane pe care o practică star-sistemul generalizat, în stare să încoroneze hollywoodian găina care a ouat mărgica, nu vorbeşte doar despre spaima de singurătate a omului. Ea speculează, deopotrivă, narcisismul intrinsec naturii umane, dorinţa de singularitate a individului, de recunoaştere în comunitate, firească în intenţionalitate, dar maladivă şi periculoasă în absenţa calităţilor reale. Acest narcisism exacerbat, această bolnavă dorinţă de afirmare cu orice preţ a propriei imagini a derapat şi derapează frecvent în zona manifestărilor cele mai atroce ale răului. Crime abominabile, criminali în serie, plecaţi cu sorcova plini de ridicul ori de ură ţin prima pagină a tabloidelor şi-şi fac „meseria" sub lumina reflectoarelor televiziunilor cele mai galonate, pe care le reclamă în consemnarea isprăvilor şi imortalizarea unicităţii lor.

Pervertind axiologia existenţială, schimbând şi degradând scara valorilor culturale şi morale, inventând idoli de mucava şi „valori artistice" pentru care până şi kitsch-ul e o ştachetă mult prea înaltă, deturnând sensul naturalităţii, civilizaţia spectacolului nu face decât să pervertească ideea de creaţie şi de artă şi, deopotrivă, a valorilor de vieţuire, într-o bulibăşeală care expurghează momentele importante, grave, ale existenţei de sensul lor adevărat, într-o miştocăreală şi zeflemiseală care trimit evident la incultură şi lipsă de civilizaţie, dar şi la o infantilizare generalizată a gândirii.

Se mimează valori şi stări emoţionale, se copiază şi se generalizează gesturi şi moduri de interacţiune umană care minimalizează ori chiar aruncă în derizoriu lucruri sau momente care au o încărcătură umană ce reclamă decenţa atitudinală. „Familiaritatea lăbărţată" a lumii lui Caragiale şi viciul uitatului pe gaura cheii ies din subteranele sociale, unde le-ar fi locul, şi iau prim-planul exacerbării neruşinate, al vulgarităţii animalice, aruncând intimitatea cea mai profundă în zoaiele mahalalei dezlănţuite şi rânjetului tâmp al lumpenului intelectual. Vă mai aduceţi aminte de celebra emisiune *Big brother,* lăfăindu-şi succesul dezmăţat pe televiziunile „lumii civilizate"? Nu vă e familiară voluptatea cu care telespectatorii şi internauţii asistă la spălarea rufelor în public, la împreunările şi despărţirile falşilor idoli, la „viaţa zbuciumată" a starletelor de trei lulele, consumată, sub luminile reflectoarelor, pe micile ecrane, şi suferinţele dansatoarelor la bară, care-şi reclamă la senectute onoarea pierdută?

Societatea a văzut că se poate şi a devenit conştientă de faptul că nu doar „şi nimica mişcă", ci şi că nimica poate fi făcut bici care să şi pocnească. Cu complicitatea ei şi, oroare, uneori a minţilor luminate, sastisite de snobism şi îmbătate de nombrilismul şi focurile bengale ale propriului discurs. Cum sublinia Llosa scriind despre teoria francezului Guy Debord, argumentată în cartea acestuia *Societatea spectacolului* (Humanitas, 2016): „Alienarea – iluzia minciunii transformate în adevăr – a strangulat viaţa socială, făcând din ea un spectacol în care tot ce era spontan, autentic, natural – adevărul omenesc – a fost înlocuit de artificial şi de fals." Fiindcă „spectacolul – zice Debord – e dictatura efectivă a iluziei în societatea modernă".

Totul a devenit spectacol. Amorul, căci de lubire nu poate fi vorba, cu „chinurile" şi fornicaţiile sale, se consumă la liber, sub ochii poporului, avid de lubricitate şi publicitate precum altădată de sângele gladiatorilor din arenele Romei imperiale, nu din cernita Romă de astăzi! Momentul dramatic şi uneori tragic al morţii primeşte străinul de sine omagiu al aplauzelor (convertite din aceeaşi zonă a spectacolului), infantilitatea ursuleţilor şi păpuşelelor depuse „pios" pe locurile însemnate de „doamna cu coasa". Ca să nu mai vorbim de specularea îngălată a emoţiei fireşti unui asemenea moment, comercializarea imagistică dezgustătoare a durerii. Protestatarii pentru lucruri serioase, pentru drepturi umane şi sociale, dansează *lambada* şi *pinguin* şi fac balet cu luminiţele telefoanelor. În pandemia teribilă care încearcă umanitatea în aceste zile, precum ciuma şi holera Evului Mediu, comentatoarele televiziunilor anunţă hecatombele cotidiene de morţi cu surâsuri şarmante, „vedete" sportive îşi exprimă solidaritatea jonglând cu suluri de hârtie igienică, bravii noştri „italieni" repatriaţi fac nunţi de sute de persoane, atunci când nu practică, prin minciună, filosofia zvânturaticului Rică Venturiano: „ori toţi să muriţi, ori toţi să scăpăm", iar nemţii îşi exprimă solidaritatea cu mult prea încercaţii italieni veritabili cântând *Bella ciao*, imnul partizanilor italici luptând împotriva trupelor naziste.

Adevărata compasiune şi solidaritate – solidaritate clamată şi reclamată retoric de mărimile politice ale unei Uniuni Europene care-şi demonstrează la ceas de cumpănă nu doar fragilitatea, ci, practic, nefuncţionalitatea ca structură politică viabilă, refuzându-şi unitatea pentru mai sănătoasele principii „scapă cine poate" şi „milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima" – par să aparţină altor vremuri.

Cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, sârbul Jovan Hristic avertiza în *Formele literaturii moderne:* „Astăzi ni se pare că am şi intrat într-o nouă civilizaţie, civilizaţia audio-vizuală a imaginii. Dar imaginea este mai mult un instrument al terorismului spiritual decât un mijloc de înnobilare spirituală şi cartea pare ultimul refugiu al puţinei libertăţi pe care o mai putem pretinde şi avea în această lume, splendidă, pestriţă şi zgomotoasă, fără tăceri şi fără bucuria singurătăţii."

Poate că vremurile pe care le trăim sunt un teribil avertisment, pentru dezmăţul, nu doar imagistic, în care se scaldă umanitatea, pentru incapacitatea omului de a se mai întâlni cu sine însuşi, pentru confuzia axiologică şi morală. Poate că panaceul recluziunii pe care ni-l impune ne va întoarce spre pierdutul tărâm al bucuriei de a fi împreună în taina vieţuirii cu noi înşine, a tăcerii pline de rod, a cuvintelor adevărate şi a cugetării. Poate! Deşi, Hannibal e mereu dinaintea porţii, iar sacrele palmipede au devenit recuzită de Hollywood…

Modul de viaţă european şi fiinţa noastră socială (II)

Dragoş VAIDA

Neînţelegerile, tensiunile, conflictele care afectează *modul de viaţă european,* inclusiv presiunile şi limitările impuse existenţelor personale, direct sau indirect, nu pot fi înlăturate dacă nu ne regăsim reperele, valorile constitutive, dacă nu ne reconectăm cu *rădăcinile noastre educaţionale, culturale, morale şi spirituale,* găsind modalităţi de solidarizare şi manifestându-ne mai uniţi. Însemnările de faţă, ca şi altele precedente, ar urmări să contribuie cu câte ceva, pe cât posibil, la considerarea/discutarea unor idei, repere sau referinţe legate de *identitatea noastră europeană,* care îmbracă *identitatea noastră naţională,* ambele, credem, nu de circumstanţă, ci definitorii.

În articolul precedent, l-am citat pe David Engels, autorul mai multor cărţi despre civilizaţia europeană, vezi *Le Déclin. La crise de l'Union européenne et la chute de la République romaine* (Éditions du Toucan, 2013) şi *Que Faire? Vivre avec le déclin de l'Europe* (Blue Tiger Media, 2019). Teza susţinută este că actuala criză a Europei seamănă cu cea trăită de Republica romană în primul secol şi, mai important, că declinul observat *nu provine din exterior, ci din interior,* exemple, scuze pentru o listă lungă, dizolvarea *managerial asistată* a familiei tradiţionale, relativizarea ideilor morale, declasarea culturii, exilată într-un plan secund, considerarea universităţilor mai puţin ca focare ale civilizaţiei şi mai mult ca prestatoare de servicii (mai jos referinţa critică la demolarea din mai '68), inclusiv ca trambuline sociale sau politice, pe baza diplomelor plătite, promovarea formulei *political correctness* ca *normă* de conduită, impusă mai ales atunci când în discurs intervin rasa, „genul", cultura sau aşa-numita şi nedefinita „orientare sexuală" a persoanelor care se declară *ne-binare,* tendinţa de a cenzura orice opinie care displace, înlocuirea comunităţilor omogene şi solidare, constituite istoric pe baza unui fond de tradiţii împărtăşite, cu grupări *ad-hoc* în care participanţii se asociază temporar căutând numai propriul *profit* material şi imediat, inadmisibila polarizare socială, cinismul cu care orice idee de adevăr absolut este înlocuită de *compromisuri negociate* – iată tot atâtea veritabile raţiuni ale fragmentării (*délitement*) Europei (vezi *Le Figaro,* David Engels, *Le déclin de l'Occident n'est pas un accident de parcours* de Louise Darbon, 02/08/2019), sperăm, mai bine înţelese, cu exemplificările şi comentariile mai pe larg de aici.

→

Homo sapiens

De la început este de observat că şi în alte lucrări găsim descrieri ale crizelor provenite din alienarea valorilor de bază, în termeni asemănători şi neaşteptat de actuali, vezi, de pildă, o caracterizare uşor de înţeles, greu de pus la îndoială, dură, în (2 Timotei, 3, 2-4, 9) unde ni se spune „că vor fi oamenii iubitori de sine, iubitori de arginţi, lăudăroşi, trufaşi, hulitori, neascultători de părinţi, nemulţumitori, fără cucernicie, lipsiţi de dragoste, neînduplecaţi, clevetitori, neînfrânaţi, cruzi, neiubitori de bine, trădători, necuviincioşi, îngâmfaţi, iubitori de desfătări mai mult decât iubitori de Dumnezeu... *Dar nu vor mai înainta, căci nebunia lor va fi arătată tuturor...”*

Apropiat de noi, pr. Ion Agârbiceanu (1882-1963, academician, canonic şi protopop unit al Clujului, susţinător al Marii Uniri, tatăl fizicianului m.c. acad. Ion I. Agârbiceanu), scria referitor la România Mare: „Tu ştii cât am dorit să te văd aşa cum eşti acum: cu toate lanţurile sfărâmate să străluceşti de întreaga ta tinereţe şi frumuseţe… Şi, iată, în jurul tău e larmă şi alergare, oamenii se zbat după lucruri trecătoare şi tu, veşnică frumuseţe, veşnică avuţie, eşti dată uitării” (Ion Agârbiceanu, *Două iubiri,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968, p. 390, după IPS Andrei), avuţie lăsată fără pază, dată cui nu trebuie. Nu este chiar totul dat uitării, îmi aduc aminte cu plăcere de prof. Ion I. Agârbiceanu, o distinsă figură – când eram student, a predat şi la Matematică. L-am cunoscut ceva mai bine la IFA, avea laboratorul în corpul de clădire vecin, venea cu colaboratorii, cu un maldăr de cărţi sub braţ. Ne propunem să revenim asupra instituţiei IFA, un centru de cercetări care sub conducerea acad. Horia Hulubei a fost un exemplu de instituţie cu vocaţie interdisciplinară, un model nou în lumea noastră ştiinţifică din acei ani ’50.

Toate cele spuse nu cred că ar trebui să fie luate ca un diagnostic exclusiv negativ şi final. De fapt, descifrăm în cele spuse la ce să fim atenţi, ce trebuie să conştientizăm mai bine, de ce trebuie să ne ferim neapărat. Astfel, se înmulţesc indicatoarele de drum periculos, dar totuşi este mai bine decât să mergem nepreveniţi, orbeşte.

Subiectele de reflecţie şi de acţiune pe care le propunem atenţiei în notele noastre sunt pe *făgaşul tradiţiilor creştine.* Credem că este natural să fie aşa, întrucât aceste tradiţii şi linii de acţiune, dacă vrem să ne respectăm istoria, au avut un rol formator pentru civilizaţia noastră şi sunt depozitarele unei vaste experienţe de cultură şi de viaţă. Dispunem de un imens rezervor de înţelepciune pătrunzătoare – de psihologie abisală dacă vreţi – cu o valoare practică de care azi suntem prea puţin conştienţi. Avem numai de câştigat dacă actualizăm acest rezervor care oricum subzistă.

Un articol de fond din această revistă se ocupa de conceperea omului ca *resursă.* Găsim un studiu, în bună parte asupra aceleiaşi problematici, la Philippe Soual (doctorat în filosofie, specialist în Hegel), *L’homme incarné*, Artège, 2019. Potrivit cărţii, ajungem să considerăm că fiinţa umană este până la urmă o *materie primă modelabilă,* eventual abandonată când nu mai corespunde intereselor iniţiale. Aşa fiind, fasonările succesive desprind omul din cadrul natural şi îl transformă în *creatură fabricată.*

Omul-resursă devine omul-instrument. Individul nu mai are alt scop decât folosirea diferitelor maşini-unelte – una dintre acestea fiind propria fiinţă *dezîncarnată* – şi obţinerea profitului de pe urma produselor realizate. Nu mai facem altceva decât să ne satisfacem plăceri din care nu ne alegem în final cu nimic. Ideea că fiinţa este de fapt doar un instrument este piatra de temelie a totalitarismului de toate culorile. Ideile de personalitate şi de comunitate le găsim pe făgaşul creştin pe care l-am înlăturat prin supraevaluarea drepturilor omului.

Sfinţii Părinţi, de la originea tradiţiilor noastre creatoare de cultură, identificaţi ca atare sau nu, din pustie sau cetate (acum liberi, putem citi cărţi care se găsesc uşor şi nici nu sunt scumpe), ne îndeamnă stăruitor să punem *un început bun,* eliminând *chiar numai câte ceva din cele rele.* Este ca în acea vorbă din înţelepciunea populară, *cu răbdarea treci şi marea, dar cu răul nici pârâul* – mai bine ni se spune în Axioma lui Arhimede din matematică! După un pas în direcţia cea bună, vin curajul, o încredere mai mare şi o atenuare a necazului care pierde din forţa lui destructivă. Această forţă negativă nu este atât cea care ne vine din pagubă, necaz, eşec sau nenorocire, acestea sunt intense câteva ceasuri, zile, 40 de zile, cât cea care provine din *descurajare,* din *demobilizarea resurselor sufleteşti.* Orice am face să scăpăm, trebuie însă fie însufleţit de încredere, altfel ne ostenim inutil, ducem apa cu ciurul.

Pentru a intra cât de cât în subiect, observăm că atunci când lucrurile merg din rău în mai rău, impasul, insuccesul sau falimentul apar când ne este atins cu adevărat *fondul sufletesc, baza, intimul nostru* (vom reveni asupra termenului, care nu are nimic de a face cu „intimităţile”). Notăm aici, să nu uităm, în cauză este un *proces* care ne afectează progresiv, în etape: demoralizarea, destabilizarea rosturilor vieţii interioare, criza, Doamne fereşte!, până la disperare şi ceva *încă şi mai rău.*

În faţa ingratitudinii, în suferinţe, neputinţe sau în nefericire, putem ajunge să nu mai vrem *nimic,* uitând că *mâine este o altă zi,* că viitorul este speranţa. Asistăm atunci la instalarea indiferenţei/pasivităţii, la recluziunea în bula amărăciunii mute

şi sterpe, când nu ne mai dorim de fapt nimic – *akedia* despre care au scris Sfinţii Părinţi şi despre care vom încerca şi noi să spunem ceva.

În experienţa la care am făcut aluzie găsim mijloacele de care avem nevoie să ne refacem, acel *Doamne ajută!,* după care treptat înaintarea devine mai uşoară. Aflăm că timpul, energia şi viaţa ne pot întoarce către o cale pe care viaţa este trăită cu mai mult folos, chiar dacă numai la scară individuală. Credem că refacerea/reconstruirea cu mijloacele sugerate trebuie să redevină un arc de boltă al modului nostru de a trăi mai departe.

Dat fiind că sursele crizelor prin care trecem sunt tocmai cele de ordin moral, spiritual, cultural, este natural să sugerăm ca ideile şi tradiţiile creştine să nu fie trecute într-un plan secundar, atunci când ni se spune despre modul de viaţă european, că „avem datoria permanentă să-l păstrăm, să-l protejăm şi să-l ameliorăm. Iată de ce protejarea acestui *European way of life* constituie unul dintre cele şase principii directoare ale orientărilor mele...” (von der Leyen, preşedinta Comisiei UE).

Poziţiei contrare nu-i lipseşte însă vehemenţa contestatoare, liderul ecologist Philippe Lamberts ajungând la o negaţie în termeni atât de severi încât preferăm să-i reproducem afirmaţia: „la question migratoire est d'abord un enjeu de protection d'un soi-disant mode de vie européen, dont on n'a d'ailleurs pas idée de ce qu'il signifie”.

Cum nu ştim ce înseamnă modul de viaţă european în discuţie?! Cea mai grăbită retrospectivă ne arată cât de mult trebuie să ne preţuim civilizaţia – *Europa în care credem!* – în care educaţia şi cultura sunt valori constitutive. Această Europă a fost puternic şi programat zdruncinată de mişcarea din mai 1968, de care noi, în România, din cauza regimului, am fost prea puţin conştienţi. Acela a fost momentul în care Universitatea a pierdut enorm din importanţa socială şi din prestigiu, profesorul devenind acel ins nebărbierit, în haine de sărântoc, cu un statut puţin dubios, de te întrebi ce treabă are. La un deceniu distanţă, când s-a făcut o evaluare retrospectivă, am fost invitat să scriu un articol în *European Journal of Education*, întrebarea lansată fiind *The University does not Overqualify?* Articolul scris, exact cu acest titlu, mai puţin semnul întrebării, a apărut în vol. 14, no. 2, 1979, pag. 165-173, cu 30 de referinţe bibliografice. Abia intrat în Europa via *Centre Européen pour l'Enseignement Supérieur* de l’UNESCO (CEPES), unde eram director adjunct, am produs o dezamăgire cu acest articol. Impresia mea a fost că se aştepta o poziţie contrară, trendul fiind favorabil criticilor în termeni de tipul „elitism”, „turnul de fildeş” etc.

În fapt, ştim bine ce înseamnă modul de viaţă european, la dispoziţie stându-ne numeroase, relevante, exemple de mari creatori de cultură şi tradiţii, repere fundamentale pentru civilizaţia europeană. Cu patru ani în urmă murea Umberto Eco, iar la începutul lui februarie îi urma George Steiner, care a scris despre barbarie în Europa şi despre distrugerea înfăptuită de nazism şi stalinism a ceea ce a denumit *umanismul Europei centrale;* vezi cărţile lui G. Steiner *Language and Silence* (1967), *Tolstoy or Dostoievsky: An Essay in Contrast* (1960), *The Death of Tragedy* (1961; *Moartea tragediei,* Humanitas, 2008), *Grammars of Creation* (2001), *Lessons of the Masters* (2003; trad. rom. *Maeştri şi discipoli).*

Alături de aceştia, amintindu-ne de cei de a căror opere ne-am apropiat, cât am putut, citând fără criterii de alegere şi ordonare, România îi are pe Constantin Brâncuşi, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugène Ionesco, Ion Barbu, Lucian Blaga, Nicolae Iorga, pe Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Ion Luca Caragiale, Mateiu Caragiale, George Coşbuc, Urmuz, Ana Blandiana, Nicolae Steinhardt, Matei Călinescu, ca şi pe Luchian, Tonitza, Mircea Vulcănescu. Să nu uităm nici de iluştrii noştri muzicieni George Enescu, Angela Gheorghiu, Gheorghe Zamfir, Ciprian Porumbescu. Să ne amintim şi de chipurile marilor arhitecţi români Ion Mincu, G.M. Cantacuzino, Henriette Delavrancea-Gibory, Octav Doicescu, Şerban Sturdza… În acelaşi timp, ca şi până acum, în limitele noastre, ne gândim la dragii noştri actori şi regizori, oameni de teatru şi film, pe care i-am văzut si admirat, ca Olga Tudorache, Leopoldina Bălănuţă, Horaţiu Mălăele, Maia Morgenstern, Liviu Ciulei, Victor Rebengiuc, Valeria Seciu, Toma Caragiu sau Marin Moraru. Şi, nu în ultimul rând, ne mândrim cu matematicienii noştri pe care am avut onoarea să îi am ca profesori, îndrumători sau mentori, precum Gr.C. Moisil, Simion Stoilow, Miron Nicolescu, Solomon Marcus, Dan Barbilian, Gheorghe Vrănceanu sau Victor Vâlcovici. Toţi aceştia şi mulţi alţii ilustrează spiritul civilizaţiei de pe continentul nostru, îi conferă substanţă.

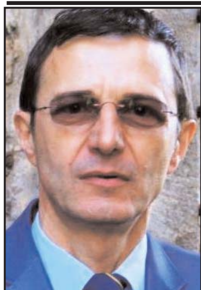
Nu avem calificarea necesară, aşa încât spunem numai că impresia noastră este că pentru noi identitatea naţională nu a avut niciodată în istorie pretenţii hegemonice separatiste, că întotdeauna am preţuit şi respectat *casa noastră europeană,* în care ne-am simţit bine, fără prea multă pledoarie. Convieţuirea naţie–Europa nu a fost la noi conflictuală; în particular, de exemplu, argumentele religioase nu au fost impuse cu sila şi n-am avut războaie religioase. Suntem o *ţară fundamental creştină,* ceea ce spune mult, dacă ne gândim mai bine, cu privire la modul caracteristic în care noi înţelegem relaţia particular–universal.

Ca să ajungem acum la ceva mai precis, mai simplu, ne referim la un exemplu. Am mai corespondat şi recent am şi vorbit cu un distins coleg de informatică austriac. Mi-a spus că dânsul a fost în partidul de extremă dreaptă şi că nu a văzut cu ochi buni venirea la Viena a românilor, printre aceştia viitorul profesor de renume, Alexandru (Sandu) Mateescu. A revenit asupra acestor poziţii din trecut şi acum recunoaşte că nu i-a preţuit cum trebuie pe români. „De ce nu i-aţi preţuit atunci şi mai ales de ce îi preţuiţi acum?”, l-am întrebat. Răspunsul a fost puţin mai amplu şi printre multe altele am reţinut următoarele: „Cu voi nu mă tem că ne ameninţaţi cu ceva, că aţi putea scoate o armă. Diploma de la matematica voastră reprezintă ceva, indiscutabil o clasă. Ne-am putea întâlni la o biserică, am putea să ne regăsim privind la un brad de Crăciun... Oricine aţi fi fost sau aţi fi, avem lucruri în comun, de exemplu, avem noţiunea de *Stille Nacht,* măcar aceasta, dar aceasta este important.”

Nu ştim care sunt ponderile actuale ale diferitelor poziţii, în tot cazul, ceea ce vedem este că practic se poate spune orice despre creştinism, în contextul căruia s-a dezvoltat Europa, în timp ce o afirmaţie critică la adresa islamului sau o caricatură provoacă puternice proteste. (Reînnoim promisiunea de a continua.)

Homo sapiens

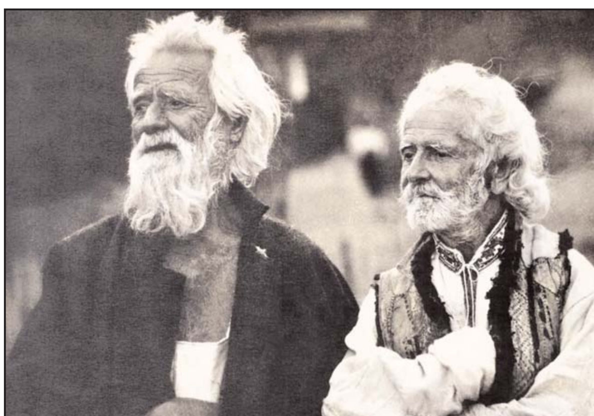
Periculoşii bătrâni

Acad. Ioan-Aurel POP

Cu mai bine de două secole în urmă, pe când desfăşura campania din Egipt, Napoleon (pe atunci, el era doar generalul Bonaparte) a decis, în faţa mamelucilor şi a unei situaţii-limită, să aplice o tactică de apărare de tip circular, cu valorile puse la mijloc şi cu militarii francezi desfăşuraţi pe lungimea cercului. Se zice că atunci viitorul împărat ar fi dat un ordin memorabil, care nu a sunat bine deloc: „Măgarii şi savanţii la mijloc!" Asta însemna să fie protejate aceste două categorii de fiinţe (adevărate valori), prin aşezarea lor cât mai departe de primejdie. Nu era rău, ci era bine pentru că savanţii nu erau asimilaţi cu măgarii, decât din punctul de vedere al utilităţii lor. Dincolo de glumă, măgarii erau de nepreţuit pentru că erau cei mai buni cărăuşi, iar savanţii erau indispensabili pentru descifrarea comorilor istorice ale Egiptului, inclusiv a scrierii hieroglifice. Ambele categorii şi-au făcut datoria, fapt pentru care Parisul s-a ales cu obeliscuri egiptene jefuite şi cărate cu greu, iar umanitatea cu mesaje în clar despre o lume căreia îi datorăm, între altele, civilizaţia greco-romană, din care se trage civilizaţia noastră modernă şi contemporană.

Unii au înţeles astăzi, tot într-o situaţie-limită, dar fără umorul lui Napoleon, să-i pună alături de protejaţii „măgari şi savanţi" şi pe bătrâni, şi tot cu intenţia benefică de apărare. Pandemia aceasta este o nenorocire cum nu s-a mai întâmplat una la fel în istoria celor vreo 80-90 de ani recenţi (adică timp de trei generaţii). Planeta, de la Al Doilea Război Mondial încoace, a trăit (în mare parte din Europa, America, Asia, Australia) multe decenii liniştite, prospere şi chiar pline de răsfăţ pe ici, pe colo. Criza declanşată de această boală şi de numeroasele cazne şi morţi pricinuite de ea a trezit în oameni şi lupta feroce pentru existenţă. Modul de a gândi „politiceşte corect" – criticat, pe bună dreptate, în multe privinţe – a fost înlocuit uneori cu o gândire pragmatică, de genul „scapă cine poate". Evident, nu se spune asta în mod direct. Noi trăim într-un continent numit Europa, unde sedimentările de civilizaţii una peste alta sunt ca sendvişurile cu multe straturi, spre care ne lăcomim uneori. Această evoluţie ne-a obişnuit cu un anumit rafinament al comunicării, cu disimularea minciunii, cu ascunderea relelor intenţii, cu ademeniri înşelătoare. De exemplu, acum, în mijlocul acestui morb (care ne distruge, în oarecare măsură, nu numai vieţi, ci ne întunecă şi judecata limpede), unor conducători ai noştri – inclusiv de la nivelul cel mai înalt al Uniunii Europene – le-a căşunat pe bătrâni. Natural, istoricii ştiu că bătrânii au fost ţapi ispăşitori, de la Socrate încoace, în multe perioade istorice şi în multe comunităţi declarate civilizate. Ce să faci cu unii neputincioşi şi socotiţi inutili, care-ţi complică viaţa de pomană, când vieţile tinerilor sunt în pericol? Ba, aceşti expiraţi mai cer şi de mâncare, mai au pretenţia să primească şi medicamente scumpe, mai îndrăznesc – acum, când ambulanţele nu prididesc cu tinerii şi cu cei activi – să sune la 112 şi să clameze că au febră sau tuşesc. Dar, în fine, astea s-ar mai putea suporta, pentru că societăţile europene au încă resurse, deopotrivă alimentare şi medicale. Mai gravă pentru locuitorii grăbiţi ai planetei este însă sâcâiala acestor bătrâni, pretenţia lor de a fi activi, dorinţa de a umbla pe străzi precum ceilalţi oameni, de a merge la piaţă, la supermarket etc. Insuportabile sunt plângerile lor neîncetate, lamentările lor, repetarea aceloraşi lucruri din viaţa lor trecută şi chiar sfaturile pe care le dau fără să le fie cerute.

În vremuri normale, aceşti bătrâni nu erau, însă, întotdeauna de lepădat. Îşi îngrijeau constant nepoţii, pe care îi hrăneau, îi răsfăţau aşa cum numai bunicii pot şi ştiu, îi duceau în parc la joacă şi reuşeau să-i lase liberi din când în când pe părinţii acestor nepoţi. Ba, de multe ori, aceşti bătrâni aduceau periodic mâncare gătită, în lipsa activilor casei şi o lăsau în frigider, încât, la venirea acasă, tinerii se puteau înfrupta „ca la mama acasă". Mai mult, unii dintre aceşti pensionari scoteau din economiile lor de o viaţă sume de bani pentru tineri, pentru nevoile lor, le dădeau maturilor casele lor (şi se mutau ei în spaţii mici, chiar meschine, „că doar noi ne-am trăit traiul"). Sigur, tot pisălogi erau, tremurau din când în când ori şchiopătau, când veneau spre noi aduşi de spate, dar purtau cu sine şi avantaje care nu erau deloc minore. Nici atunci nu erau tocmai răsfăţaţi de lume, pentru că lumea lor trecuse. Mai auzeai pe la câte o televiziune că „un bătrân de 60 de ani a fost surprins de un automobil pe trecerea de pietoni" şi simţeai în vocea crainicului (mustind de tinereţe şi de sănătate) un năduf abia reţinut, de genul: „Ce-o mai fi căutat şi moşulică ăsta prin oraş, când îl căuta moartea pe-acasă?" Tot pe la noi, prin mioritica noastră lume originală, mai erau, după 1989, şi alte reproşuri la adresa bătrânilor. Vedeai des tineri imberbi, plini de zel, activi şi atoateştiutori care condamnau „nesimţirea" celor care au trăit sub comunism, care s-au ghiftuit sub comunism, care au construit comunismul şi care mai voiau să şi trăiască în continuare, să muncească, să făurească o lume democratică. Să ne amintim că avem acum în România tineri de 30-40 de ani care nu ştiu deloc, pe viu, ce a fost comunismul. Unii nu înţeleg încă nimic din lumea asta şi condamnă generaţia celor de 60-70 de ani pentru simplul fapt că a îndrăznit să trăiască sub comunism, că şi-a ales, din toată istoria asta lungă şi mare, tocmai „epoca de aur" ca să fiinţeze. Bătrânii, aceste „relicve decrepite" – cum zicea nonşalant un comunicator nu demult – sunt afectate şi chiar infectate de comunism şi nu prezintă nicio încredere. Sigur, asemenea judecăţi nu erau tocmai curente şi nu erau rostite *Urbi et Orbi* mereu şi cu voce tare, dar răzbăteau din când în când. Le cenzura bunul-simţ şi nevoia de bătrâni, care erau, pentru unii, un rău, dar „un rău necesar". Societatea prea activă, maturii prea ocupaţi, goana după câştig material cât mai mare, obţinut din câte 2-3 slujbe (azi *joburi)* concomitente, îi făcea, oarecum, indispensabili pe bătrâni.

Dar acum, când stăm cu toţii acasă, ce să mai faci cu aceşti „paraziţi"?! Au nevoie de mâncare, de medicamente, de companie, de stat la o poveste şi nu „produc" nimic în schimb! Ba mai au şi neobrăzarea să se îmbolnăvească – ceea ce ar putea să fie treaba lor – şi să şi răspândească boala – ceea ce e treaba tuturor. Dacă s-ar îmbolnăvi doar ei între ei, dacă şi-ar da boala numai unul altuia, ar mai fi cumva, dar ei dau virusul tinerilor şi copiilor, ceea ce este de-a dreptul revoltător. De câte ori îi vezi pe stradă sau oriunde în afara casei lor, parcă umblă intenţionat cu panere pline de covid-19, ca să strice cheful şi viaţa oamenilor folositori de pe lumea asta, să-i infecteze şi să-i distrugă. Sigur că sunt şi excepţii între bătrâni, de exemplu, bătrânii politicieni. Ei pot umbla liber pe afară şi pe dinăuntru, pe oriunde, pentru că ne conduc şi ce ne-am face fără indicaţiile lor! Nu-i evoc aici doar pe politicienii bătrâni români (şi nu le dau numele, fiindcă ei s-ar putea simţi ofensaţi şi m-ar putea dojeni), dar îi spun concret pe câţiva din cei mondiali şi europeni (pentru că lor, oricum, nu le prea pasă de noi, rudele sărace). Să-l luăm, de pildă, pe preşedintele Donald Trump, care (născut în 1946) are, deci, 74 de ani şi care se încăpăţânează să fie preşedintele celei mai importante naţiuni din lume, cum o spune el însuşi, mereu. Ba, ilustrul preşedinte american a îndrăznit ca, aproape expirat fiind, să aibă, la vârsta de 60 de ani, chiar şi un copil. Să-l luăm şi pe domnul Jean Claude Junker (născut în 1954), care are 66 de ani şi care, deşi plin de boli, a condus Uniunea Europeană până de curând. Poate că el, totuşi, stă acum mai mult în casa lui modestă. E de amintit chiar cazul doamnei Ursula von der Leyen care, cu toată particula ei de nobleţe din nume, nu este nemuritoare. Domnia sa are 62 de ani (fiind născută în 1958) şi ne-a avertizat senin, de curând, că „este posibil ca persoanele în vârstă să fie izolate până la sfârşitul anului", în vreme ce „copiii şi tinerii se vor bucura de mai multă libertate". Cer scuze pentru devoalarea vârstei unei doamne, dar era nevoie pentru demonstraţie. Să notăm delicateţea traducătorului acestui text în româneşte, care nu a redat „elderly people" prin „bătrâni" ori prin „oameni bătrâni", ci prin „persoane în vârstă". Prin urmare, „persoanele în vârstă" vor sta în izolare încă aproape un an, în vreme ce animalele de companie vor fi plimbate liber, chiar dacă ele mişună şi muşină prin microbii şi viruşii din praful străzilor şi chiar dacă nu s-a demonstrat deloc că nu sunt şi ele purtătoare ale ucigaşului virus. Ba, animalele de companie pot să se bucure de libertate, deşi se spune că acest teribil morb ar veni chiar de la animale (nu de la cele de companie, deşi nu ştim ce fel de animale au mai ajuns să fie acum „de companie"). Departe de mine gândul să cer îngrădirea libertăţii animalelor, dar ce facem cu oamenii, pentru că şi bătrânii sunt oameni? Aş cere timid să fie bătrânii asimilaţi, pe lângă „măgari şi savanţi", şi cu aceste fericite animale care au dreptul la libertate.

Dorinţa aceasta răsună deocamdată în deşert. Decidenţii ţării şi ai lumii, care au nevoie de voturi nu peste mult timp, invocă grija lor sinceră şi dezinteresată pentru binele social, dar nu s-ar da în lături să-i izoleze pe bătrâni pentru toată viaţa. Treaba asta – suntem asiguraţi – le-ar face şi lor, bătrânilor, bine. În izolare, bătrânii s-ar plictisi, ar muri de inimă rea ori s-ar îmbolnăvi între ei şi le-ar face bine şi celorlalţi, care s-ar simţi în siguranţă, s-ar vindeca definitiv şi nu şi-ar mai pierde vremea cu cai verzi pe pereţi. Doar nu se propune ca bătrânii să fie gazaţi, împuşcaţi, aruncaţi în prăpăstii, cum au făcut alţi decidenţi din alte epoci şi locuri, însă nu de pe Marte, ci de aici de pe Pământ. Se decide, în chip umanitar, să fie împiedicaţi bătrânii să se mişte liber, ceea ce ar fi un privilegiu de pe urma căruia ar muri singuri. Dar asta nu se mai spune, că nu dă bine şi nici nu este bine să fie spus, deoarece s-ar trezi unii nostalgici, slabi de inimă, miloşi să sară în apărarea acestor oamenii inutili. Nu este un scenariu de George Orwell, dar ar putea să fie, dacă ar fi fost scris cu talentul inimitabil al celebrului scriitor invocat. Aşa, e doar un gând al unui istoric bătrân, care, evident îşi apără bătrâneţea sa şi bătrâneţea bătrânilor în general.

Scenariul acesta este unul imaginat şi nu se va întâmpla decât dacă ne va lua Dumnezeu tuturor minţile, pentru că societatea este ca un corp. Unui corp, dacă îi tai braţele nu poate munci, dacă îi amputezi picioarele nu poate umbla, dacă îi scoţi plămânii nu poate respira, dacă îi zbori creierii nu poate gândi etc. Să ştiţi că unii dintre aceşti gânditori extravaganţi nu sunt originali deloc. Au mai fost confraţi ai lor cu mintea cât o nucă şi dăruiţi cu putere, care au voit să extermine copiii, alţii care au scos din joc maturii păcătoşi ca să-i păstreze pe copiii inocenţi (trimişi la moarte sigură prin *Cruciada copiilor* din 1212), alţii care au vrut să izoleze sau să extermine „rasele inferioare", alţii care au vrut să-i ucidă pe cei care nu credeau în zeii „buni", alţii care i-au exterminat pe cei care gândeau altminteri decât guvernanţii etc. Nici ideea că bătrânii sunt inutili nu este nouă. Au încercat mulţi să o promoveze şi nu au câştigat nimic.

(Continuare la pag. 15)

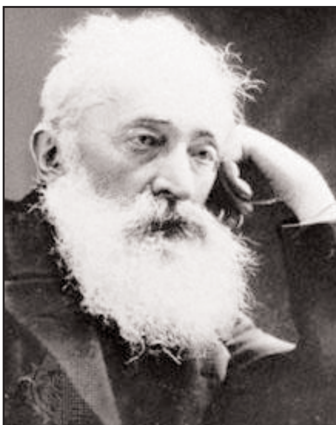

Românismul lui Hasdeu

Marian NENCESCU

În 1937 apărea la Editura Fundaţiilor Regale monumentala ediţie de *Scrieri literare, morale şi politice ale lui B.P. Hasdeu* (2 volume, ediţie critică, cu Prefaţă, note şi variante de Mircea Eliade). Cu totul, cartea poate fi considerată şi azi un model de reeditare ştiinţifică şi, într-un fel anume, de reevaluare, de *actualizare* a unui clasic pe nedrept uitat de generaţia interbelică. Despre „laboratorul" acestei reeditări va vorbi, peste ani, Şerban Cioculescu, cel care a reuşit, cu brio, în opera sa critică şi filologică, să îmbine divagaţia cancanieră cu rigoarea, s-ar zice chiar cu virtuozitatea bibliofilă. Asta, pentru că între o ediţie *princeps* şi o reeditare există inevitabile modificări stilistice pe care numai un critic stăpân pe mijloacele sale filologice le poate sesiza şi interpreta. Vorbind, în lucrarea sa *Aspecte lirice contemporane* (1972), despre experienţa de la Editura şi Revista Fundaţiilor Regale, Şerban Cioculescu nu va uita să menţioneze impresionantul aparat critic constituit la redacţia Fundaţiilor, care permitea cercetătorului literar, în esenţă editorului, atât o documentare amplă, la limita erudiţiei, despre autorul cercetat, cât şi o informare secvenţială, la zi, asupra literaturii vremii. Un astfel de editor, pătruns de emoţia întâlnirii cu o *operă unică* la noi, prin amploare şi semnificaţie, a fost Mircea Eliade, care, la îndemnul lui Nae Ionescu, a început în 1934 să caute urmele cvasi-pierdute ale unui titan care a lăsat culturii române peste 12.000 de file, o operă niciodată desăvârşită, dar cu atât mai valoroasă, mai ales că, ne spune Mircea Eliade, „Hasdeu a fost poleit în eternitate cu un mit de cinci lei".

Aşa se face că, în locul unei opere vaste, cu aură vizionară, cititorii interbelici aveau la dispoziţie, pentru a-l cunoaşte pe Hasdeu, doar câteva fragmente, în cel mai bun caz broşuri, despre şi în jurul persoanei sale, cu totul, „un amalgam de glume şi calambururi". În aceste condiţii, ideea unei ediţii de *Opere complete,* după modelul *Operelor* lui Goethe, editate la Weimar, i-a acaparat atenţia tânărului filosof al culturii, convins că orice întârziere riscă să-l plaseze pe Hasdeu în postura de scriitor „compromis" sau, cel mult, necunoscut ori „inaccesibil". Observaţia lui Mircea Eliade, anume că, prin amploare şi ideaţie, B.P. Hasdeu poate fi comparat doar cu Eminescu, rămâne valabilă şi azi: „Aceeaşi înţelegere uluitoare a realităţilor noastre istorice, acelaşi sigur instinct în orientarea politică externă, acelaşi naţionalism intransigent, aceeaşi claritate în expunere, eleganţă şi conciziune. Hasdeu venea, pe lângă toate acestea, cu nelimitata lui informaţie istorică, juridică şi economică" (*Prefaţa, Op. cit.*, p. IX). Şi, ca o concluzie: „Hasdeu a fost singurul din generaţia lui care a crezut într-o misiune istorică a *românismului* (s.n.), şi a demonstrat axele şi eficienţa acestei misiuni".

Din păcate, vastul şantier de restituire a *Operelor* hasdeiene a fost oprit de Mircea Eliade după 3 ani de investigaţii filologice, filosoful limitându-se la o ediţie *parţială* şi aceasta incompletă, lipsind un volum de bibliografie, altul cu note critice şi, în fine, proiectatul Studiu introductiv, intitulat provizoriu *Hasdeu şi contemporanii lui* (peste ani, Mircea Handoca, va publica, la Junimea, în 1987, un volum de 130 pagini intitulat *Despre Eminescu şi Hasdeu,* reunind texte publicate de Mircea Eliade între 1933-1985, fragmente dintr-un „exerciţiu de admiraţie" nealterat de nicio trufie intelectuală).

Privită din perspectivă actuală, opera lui Hasdeu, admirabil restituită de editorii contemporani, se înscrie în „tradiţia enciclopedică" a culturii noastre, inaugurată de Neagoe Basarab şi de Cantemir şi continuată până în zorii veacului al XX-lea, de la Heliade-Rădulescu la Eminescu şi de la Nicolae Densuşianu la Nicolae Iorga. Acelaşi spirit integrator, aceeaşi voinţă de a „sili" cultura românească să ardă „etapele", aceeaşi unicitate a spiritului românesc îi uneşte, prin veacuri, pe înaintaşii menţionaţi, inclusiv de cel mai dârz continuator al spiritului heliadesc de la noi, Mircea Eliade.

Convingerea intimă a lui Hasdeu, ce stă la baza acestei construcţii ideatice, este că poporul român este un „popor ales". Această idee l-a condus spre un model de *mesianism* local, ce reuneşte o putere „nebunească" de creaţie cu un suport ştiinţific de neegalat. Dacă în vremea Renaşterii, titanii umanismului nu aveau conştiinţa că îi „imită" pe clasici, ci, din contră, considerau că le redau demnitatea operei, cu atât mai mult îndemnul lui Hasdeu de a-i depăşi pe „dascălii fanarioţi" şi a căuta izvorul latinităţii direct la sursă capătă sens. Sentimentul că „Dumnezeu e cu noi", că România modernă, ţâşnită din „nevoile zilei", este gata să „uimească" Europa, este sursa inspiraţiei hasdeiene. În acest context, intervine disputa, niciodată tranşată, dintre Hasdeu şi unii contemporani pe tema *ideii europene.*

De o parte se situa Maiorescu şi gruparea Junimii, inclusiv Caragiale, care susţineau că aparţinem unei culturi mici, meschină şi modestă, fără şanse în faţa

unei Europe atotputernice, de cealaltă parte fiind Hasdeu, care, luându-şi-i ca „aliaţi" pe Bălcescu, Heliade-Rădulescu şi Eminescu, avea curajul să privească spre Europa de pe picior de egalitate: „Noi nu respingem Europa, ci doar ne măsurăm cu ea". Privite azi, disputele pro şi contra europene par depăşite, sterile. În epocă, disputa asupra „geniului românesc" avea, adeseori, accente dramatice. Probleme similare, de identitate culturală, aveau, susţine Mircea Eliade în studiul său ce ţine loc de Prefaţă, şi italienii ori spaniolii, naţiuni „tinere" ce considerau *poporul* drept „izvorul şi temelia tuturor energiilor şi virtuţilor". *Programul* politic şi cultural al lui Hasdeu, redus la o singură sintagmă, *românismul* (termen similar, dar nu identic, cu naţionalismul de azi), a fost formulat de timpuriu, încă din 1869, când „gazetarul" Hasdeu publica în *Columna lui Traian* un text definitoriu, *Naţionalism şi cosmopolitism*: „Cosmopolitismul este lenea de a iubi. De ce nu iubim, atunci, întregul Univers, cu stelele şi cu urşii polari? E comod a iubi umanitatea, continuă Hasdeu, când aceasta ne scuteşte a vedea şi altceva pe lume decât propria nulitate."

Opus cosmopolitismului este *românismul:* „Românismul este umanitate, e libertate, e adevăr, cosmopolitismul e egoism, sclavie, minciună" (*Columna lui Traian*, an I, nr. 50). Într-o vreme de înflorire a cosmopolitismului, a europenismului, i-am zice noi azi, Hasdeu pledează pentru o formă de românism, echivalentul unui umanism luminat: „Statul românesc, susţinea Hasdeu, trebuie să se aşeze în axele naţionalismului, asta pentru că *naţionalismul este condiţia tuturor creaţiilor în sfera ideii"* (s.n.; *Idem*, an II, nr. 7). Reîntoarcerea la „popor", la naţionalism, termen blamat încă din vremea lui Hasdeu, este o garanţie a apartenenţei la „fiorul etnic originar": „Rânjească incolorii cosmopoliţi, fără simţ de naţionalitate, fără idee de limba română, iar noi vom vorbi despre patriotism, invocând numele Divinităţii" (*Patriotism şi neîncredere*, în *Românul,* septembrie 1868).

Fundamental, *europenismul,* în accepţia actuală a termenului, este curentul/poziţia politică ce favorizează aderarea şi, în ultimă instanţă, integrarea la Uniunea Europeană. Folosit mai degrabă cu sens eufemistic, ca un substitut pentru *universalism,* cosmopolitism, *political correctness* etc., europenismul a împărţit lumea în *eurofili* şi *eurosceptici,* fără a da (şi) un răspuns definitiv la numeroasele probleme ce afectează unitatea statelor şi popoarelor Europei, de la radicalizarea politicii comunitare la enclavizare şi de la stabilitatea economică la solidaritatea (cel puţin) culturală. Teme precum naţionalismul, criza spirituală şi culturală şi, în ultimă instanţă, incapacitatea sistemului de a genera, dacă nu prosperitate, măcar egalitate de şanse, continuă să rămână de actualitate. Oricâte avantaje ar fi adus integrarea, de la călătorii la locuri de muncă şi de la educaţie la stabilitate politică, politicienii, dar şi sociologii, generic, oamenii de cultură, nu contenesc să atragă atenţia că, după secole de războaie şi rivalităţi, reîntoarcerea la naţionalism şi *etnicisme* de orice fel, ar pune în pericol nu doar unitatea, cât, mai ales, *valorile* deja câştigate: toleranţa, democraţia, competiţia.

Unde este, deci, naţiunea şi cultura română în acest „concert" european polifonic? Ne-a spus-o răspicat B.P. Hasdeu, într-o conferinţă ţinută la 9 februarie 1892, la Ateneul Român: „Ce suntem, dară, Românii de azi? Suntem o *naţiune-copil* (s. B.P.H.) în toată puterea cuvântului, o naţiune care deocamdată se joacă, şi numai se joacă, în aşteptare ca să-i vină timpul de a lucra, se joacă «de-a politica», «de-a critica», de-a..." Şi, continuă Hasdeu: „România cea nouă, cea renăscută, nu este şi nu poate fi mai bine înzestrată din fire decum fuse cea veche. Este un copil, minunat de isteţ, de voinic şi de vioi. Este, încă odată, un copil; şi, la vârsta copilăriei, ca naţiune şi ca individ, se împleticeşte de multe cusururi" (*Scrieri filosofice,* Ediţie de Vasile Vetişanu, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, p. 199 şi urm.) Din păcate, dacă la finele veacului al XIX-lea nu ne depărtaserăm prea mult de păcatele „bragagiilor din Fanar", de care vorbea Hasdeu, situaţia aceasta, incertă, a *copilăriei* perpetue, începe, parcă, să ne încurce, asta şi pentru că, ne avertizează tot Hasdeu, creşterea înseamnă şi o necuvenită schimbare organică, astfel încât, odată cu maturizarea, ar cam trebui să dispară „râzgâiala".

Cândva, Paul Valéry măsura „europenismul" astfel: „Acolo unde este spiritul lui Cezar, al lui Traian şi Vergiliu, acolo unde este numele lui Moise, Platon, Aristotel ori Euclid, acolo este Europa. Orice naţiune romanizată şi creştinată succesiv, disciplinată în spiritul grecesc, este absolut europeană", iar Emil Cioran, supralicita: „Suntem o Spanie a sud-estului Europei. Dar fără ardoarea şi farmecul ei romantic. Şi fără un Don Quijote al amărăciunilor noastre." Şi atunci, unde ne sunt, vorba altui critic, „actele de identitate?" Dacă le-am „pierdut" trecând de la un regim la altul, de ce nu le „refacem"? Ne lipsesc, aşadar, acele texte care asigură universalitatea unei culturi. Nu ştiu de ce nu le avem. Câtă vreme *Odiseea* nu poate fi decât grecească, *Don Quijote* spaniol, şi aşa mai departe, aceste creaţii nu pot fi şi ale altora decât prin împrumut, contaminare, adeziune culturală etc., cu alte cuvinte, nu pot exista două opere cu numele *Faust* (nu mă refer aici la Gounod), două *Război şi pace*, două sau trei *Macbeth* şi aşa mai departe. Doar *românismul,* inclusiv în accepţiunea hasdeiană, nu ne poate fi luat.

(Din)Spre rădăcini

Românii din Carpaţii Nordici şi Transcarpatia

Constantin C. PETOLESCU

În anii din urmă, am dedicat trei cărţi problemei naşterii poporului român şi a limbii române: *Geneza poporului român,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2019; *idem, La rommanité daco-mésienne et l'ethnogenèse des Roumains,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2018; *idem, Formarea poporului român şi a limbii române,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2019. Deşi acestea reiau aceeaşi problematică, am ales succesiv alt mod de expunere şi, mai cu seamă, am venit de fiecare dată cu idei noi, pe măsura cristalizării ideilor expuse în ediţiile anterioare. Una dintre problemele cele mai importante şi totodată controversate priveşte spaţiul geografic al etnogenezei române. În această privinţă, am acceptat părerea, oarecum generală, că poporul român este urmaşul romanităţii „orientale" (carpato-dunărene), cu alte cuvinte, cea cuprinzând spaţiul fostelor provincii romane de la Dunărea de jos: Moesia (în secolele I-III, provinciile Moesia Superior şi Moesia Inferior; în secolele IV-VI, cinci provincii: Moesia Prima, Dacia Ripensis, Dacia Mediterranea, Moesia Secunda, Scythia), Pannonia Secunda şi Dacia (nu doar teritoriul organizat în trei provincii romane: Dacia Superior = Apulensis, Dacia Inferior = Malvensis, Dacia Porolissensis, ci şi teritoriile locuite de dacii liberi – la răsărit şi la apus de Carpaţi – cu alte cuvinte, cele rămase *extra fines Imperii*).

Cu mai bine de un secol în urmă, marele nostru lingvist Ovid Densusianu, intr-o conferinţă la Universitatea din Bucureşti, după care a luat note un discipol al său (*Graiul valahilor din Galitia şi Silesia.* Rezumat redactat de Jacques Byk după notele luate la cursul d-lui Profesor Ovid Densusianu, 1922, BAR, 538753), demonstra, cu argumente lingvistice indubitabile, că *Vlahii* din Carpaţii Nordici erau români, ajunşi în părţile Moraviei şi Sileziei probabil încă din cursul secolului al XIII-lea. Asupra acestei probleme s-au aplecat şi alţi învăţaţi, între care în jumătatea secolului trecut, cunoscutul cercetător etnolog Jaroslav Štika, el însuşi unul din valahii „pierduţi" în lumea slavă de nord-vest. (Vezi între multele contribuţii ale lui Jaroslav Štika, *The Ethnografic Region of Moravian Wallachia. Its Origin and Development,* Privateli Published Leo Baca, Richardson, Texas, 2003.)

Într-o carte apărută cu câţiva ani în urmă la Cluj-Napoca, rodul unei ample cercetări istorice, etnografice şi sociologice (Gheorghe Şişeştean, *Români care s-au stins. Valahii din Carpaţii Nordici şi românii din Ungaria,* Cluj-Napoca, 2012), se documentează existenţa unei importante arii de locuire a unei romanităţi nord-carpatice – în cuprinsul actualelor state Slovacia (în regiunea Tatrei Albe şi Munţilor Beschizi), Cehia (o întreagă regiune denumită Moravské Vlašsko) şi în sudul Poloniei. Documentele istorice şi artefactele etnografice, păstrate în mai multe colecţii muzeale, arată că aceşti vlahi practicau o formă a păstoritului transhumant (asemeni oierilor din mărginimea Sibiului), cu pendularea periodică între munte (zona păşunilor alpine) şi sat.

Ei sunt în chip firesc o prelungire a românimii din nordul Transilvaniei şi din Maramureş. Această afirmaţie ridică două întrebări fireşti: când au ajuns aceşti „vlahi" în zona Carpaţilor Nordici şi dacă aceştia aveau conştiinţa romanităţii lor.

Părerea istoricilor – în primul rând, a celor aparţinând naţiunilor în mijlocul cărora s-au păstrat până de curând aceste relicve romanice – este că aceşti vlahi au ajuns în acele locuri fugind din calea turcilor, după ce Ungaria fusese transformată în paşalâc turcesc, iar mai apoi au fost anexate Banatul şi teritoriul de la vest de Munţii Apuseni. În ce mă priveşte, în contribuţiile amintite mai la început, am emis părerea că aceşti „vlahi" au fost împinşi spre nord de invazia hoardelor maghiare la sfârşitul secolului al IX-lea.

Din păcate, aceşti „vlahi" sunt acum aproape complet asimilaţi în naţiunile slave în mijlocul cărora au convieţuit, iar memoria istorică le păstrează identitatea etnică doar sub numele de *Valaši.* Nu ştim dacă ei se autodenumeau români; după cum se ştie, şi românii de la sud de Dunăre (spre exemplu, cei din valea Timocului) sunt numiţi de naţiunile slave dominante *Vlaski,* dar ei afirmă cu obstinaţie că sunt români.

Situaţia este şi mai confuză în Transcarpatia, regiunea de dincolo de Carpaţii Răsăriteni. Atenţia mi-a fost reţinută de două emisiuni vizionate pe YouTube, una din 22 decembrie 2018 (*La un pas de România. Românii din Poroşcovo*; în bună parte, pe baza interviului cu preotul Eftimie Mitra şi pastorul baptist Ion Pătraş), cealaltă din 24 mai 2918, realizată de reportera Carmen Avram (*Români de niciunde. O comunitate românească din vestul Ucrainei care se numesc volohi*). Emisiunile televizate menţionate ne prezintă o comunitate constând din câteva sate, din vestul Ucrainei, dincolo de Nistru, ai cărei locuitori sunt numiţi (şi se autodenumesc) *volohi.* Ei reprezintă una dintre comunităţile cele mai defavorizate din punct de vedere social din Ucraina. Nu se ştie în ce condiţii au ajuns în aceste locuri. Părerea că ar fi ajuns pe calea păstoritului nu este acceptabilă, deoarece această ocupaţie le este străină; ocupaţia lor este prelucrarea lemnului, din care produc coveţi („troace") şi linguri. Ucrainenii îi denumesc „ţigani albi", dar ei neagă (resping) cu vehemenţă asemenea origine. Există şi alte comunităţi de români ajunşi în Evul Mediu în Ucraina şi Rusia, dar ei îşi spun moldoveni (cei veniţi din Basarabia) sau chiar români.

Spaţiul începând de la cotul Dunării pannonice şi până la izvoarele fluviilor Nistru (*Danastris*) şi Nipru (*Danapris*) era ocupat, în vremea existenţei provinciei Dacia (secolele II–III p.Chr.), de purtătorii unei culturi materiale de esenţă traco-dacică: spre vest sunt chiar dacii liberi, iar din Maramureş spre răsărit s-a identificat aşa-numita *cultură Lipiţa,* pe care arheologii o atribuie costobocilor. Deşi istoricii îi grupează sub numele de „dacii liberi", ei s-au aflat sub o puternică influenţă (materială, dar şi lingvistică) romană.

Dar tocmai în această a doua jumătate a secolului al II-lea, provinciile romane din răsăritul Europei trec printr-o perioadă de greu cumpăt. Din Scandinavia, se puseseră în mişcare, coborând în spaţiul dintre Vistula şi Nipru, neamuri până atunci necunoscute, coborâte din negurile Nordului: populaţiile gotice, care înaintează spre stepele nord-pontice, provocând o mare vânzolire de popoare, de la Rin la gurile Dunării. Aceşti germanici au întâlnit, în calea lor, populaţiile provinciilor romane (Dacia, Moesia, Macedonia, Dalmaţia), cărora le aplică numele unui trib celtic din Gallia romanizară: *Volcae.* În graiul lor, toţi romanicii (inclusiv cei din peninsula italică) devin vlahi (*Blachi*).

În secolul al VI-lea, se pun în mişcare alte populaţii din zona de silvo-stepă de la nord de Marea Neagră, slavii; timp de o jumătate de secol, ei ţin sub teroare provinciile balcanice. Slavii din primul val adăstează o vreme pe teritoriul Daciei răsăritene (secolul al VI-lea), dar, stânjeniţi de crearea marelui *khaganat* avar, întins din stepele nord-pontice şi până în Pannonia, trec Dunărea şi se stabilesc în provincia Moesia Inferior, la începutul secolului al VII-lea. Peste mai multe decenii, trec Dunărea bulgarii (684), de seminţie turanică; ei se vor slaviza şi creştina, dând numele ţării şi naţiunii slave a bulgarilor. În Moesia a continuat să trăiască o importantă masă de populaţie romanică, pe care slavii sudici (bulgarii, sârbii, iar de la ei grecii) îi vor denumi *Vlahi.*

Un important izvor istoric rusesc, *Povesti vremennîh let* (Povestea vremurilor de demult), cunoscută şi sub numele de *Cronica lui Nestor,* conţine unele informaţii valoroase despre istoria noastră medievală de la sfârşitul primului mileniu al erei creştine. Între acestea, ne reţine atenţia o informaţie neluată în seamă până acum.

Între neamurile slave, *Cronica lui Nestor* (cap. VII şi IX) menţionează, în zona Bugului superior, pe *Volhynieni;* ei par a-şi fi impus numele unei cunoscute forme de relief, podişul Volhyno-Podolic (cel de-al doilea element se referă la regiunea geografică denumită Podolia; a aparţinut la început Poloniei, apoi Rusiei/URSS, iar acum Ucrainei).

Revenind la „volohii" din Transcarpatia, reţinem faptul că aceştia trăiau până de curând într-un primitivism total. Limba lor este o română arhaică, împănată cu slavisme (preluate din poloneză, rusă şi ucraineană); flexiunea este însă românească; totuşi, limba pe care o vorbesc ei o denumesc volohă.

Remarcăm însă că aceste comunităţi romanice – din Carpaţii Nordici şi din Transcarpatia – sunt singurele comunităţi româneşti (vorbitori ai dialectului daco-roman) trăind în afara graniţelor României de astăzi, ai cărei locuitori se autodenumesc volohi. Istoricii şi lingviştii, români sau străini, au remarcat fără ezitare că denumirea de *Vlah* le era (şi este) practic necunoscută românilor. Revenind la aceşti volohi răsăriteni, considerăm că numele lor provine dintr-o primă perioadă de contact româno-slav (secolele VII-VIII), când s-au impus în Dacia o serie de toponime precum Vlăsia, Vlaşca, Blahniţa; în această grupă de toponime trebuie adăugată şi *Volhynia*, cu locuitorii ei, volhynieni.

Prin urmare, aceşti vlahi răspândiţi din Carpaţii Nordici până în Transcarpatia trebuie să fie urmaşii acelor daci care rămăseseră în afara provinciei romane: unii trăiau în teritoriul aflat la nord de provincia Pannonia (dovadă că în oficiul legatului legiunii de la Brigetio era nevoie de prezenţa unui *interpres Dacorum:* „interpret de limba dacă"). Apoi, teritoriul din Maramureş până la cursul superior al fluviilor Nistru şi Bug reprezintă aria culturii Lipiţa, pe care arheologii o atribuie costobocilor; aceştia sunt atestaţi de Ptolemeu (III, 8, 3: „Locuiesc Dacia, în partea cea mai de miazănoapte, dacă începem de la apus: anarţii, teuriscii şi costobocii") – la origine, erau nişte triburi celtice, pierdute în zona tracică răsăriteană. Acelaşi Ptolemeu (III, 8, 15) menţionează în partea de răsărit a Daciei cel puţin un toponim dacic (Clepidava), dar altele celtice (Carrodunum, Eractum). În aceeaşi zonă răsăriteană trebuie localizat *Galtis,* toponim menţionat de Jordanes (*Getica*, 99), care a transmis poate denumirea viitorului cnezat de Halici (Galiţia). Încă din secolul III a.Chr., o ramură a celţilor în migraţie, ocolind Carpaţii, coborâseră de-a lungul Nistrului, ajungând la Dunărea dobrogeană, unde au impus toponime precum Aliobrix (Cartal), Noviodunum (Isaccea) şi Durostorum (Silistra).

Aceşti daci şi celto-traci s-au aflat sub o puternică iradiere a romanităţii din Pannonia, Dacia şi chiar din Moesia Inferioară (centrele romane de la nordul Mării Negre). Ei au fost autohtoni în spaţiul de la cotul Dunării pannonice şi până la izvoarele Nistrului şi Bugului. Pentru românii („vlahii") din Carpaţii Nordici, presiunea civilizatoare a naţiunilor în mijlocul cărora au trăit a fost diferită: mai puternică în zona slavilor apuseni (cehi, slovaci, şi care au intrat cu timpul în compunerea Imperiului Habsburgic, apoi a statelor naţionale constituite după Primul Război Mondial), la care asimilarea a fost cvasi-totală, şi mai superficială în părţile răsăritene, unde, într-o aproape totală izolare, unele elemente romanice („volohi") încă persistă.

Condeiul lui Nicolae Iorga, armă în Războiul Reîntregirii

Olimpia IORGA-POPESCU

Cine citeşte *O viaţă de om aşa cum a fost* de N. Iorga (multe dintre citatele de mai jos sunt preluate din ediţia publicată în 1984 de Editura Minerva), când ajunge la perioada 1914-1918, constată că în acest timp el nu-şi mai descrie propria viaţă, ci ne arată numai zbuciumul său în contextul marilor probleme ale tragediei în care era implicată întreaga omenire şi implicit şi poporul nostru. Vijeliosul N. Iorga, descris de E. Lovinescu ca fiind omul care „răscolind, astfel, ca să stăpânească şi stăpânind ca să răscolească”, se aruncă cu toate puterile sale scriitoriceşti, şi nu numai, în susţinerea consecventă a cauzei pentru care, după o înţeleaptă studiere, în perioada neutralităţii, a scopurilor şi şanselor României, în august 1916, Armata Română intră în luptă. Dar, fără acest „răscolitor” al celor mai ascunse arhive, a podurilor şi pivniţele unor mănăstiri şi biserici, multe documente care au dovedit identitatea şi statornicia poporului român nu ar fi fost cunoscute şi salvate de la pieire.

Pe la 1900, Nicolae Iorga era o personalitate care se impusese atenţiei lumii culturale din ţară şi din străinătate, care uimise prin efortul său de a descoperi documente care fixau temeinic identitatea poporului român şi a istoriei sale şi care, prin contribuţia sa la mişcarea semănătoristă, zguduise unele concepte literare. Vastele sale cunoştinţe, cu opiniile sale îndrăzneţe, prin care în Academie, în Universitate şi în alte instituţii culturale, totul era de reformat, ca şi vijelioasele sale intervenţii, îl făcuseră atunci admirat, respectat, dar şi contestat, însă şi urmărit cu mult credit de către lumea culturală românească.

Catedra lui de la Universitatea Bucureşti era de fapt o scenă pe care el evolua, demonstrând plastic şi pitoresc tot ceea ce ar fi dorit ca discipolii săi nu numai să reţină, ci să simtă şi să se încreadă pentru totdeauna în acele adevăruri. Această scenă este admirabil descrisă tot de Eugen Lovinescu: „Când pânza de cuvinte începea să devină din nou monotonă, la intervale prevăzute, plesnea anecdota sau spiritul; doi ochi luminoşi se dilatau fulgurând; apoi un râs copilăros izbucnea în cascade zgomotoase. Eram pregătiţi: după câteva minute venea şi vorba de spirit, a cărui calitate nu mai importa, deoarece ne cucerea prin puterea de comunicativitate şi de candoare.”

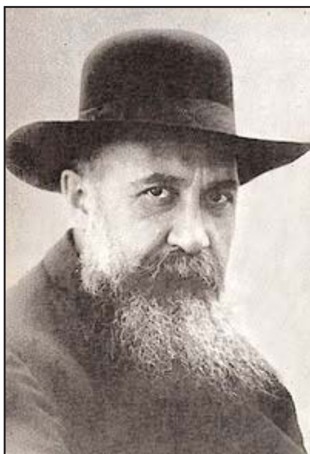
Încă din perioada Războiului Balcanic din 1913, N. Iorga se implicase, prin acţiunile sale, dar mai ales prin scrierile sale, în susţinerea ideilor de unitate naţională. Cunoştea dorinţa Regelui Carol I de a păstra neatinse graniţele existente ale României, de a conduce cu mână forte politica internă, dar suveranul, în acelaşi timp, nutrea şi dorinţa de a vedea în interiorul graniţelor şi pe românii din Ardeal, Basarabia, Bucovina, iar graniţa Dobrogei avea prea multe *unghiuri,* intrând în teritoriul nostru. (Nu degeaba, pe primele monede scrisese „Carol I Domnul Românilor”, deci, indiferent unde ar fi ei, inclusiv cei din Transilvania.)

În acele zile, când alerga între Universitate şi Liga Culturală Română, când noaptea în tren corecta articole pentru tipografia de la Vălenii de Munte, ţinea conferinţe la sala Dacia, preda la Şcoala de Război, N. Iorga scrie şi *Istoria statelor balcanice în epoca modernă*, în care a fixat clar rolul şi locul statului nostru în Balcani, şi toate acestea, în timp ce în Balcani se duceau lupte grele.

Chiar mai mult, în uniforma de soldat se duce în Parlament şi cere favoarea de a însoţi trupele române în Bulgaria, ceea ce şi face, cu toată opoziţia grănicerilor, trecând Dunărea pe la Bechet. Merge în zonele operaţionale din Bulgaria, scrie despre pâinea mucegăită a soldaţilor, despre holera care lovise trupele noastre, despre înzestrarea precară a lor, ca şi despre eroismul luptătorilor români.

În perioada neutralităţii, are numeroase discuţii cu Regele Carol I, cu Ion I.C. Brătianu, cu Tache Ionescu, în care le dovedeşte cu documente istorice întinderea românilor la sud de Dunăre şi cu care analizează dilema de partea cărei alianţe ar trebui să intre România în război. Chiar fără aprobarea Regelui, se duce în Serbia, pentru a-i asigura pe istoricii de acolo de tot sprijinul românilor. (Foloseşte prilejul de a duce un clopot, dar el urmărea cunoaşterea atitudinii Serbiei.) Tot el a fost cel care s-a ocupat de vizita neaşteptată a unei delegaţii de profesori universitari turci (imediat după declanşarea conflagraţiei în 1914), care, sub pretextul că vor să discute cu autorul *Istoriei Imperiului Otoman,* de fapt, vroiau să cunoască poziţia politicienilor români faţă de războiul început.

În august 1916, printre primii oameni cărora Ion I.C. Bratianu le telegrafiază să vină la Bucureşti, pentru că România intră în luptă, a fost Nicolae Iorga, care se afla la Vălenii de Munte. Încă din iulie 1914, prin articolul *Războiul general şi România*, arătase că războiul pornit va fi unul dintre cele mai mari războaie ale omenirii, cu *râuri de sânge şi lacrimi.* Păcat că însemnările sale zilnice, din perioada neutralităţii, le-a trimis în Rusia, odată cu tezaurul românesc.

Atunci îşi mută ziarul *Neamul Românesc* la Bucureşti şi, într-o cămăruţă a Hotelului Regal, scrie aproape singur întregul conţinut al ziarului, colaborează şi la alte publicaţii, plăteşte tipografii din banii săi proprii şi este convins că poate contribui la crearea unui spirit moral pentru susţinerea unităţii noastre naţionale. Ţine permanent legătura cu prim-ministrul, cu generalii armatei, caută să se informeze permanent despre situaţia de pe front, despre zonele operaţionale, îi caută pe toţi cei care puteau să-i dea orice informaţie despre luptele care se duceau atunci. Iată cum este descrisă starea sa de spirit, din acele timpuri, de către Valeriu Râpeanu, în prefaţa la volumul *O viaţă de om aşa cum a fost:* „Toată această intersectare, tot acest păienjeniş de zvonuri, de întâmplări reale sau fabulate, alcătuiesc o atmosferă a zilelor de război pe care puţine cărţi de memorii au reuşit s-o creeze. Inserarea lui N. Iorga în social este şi cu acest prilej evidentă: participarea la dezbaterile Camerei, vizitele pe front, articolele din *Neamul Românesc,* broşurile şi cărţile scrise pentru a demonstra şi apăra drepturile românilor ş.a.” Că voia să ştie tot despre război, despre zonele operaţionale, ne-o dovedeşte şi faptul că în primele zile când generalul Averescu, de la Ploieşti, conducea luptele de pe Valea Prahovei de pe graniţa de la Predeal, el pleacă de la Văleni, pe Valea Teleajenului, la Săcele, unde se duceau lupte grele, descriind apoi că a văzut „stâlpul de graniţă dat jos, casa cantonierului ungur dărâmată… Şanţul Vechi semănat cu zdrenţe de uniformă şi cartuşe trase…”, dar, temându-se să nu ajungă prizonier al trupelor austro-ungare şi dus la Budapesta, se întoarce la Vălenii de Munte. Are grijă să ascundă cărţile şi documentele de valoare, să ia articolele scriitorilor ardeleni, pentru care nemţii i-ar fi împuşcat, fiind convins că zona va cădea sub ocupaţie germană. Dându-şi seama că nimic nu mai e de făcut, îşi expediază familia la Iaşi, „cu tot ce a putut prinde într-o boccea”, iar el, prin ploaia de foc din Bucureşti, scrie un apel către cetăţeni, recomandându-le linişte şi încredere, „când străzile răsunau de camioanele care începeau să mute ce se mai putea muta în Moldova”. Când se convinge că nici în Bucureşti nu se mai poate sta, *într-un colţ de vagon, îmbrăcat în haine de călugăr,* 24 de ore fără apă şi mâncare, ajunge şi el la Iaşi. Văzând la Iaşi miile de descurajaţi şi dezorientaţi şi gândind că şi celor mai puternici oameni le mai trebuie din când şi câte un îndemn, îşi mută redacţia ziarului *Neamul Românesc* la Iaşi, fiind urmat de cei mai devotaţi tipografi ai săi. Reuşeşte ca ziarul să aibă apariţie zilnică (5.000 de exemplare), iar cu sprijinul actriţei Marioara Ventura (1886-1954) şi a compozitorului George Enescu, ziarul ajunge în cercurile militare, în opinia publică din Iaşi, în tranşee şi în spitale la răniţi. În tot ce întreprinde la Iaşi şi-a asigurat colaborarea a trei oameni care credeau ca şi el în nesfârşita putere de refacere şi răbdare a poporului român, chiar atunci când speranţele izbânzii nu se întrezăreau şi veştile de pe front nu erau încurajatoare, aceştia fiind generalii Averescu, Prezan şi Berthelot.

Unul dintre cele mai răsunătoare documente emise de N. Iorga în timpul Războiului Reîntregirii noastre rămâne discursul său din Parlament, din ziua de 14 decembrie 1916, cu titlul *Rezistenţă până la capăt.* Atunci, în Parlament, s-a cerut difuzarea acestui discurs în presa românească şi transmiterea lui telegrafică în străinătate. Iată ce spune N. Iorga despre acest discurs: „Am îmbrăcat în acele cuvinte toată ura contra încălcătorilor pământului nostru, tot dispreţul faţă de forţa brută, de şarlatania uneltelor, opusă energiei viteze, toată încrederea, sprijinită pe îndelungata cercetare a unui trecut de atâtea secole, că totuşi dreptatea elementară a cauzei noastre nu va putea fi zdrobită şi, în acelaşi timp, tot regretul că am ajuns unde eram, prin vremea pierdută cu certuri interne trecătoare, de pe urma cărora am intrat în războiul cel mai plin de primejdii şi fără pregătirea materială, şi fără indispensabila solidaritate morală.”

Imaginea acelui Iaşi era dezolantă: iarnă foarte grea, zăpezi mari, spitale pline, bolnavi stând şi sub paturi, camioane cărând trupuri înţepenite, unul peste altul, ale soldaţilor morţi de tifos, iar tranşeele serveau drept morminte. În acest timp, N. Iorga îşi stabileşte redacţia ziarului în biroul de vânzare a biletelor teatrului din Iaşi, unde, într-un colţ, pe o măsuţă, scria aproape singur întregul ziar, iar după felul în care acesta se epuiza, era convins că este aşteptat şi urmărit de soldaţii din tranşee. Tot atunci a sprijinit apariţia ziarului *România*, organ al apărării naţionale, condus de elita scriitorilor români, pe care Familia Regală i-a luat la Iaşi şi „al căror talent nu trebuia expus gloanţelor”. Articolele de fond erau semnate de O. Goga (*Spre biruinţă*), Mihail Sadoveanu (*Armata, Vecinii*), Al. Vlahuţă (*Forţa lor*), Delavrancea (*Anglia nu minte*), iar alte articole erau semnate de Ion Minulescu, Petre Locusteanu, Vasile Militaru, Radu D. Rosetti ş.a. Aceeaşi echipă, cu sprijinul lui N. Iorga, redactează *Calendarul de război al Reginei Maria*, unde Iorga scrie articolele *Cugetări* şi *Steagul lui Ştefan cel Mare.*

În acest timp, la cererea Librăriei Hachette din Paris, scrie *O nouă istorie a poporului Român,* gândind că astfel va putea susţine justeţea cauzei pentru care România intrase în luptă, pentru a demonstra civilizaţia proprie, de-a lungul secolelor, a poporului nostru. Tot la Iaşi, a privit cu tristeţe cum camioanele porneau spre Rusia cu bunurile noastre de patrimoniu. „Se duceau într-acolo, poate să nu le mai vedem niciodată, comorile de artă ale mănăstirilor, arhivele ţării, cele mai preţioase din manuscriptele şi documentele Academiei, tablourile lui Grigorescu şi ce aveau mai bun particularii… atâtea din scrierile mele, ale altora, la care ţineam foarte mult, precum o scrisoare a lui Tudor Vladimirescu, o serie de traduceri de poezii populare făcute de regină după o versiune franceză a mea…”

Încrederea nestrămutată în victoria armatei române se vede şi din faptul că, atunci când Ion I.C. Brătianu, prim-ministru, îi repetă o întrebare pe care i-o mai pusese, „Ei bine, şi *acuma* crezi d-ta că nemţii vor fi bătuţi”, el îi răspunde: „O cred şi acum, dar n-am spus *când*.”

(Continuare la pag. 15)

Centenarul Marii Uniri

De la Marea Unire la România Mare

Acad. Alexandru SURDU

Editura Moroşan, din Bucureşti, a publicat în 2019 cartea academicianului Alexandru Surdu cu titlul reprodus mai sus, o carte înţelept-patriotică, continuând seria de *Eseuri filosofice* ale reputatului autor. Cuprinsul volumului face explicit conţinutul: *Drumul eroilor patriei române; Crucea de la Piscul Domnului; Marea Unire şi legenda junilor braşoveni; „Basarabia e România"; Bucovina şi unirea cu Ţara; România după 1 Decembrie 1918; Învingerea Ungariei şi ocuparea Budapestei; Jocurile armistiţiilor dinainte şi de după încheierea Primului Război Mondial; Grăniţuirea României Mari; Trianon. O pace plină de învăţăminte; România Mare (1920-1940).*

Reluăm în continuare prefaţa cărţii, uşor polemică-provocatoare pentru istoricii români, la fel cum este întreaga lucrare, precum şi capitolul *Învingerea Ungariei şi ocuparea Budapestei.* În numere viitoare ale revistei vom mai relua şi alte capitole – chiar merită cunoscute! (Gh. Păun)

Centenarul Unirii ne-a găsit nepregătiţi. N-am avut la dispoziţie decât 100 de ani, doar un secol de la Marele Război, timp în care ar fi trebuit să apărăm tot ce-au cucerit, cu sângele lor, străbunii noştri. Dar n-am făcut-o. România Mare a durat numai din 1920 până în 1940.

Duşmanilor României Mari le-au ajuns însă doar 20 de ani pentru a se pregăti ca să ne atace din toate părţile, cum au făcut-o în Marele Război. Şi au reporniţ atacul, aşa cum sunt ei obişnuiţi s-o facă, în haită, având şi câte o căpetenie dominantă, de regulă germană.

O conspiraţie a foştilor învinşi, s-ar putea zice, care, obsedaţi de bătăliile pierdute, tot încearcă să le refacă, considerând că au fost bătuţi pe nedrept. Şi le încearcă chiar cu riscul de a fi bătuţi din nou, şi chiar de a fi bătuţi şi mai rău.

Depinde însă şi de adversari, de vechii câştigători, care, dacă reintră în „somnul cel de moarte", riscă să piardă sau chiar să cedeze fără luptă, cum a făcut-o România în 1940, după două decenii de dormitare. Dar au păţit-o şi Franţa şi Anglia, şi era s-o păţească şi America, dacă nu se trezea la timp, după celebra bătaie primită de la japonezi, la Pearl Harbor, în 1941.

Oricum, românii n-aveau nevoie de asemenea şocuri, căci puteau să prevadă multe prin simpla repetare a unor scenarii. Dacă se întrebau, de exemplu, ce căuta oare armata germană condusă de faimosul Mackensen, zis şi „cap de mort", prin România, şi afla, după 20 de ani, că era considerat un premergător al extinderii către Răsărit a Germaniei (*Drang nach Osten*) chiar prin celebrele corpuri de armată *Totenkopft,* ar fi putut să înţeleagă ce ne pregăteau germanii, aliaţi cu ungurii şi cu bulgarii ca în vremurile lor bune dinainte de 1918.

Şi toate acestea se făceau la vedere, în timp ce la noi era desfiinţată Liga antirevizionistă care semnalase pregătirea de război a Ungariei şi a Bulgariei, şi a Rusiei Sovietice şi, mai ales, a Germaniei. Dar pe la noi se făceau chermeze şi parcă intraseră toate căpeteniile în „luna pisicilor", cu politicieni cu tot, care mieunau de pe acoperişurile Parlamentului, până când l-au scos din sărite pe Regele care l-a şi desfiinţat, lăsându-i să se omoare între ei în plină stradă.

În câteva luni de „chermeze", România a pierdut, în 1940, aproape tot ce câştigase în Marele Război. Dar a mai venit un război, cu pierderi şi mai grele în vieţi de oameni şi în avuţie naţională, şi tot n-am învăţat că lumea este condusă de zeul Ares al Războiului, originar din Traco-Geţia, a cărui muzică preferată este zăngănitul armelor.

Şi ne-a prins Centenarul Marelui Război tocmai acum, când nu mai avem armată, şi nici arme, şi nici gloanţe, când toţi vechii noştri duşmani se înarmează, când toţi vecinii se uită la România ca vulturii şi corbii la căprioara rănită. Când se vorbeşte din nou despre reîmpărţirea lumii şi aşteptăm cu groaza în suflet să vedem de partea cui vom nimeri, cine va juca la zaruri ce a mai rămas din România Mare!? Da, nu prea suntem pregătiţi la Centenar, dar fiindcă tot ne-am obişnuit cu somnul, cel puţin s-o facem pe-ndelete şi să visăm la vremurile acelea frumoase, menite să le cânte „cronicarii şi rapsozii", când, vorba cântecului, „am dat mână cu mână" pentru visul de secole al Unirii. Şi, dacă n-au făcut-o istoricii noştri, ocupaţi cu alte treburi, s-o facem noi, aşa cum credem că ar fi de cuviinţă, aducând cinstirea cuvenită celor care şi-au dat viaţa pe Drumul Eroilor Patriei Române, care a început atât de frumos trecerea Carpaţilor şi cu întâlnirea fraţilor şi, după multe jertfe cumplite, luptând singuri contra atâtor duşmani: austrieci, unguri, germani, bulgari, turci, ucraineni şi ruşi, au reuşit să se întoarcă victorioşi acasă pe sub Arcul de Triumf, care ne-a şi rămas în amintirea lor.

Slavă Eroilor Patriei Române!

Învingerea Ungariei şi ocuparea Budapestei

Pentru români, Războiul Mondial nu s-a terminat în 1918, căci România a fost atacată de către armatele ungureşti, care au depăşit graniţa provizorie stabilită de Conferinţa de Pace de la Paris din 19 martie 1919. Este vorba de luptele din Munţii Apuseni (16-18 aprilie 1919).

Situaţia merită o discuţie mai amplă, pe care n-au făcut-o istoricii români. Ungaria, deşi înfrântă în Primul Război Mondial, la care a participat ca parte integrantă din Imperiul Austro-Ungar, şi-a declarat „independenţa faţă de Austria" la 3 noiembrie 1918, ca toate celelalte ţări din Imperiul Austro-Ungar. Numai că Ungaria nu făcea parte din Austria, ci din Imperiul Austro-Ungar, şi, ca atare, s-a declarat independentă faţă de sine! Oricum, ea nu fusese în situaţia Serbiei, Cehiei, Slovaciei etc., şi chiar dacă s-a *despărţit* de Austria, de care nu era dependentă ca Serbia, Cehia etc., ci *aliată*, a fost învinsă odată cu aceasta. Prin declaraţia „independenţei" însă ea a fost considerată şi acceptată la conferinţele internaţionale, la care a şi emis pretenţii teritoriale, de parcă ar fi fost aliată cu ţările învingătoare. Mai mult, guvernul Ungariei independente n-a fost de acord cu împărţirile teritoriale impuse de ţările învingătoare şi de aliatele acestora. Ceea ce înseamnă că a continuat politica Imperiului Austro-Ungar. Mai mult, a continuat şi războiul Imperiului Austro-Ungar împotriva României, intenţia fiind, in mod evident, de ocupare a Transilvaniei şi, de ce nu, a întregii ţări, aşa cum intenţiona s-o facă şi armata austro-ungară! La care se adaugă şi crimele făcute în teritoriile ocupate, cu intenţia vădită de exterminare a populaţiei româneşti. Şi aceasta sub privirea îngăduitoare a trupelor franceze, care, în mod normal, erau trupe de ocupaţie a Ungariei adverse, contra căreia luptaseră, ca şi împotriva turcilor şi a bulgarilor.

Poate că situaţia se datora şi iscusinţei cu care au negociat reprezentanţii Ungariei pe plan internaţional. Iscusinţă demnă de admirat, dar ale cărei consecinţe s-au dovedit dezastruoase pentru populaţia română şi, dacă situaţia n-ar fi fost reglementată, cel puţin parţial, după instaurarea dictaturii comuniste în Ungaria, ar fi fost dezastruoasă pentru toată zona balcanică, aceasta devenind comunistă cu aproape trei decenii mai devreme, adică din 1919 faţă de 1945. Curioasă rămâne totuşi poziţia statelor europene învingătoare faţă de acea situaţie. Dar nu trebuie să uităm că ele au tolerat şi revoluţia bolşevică din Rusia şi cea comunistă din Germania.

Ei bine, revoluţia comunistă din Ungaria a fost înăbuşită de către armata română şi aceasta din cauza împrejurării speciale de a se afla singură, cum a fost în tot timpul războiului, în faţa armatelor ungare din fostul Imperiu Austro-Ungar, transformate în armată revoluţionară invadatoare. Aceasta, în prealabil, în numele Republicii Sovietice Ungare, condusă de Bela Kun, a ocupat Slovacia (fosta ţară din componenţa Imperiului Austro-Ungar) care solicitase independenţă. Pornind războiul ungaro-cehoslovac, la 20 mai 1919, la 16 iunie 1919 cucereşte aproape toată Slovacia şi instaurează Republica Sovietică Slovacă, având la conducere pe jurnalistul ceh Antoniu Janousek.

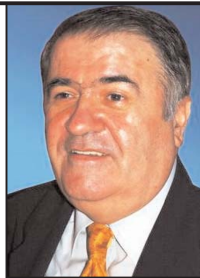
Încurajaţi de succesele din Cehoslovacia, trupele Ungariei Sovietice au atacat armata română amplasată pe linia Tisei. Este greu de interpretat războiul acesta, care, continua, de fapt, luptele începute în Munţii Apuseni, după atacarea României. De data aceasta, atacul trupelor maghiare avea semnificaţia de „eliberare" a teritoriului care aparţinuse, ce-i drept, Austro-Ungariei şi fusese doar promis României. Cazul era asemănător Slovaciei. Dacă ar fi pierdut românii, ungurii ar mai fi înfiinţat o republică socialistă sau ar fi anexat doar teritoriile cucerite.

Dacă în cazul Cehoslovaciei se foloseşte sintagma *războiul Ungaro-Cehoslovac*, care s-a soldat cu ocuparea Slovaciei şi înfiinţarea Republicii Sovietice Slovace, şi războiul contra României ar putea fi numit *războiul Ungaro-Român*, numai că acesta ar fi al doilea, primul război ungaro-român fiind cel declanşat cu atacarea României în zona Munţilor Apuseni. Ce-i drept, şi guvernele maghiare care au declanşat războaiele au fost diferite: primul era guvernul condus de Mihaly Karolyi (până la 20 martie 1919) care continua politica anexionistă a Ungariei din alianţa cu Austria, deşi pierduse Croaţia, Slovenia şi Dalmaţia, care vor alcătui ulterior Iugoslavia, şi intenţiona să ocupe Transilvania. Al doilea guvern era condus de Bela Kun, care, deşi comunist, avea aceleaşi tendinţe anexioniste. La 20 iulie 1919 armata ungară, formată din peste 200.000 de soldaţi, atacă trupele române de la graniţa fixată pe Tisa. Atacul a fost declanşat pe un front larg din zona de sud şi spre centrul traseului Tisei. În primele zile, datorită surprinderii atacului, trupele maghiare au avut succese, obligându-i pe români să se retragă, dar la 25 iulie începe contraatacul, devastator. Unităţile maghiare se retrag în dezordine şi, datorită conducerii revoluţionare, degradării superiorilor, indisciplinei şi dezertărilor, multe formaţiuni de luptă maghiare se dizolvă după confruntarea cu armata română.

În ziua de 26 iulie 1919, după alungarea trupelor maghiare la Vest de Tisa, comandantul trupelor româneşti din Transilvania, generalul G.D. Mărdărescu, ordonă urmărirea în continuare a resturilor armatei maghiare, pentru preîntâmpinarea regrupării acestora şi distrugerea lor completă. Înaintarea a continuat până la ocuparea Budapestei, iar restul trupelor maghiare au capitulat. „S-au predat trupelor noastre, relatează generalul Mărdărescu, 6 divizii, cuprinzând 1.235 de ofiţeri, peste 40.000 de soldaţi, 348 de tunuri de diferit calibre, 2 guri de foc de 305 mm, 332 de mitraliere, 52.000 de arme, 4.316 carabine, 579 de revolvere, 190 de puşti mitraliere, mii de săbii şi pumnale, precum şi o enormă cantitate de muniţii şi material de război de toate categoriile, între care şi 87 de aeroplane. Aceste cifre reprezintă capturările făcute şi inventariate până la data de 9 august; ele au fost mărite considerabil prin capturările şi dezarmările ce s-au făcut ulterior." (...)

Toate acestea dovedesc faptul că Războiul Ungaro-Român (sau ,,războaiele") dintre 16 aprilie 1919 şi 4 august 1919, în continuarea sau nu a celui Mondial, care a produs numeroase distrugeri, jertfe de vieţi omeneşti şi s-a încheiat cu o mare victorie a trupelor româneşti, care au învins armata maghiară şi au ocupat toată Ungaria, înăbuşind cu această ocazie şi revoluţia bolşevică din Ungaria, ar fi meritat o atenţie deosebită, iar în cărţile noastre de istorie un loc de cinste. Nu s-a făcut acest 1ucru nici măcar acum, la un secol de la petrecerea evenimentelor. (…)

Trianon – Olimpul din… veac!

Mihai SPORIŞ

Povestea despre bine şi rău credem că ar trebui să fie cunoscută înainte de o personalizare anume şi stabilirea partizană a polarităţilor. Putem fi în oricare tabără, dar fenomenul şi procesualitatea lui au o desfăşurare imuabilă, căreia nu-i putem observa lupta dreaptă dacă nu-i surprindem legitatea. Am cercetat povestea tratatelor de pace de după Primul Război Mondial în lucrarea *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi,* coordonată de Constantin şi Dinu Giurescu, Ed. Albatros, 1975, şi am constatat într-o pagină, doar una (p. 698), că… *Făt-Frumos,* pe cal roşu, era bolşevismul, iar duşmanii omenirii erau cercurile imperialiste care interveneau împotriva proletariatului care instituise republici sovietice. Scuip acum în sân, spun *piei, Satano!* şi o iau de la capăt cu adevărul taberei adverse!

După ce împărăţiile s-au luptat preţ de-un război mondial pentru supremaţie, cu o curgere de sânge ce a înroşit planeta şi a lăsat munţi de cadavre, cei care au aprins focul, pierzându-şi capul, şi-au pierdut şi împărăţiile. Franz Iosif, după ce a împărăţit 68 de ani, a abdicat! Ţarul rus este înlăturat de revoluţia bolşevică a lui Lenin şi acesta se retrage din măcel (15 dec. 1917), semnând o poliţă cu viitorii învinşi, Tratatul de la Brest-Litovsk (3 martie 1918), ca o trădare de fapt a forţelor aliate, care vor fi mai apoi învingătoare. Germania-prusacă, o adevărată maşină de război, cerea pacea – atât cât să se refacă pentru a face… recurs cu încă un măcel mondial! –, dar rasa ariană a zeilor mai nordici nu recunoaşte dreptatea Olimpului, de unde grăise un alt Zarathustra, nu cel conceptualizat de Nietzsche. Împărăţia Austro-Ungară îşi va fi rupt toate chingile supunerii şi toate neamurile îşi căutau matca proprie şi chiar mai vărsau sânge pentru dobândirea ei. Spaţiul mioritic, în întregul său, se trezeşte *din somnul cel de moarte* – mare preţul de peste 1.000.000 de jertfe omeneşti, doar în măcelul mondial! Dar câtă suferinţă adunată sub juguri imperiale şi pseudo-protecţii cu biruri grele! Timp de atâtea veacuri, plătise cu vârf şi îndesat acatistele şi odele lui Dumnezeu, cel pogorât din Zalmoxis, dar şi tuturor zeităţilor pământene: sultani, ţari, împăraţi, papi, patriarhi, cu toţii aflaţi, deşi nu în bună pace, prin cerul puterilor, ca un Olimp de veghe păstoririi oamenilor şi moşiilor lor.

Devenise iminentă înfrângerea forţelor răului şi zeii victorioşi se pregăteau să se încoroneze cu laurii victoriei. Cel înţelept de peste ocean, Woodrow Wilson, ales de două ori preşedinte al Statelor Unite ale Americii (1913-1917 şi 1917-1921), intrase cu ţara în Primul Război Mondial, în 1917, şi era marele învingător, el venind în ajutorul puterilor aliate, care vor fi învingătoare. Ca mare putere a lumii, care se conducea în spiritul declarat al autodeterminării popoarelor, el, cel de-al 28-lea preşedinte al USA, nu uitase Declaraţia de Independenţă, din 4 iulie 1776, privind dreptul poporului de-a modifica, de-a institui o nouă guvernare. Preocupat de *Decretul* noului zeu proletar ca un *zmeu al zmeilor,* adică al lui V.I. Lenin (v. Brest-Litovsk) care modifica regula funcţionării lumii, chiar în plin conflict planetar, îşi va fi adunat la sfat vreo 150 de sfetnici-specialişti şi va fi formulat o Declaraţie, în 14 puncte, pe care o validează în Congresul din 8 ianuarie 1918 (războiul se va încheia după vreo 10 luni). Declaraţia identifica principiile pentru restabilirea păcii mondiale, după terminarea războiului. Aceste principii vor fi invocate, după 11 luni, la Alba Iulia, cu ocazia plebiscitului naţional al românilor! Forţa acestora, recunoscută în conclavul mondial al păcii, îi vor aduce preşedintelui American – mare zeitate a Olimpului! – Premiul Nobel, în 1919. Iată că „legea"/principiul reaşezării lumii fusese deja propusă rezolvării, ca, imediat după război, să se soluţioneze problemele omenirii provocate de marele conflict!

Franţa, învingătoare în confruntarea direct europeană, republicană în principii, chiar adoptase din timpul Revoluţiei de la 1789 Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţenilor (şi aceasta este invocată în *adunarea românilor* de la 1 decembrie 1918) şi era acum reprezentată de George Clemenceau, desemnat zeul suprem al conclavului de pace (a se citi preşedinte în exerciţiu pentru Conferinţa de Pace de la Paris). Anglia, monarhie constituţională, şi-a căutat interesele ei de putere învingătoare prin George Loyd, iar Italia prin premierul său, Orlando, tânărul stat italian modern îmbrăţişând principiul autodeterminării naţiunilor. Iată un conclav de zeităţi planetare căruia pentru întregire îi adăugăm Japonia, dar aceasta fără interese speciale în Europa. Europa, fiind teatrul principal de operaţii, îşi va fi ales Olimpul în oraşul luminilor, adică Parisul, într-o regulă demult statornicită în istorie, privind locul de unde se vor da poruncile pentru zeişorii cei mici şi pentru mulţimea tuturor supuşilor. Toate zeităţile Olimpului erau puse de acord asupra modalităţii de-a cântări starea de fapt şi a impune, după dezbaterile ideilor, poruncile executorii…

Probleme grele pe planeta răvăşită de război: puteri uzurpate şi trimise în infernul tuturor damnărilor; neamuri scăpate dintr-o robie seculară şi denunţată ca anacronică dezvoltării lumii; altă structură de forţă în Olimpul Puterilor; suferinţe de tot felul etc. Toate îşi cereau tratamentul, în spiritul unei dreptăţi conceptualizate cu solide norme juridice şi, între altele, atâtea chestiuni cu particularităţile lor, aflate în divergenţe!

Se terminase confruntarea armelor şi începea confruntarea ideilor, uneori cu aprinderea locală a unor conflicte, din nou cu vărsări de sânge. În această stare de lucruri, în acest context complicat, preşedintele Franţei, Raymond Poincaré, deschide, în 18 ianuarie 1919, Conferinţa de Pace de la Paris, cu adevărat un forum mondial în căutarea păcii lumii. De la luptele armate se va trece la lupta de idei, deloc uşoară, cum constata cu un prilej Petre Pandrea: „Ideile dau luptele cele mai grele şi cele mai eficiente!"

Până la finalizarea concluziilor şi consacrarea formei juridice a acestora, cunoscutele „tratate", formule juridice convenite şi cu caracter de porunci de necomentat, venite dinspre Olimp!, va trece ceva vreme, tocmai pentru a confirma duritatea luptei ideilor. În această luptă s-au adus argumentele oamenilor de ştiinţă, contribuţia nemijlocită la victorie, lobby-urile combatanţilor pentru demonstrarea adevărurilor particulare, elocinţa avocăţească, voinţa demonstrată a autodeterminării, diplomaţia performantă, notorietatea reprezentării, apartenenţa la asocieri multinaţionale care nu negau autodeterminarea neamurilor şi libertăţile cetăţeneşti, viziunea globală asupra normelor de etică. Pe timpul luptei ideilor de la Conferinţă se va fi reaprins chiar un război regional între bolşevismul de tip leninist al lui Bella Kun, pentru salvarea unei Ungarii Mari din defunctul Imperiu Austro-Ungar, tocmai expirat istoric, şi neamurile care îşi hotărâseră plebiscitar autodeterminarea: români, sârbi, slovaci, croaţi, sloveni. Din nou vărsare de sânge, în exprimarea voinţei autodeterminării conform principiilor deja acceptate de Olimpul puterii, ca fundament al raţiunii politice din acest moment de cotitură al istoriei. Voinţa neamurilor din fostul Imperiu Austro-Ungar fusese cunoscută de lumea întreagă după Congresul Naţionalităţilor din aprilie 1918, organizat la Roma, unde reprezentanţii naţiunilor (cehi, polonezi, români, slovaci, croaţi, sloveni ş.a) hotărăsc *lichidarea acestui avorton al istoriei medievale prelungit în evul modern European* (sublinierea istoricului Titu Georgescu).

Conferinţa de pace nici nu începuse când virulenţa propagandei maghiare pe toate căile se va fi dezlănţuit prin Europa, iar manevrele alături de interesul manifest al bolşevismului sovietic vor degenera într-un război în toată regula.

Devenise evidentă neîmpăcarea cu noua ordine mondială care se va instala implacabil. Opinia publică europeană, prin presa care informase asupra stării de fapt din anacronicul Imperiu Austro-Ungar, nu mai putea fi influenţată de propaganda ostilă. Dar şi pe acest front de luptă dus cu mijloacele media şi cu implicarea diplomatică, România a răspuns (cum a făcut-o şi cu riposta armată care a înăbuşit revoluţia bolşevică, intrând în Budapesta în august 1919), aducând în faţa guvernelor, partidelor, forurilor culturale, presei din ţările occidentale argumentele istoriei trecute şi ale prezentului, cerând experţi neutri pentru confruntarea la faţa locului, în Transilvania (marea miză a Trianonului!) a dezinformărilor şi falsurilor ce invadaseră continentul.

În timp ce la Conferinţa Mondială de la Paris, se încerca soluţionarea problemei păcii, *zmeul zmeilor* bolşevic, în dorinţa lui de-a cuprinde dinspre răsărit (că de acolo vine Craiul cu… steaua roşie!) lumea descompusă a imperiului din centrul Europei, a mânat la luptă pe Bella Kun în sprijinul ideii de Ungarie Mare, neapărat bolşevică. Emisarii, iscusiţi în dezinformare, trimişi în toate direcţiile, pavau cu adevăruri mincinoase drumul către infernul ademenitor. Chiar Conferinţa de la Paris părea a nu observa frustrarea Uniunii Sovietice de-a nu fi în Olimpul care pune în ordine lumea şi nu înţelegea riposta armată a popoarelor cărora li se nega tocmai principiul autodeterminării, după ce se pronunţaseră plebiscitar. Stării acesteia de uluială, a primului moment, îi va lua locul atitudinea pragmatică, prin impunerea staţionării trupelor române în Budapesta, până în 20 martie 1920. Ba se va fi găsit o voce lucidă precum a diplomatului francez Jules Cambon, care va fi desluşit în clar eroismul armatei române: „România a pus capăt, în zilele noastre, unei dezordini care ameninţa să aducă puterea bolşevică până la porţile Vienei. România s-a salvat pe sine, dar a salvat Ungaria de dominaţia bolşevică ce se instalase în imperiului Sfântului Ştefan" (vorbind despre un proces istoric, să remarcăm aici că Olimpul Zeilor Mari, după un sfert de veac, pe la Yalta, nu va mai fi oprit bolşevizarea şi aceasta va fi trasat cunoscuta *cortină de fier,* chiar cu neamul nostru prizonier, pentru peste o jumătate de veac, cu consecinţele cunoscute, inclusiv pentru scrierea istoriei recente (vezi istoria lui C. Giurescu, invocată mai sus), că pe cea de acum o sută de ani am cocoloşit-o să nu supere mai marii roşii, acum urcaţi cu drepturi depline şi veto-uri prin Olimp)

Comisia pentru discutarea problemelor teritoriale ale României s-a întrunit în 8 februarie 1919, dar fără delegaţii români! După patru zile a fost chemat prim-ministrul I.C. Brătianu, să susţină poziţia României, cu argumente şi documente între care şi hărţile cu amprentarea etnicităţii. Poziţiile delegaţiilor română şi maghiară erau contradictorii, iar „arbitrii" neutri erau şi ei polarizaţi. A urmat un război al ideilor care s-a finalizat de către Marele Consiliu (din nou Zeii cei Mari!) în 12 mai 1919, când toate memoriile (38 de memorii, note, proteste, combăteau în principal frontiera cu România, dar şi alte probleme de incitare internaţională: veşnica problemă evreiască, pogromuri etc.) delegaţiei maghiare au fost respinse, iar traseul de graniţă româno-ungar acceptat va fi fost cel propus de soluţia franceză (celebra *linie vix,* contestată de Bella Kun şi de bolşevismul emergent, care umpluse Europa de… focare).

Tratatele care au finalizat Conferinţa de Pace de la Paris şi lucrările comisiilor desemnate s-au încheiat după cum urmează: Versailles, 28 iunie 1919, cu Germania; Saint Germain, 10 septembrie 1919, cu Republica Austria; Neuilly, 27 septembrie 1919, cu Bulgaria; Sevres, 4 iunie 1920, cu Turcia.

Tratatul de la Trianon, încheiat în 4 iunie 1920 între „Puterile aliate" şi Ungaria, în calitate de stat succesor al Imperiului Austro-Ungar, este documentul problemă istorică, care timp de o sută de ani a determinat relaţiile între Republica Ungaria şi statele vecine, între care România a fost perpetuu considerată un mare duşman.

Centenarul Marii Uniri

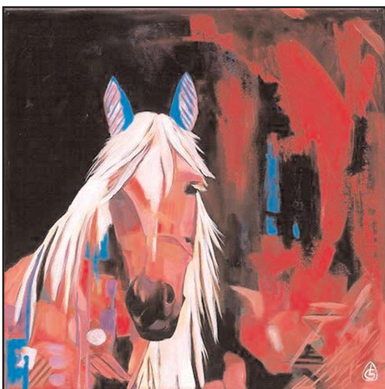
Documentul, identificat cu numele palatului de la Versailles al nefericitei regine Maria Antoaneta, ca Trianon, cu putere juridică în geopolitica lumii, a statuat relaţia de vecinătate între România şi Ungaria. În ciuda medierii unei *conferinţe mondiale de pace,* a asumării acestuia, actul în sine a fost perpetuu denunţat, contestat şi considerat o mare nedreptate pentru poporul ungar. Argumentele maghiare pentru „marea nedreptate" şi atitudinea permanent revizionistă ţin tot de o mitologie predată copiilor, privind un fals *mileniu* de stăpânire neîntreruptă în disputata Transilvanie, care contrazice grosolan continuitatea românească cu rădăcini daco-romane şi inventează un vid de locuire în care se vor fi statornicit paşnicii lor strămoşi, veniţi în migraţia de acum 1000 de ani, ba chiar cu… paşnicii huni, de acum peste 1500 de ani (să le contrapunem argumentul cu Burebista de acum peste 2000 de ani?!). Nu dezvoltăm această polemică, bine ilustrată, evident divergent, în istoriile scrise de cele două ţări. (De remarcat *istoriile alternative,* scrise dintr-o poruncă europeană – Consiliul Europei, însă cu recomandarea *demitizării Istoriei şi pacificarea neamurilor,* temperarea orgoliilor medievale şi acceptarea convieţuirii în spiritul drepturilor omului!)

Toate tratatele au o parte comună, cu *prevederi generale,* care fundamentează logica şi corectitudinea politică la standardele atinse de evoluţia ştiinţei dreptului conform începutului de secol al XX-lea. Între prevederi, principiile wilsoniene au fost determinante în exprimarea voinţei neamurilor, cu respectarea valorilor cu care societatea modernă se emancipase. Partea a II-a (art. 27-35) defineşte frontierele Ungariei (art. 27 precizează frontiera cu România, în vigoare şi azi, după 100 de ani!). Partea a III-a (art. 36-78) conţine… clauze politice pentru pacificarea Europei (cetăţenie, minorităţi etc.). Partea a IV-a (art. 79-101): Ungaria trebuia să renunţe la tratatele anterioare (de pe vremea când era parte în dubla monarhie austro-ungară). Efectul acestui tratat, pentru viitorul Republicii Ungare, era major. Tratatul stabilea trecerea unui teritoriu de 71% din Transleithania (dorita Ungarie Mare, locuită multietnic) la aliaţi şi 63% din populaţie, din care 2.535.000 de etnici maghiari şi/sau maghiarizaţi prin forţă în ultimele decenii. Cu această situaţie, Ungaria nu s-a împăcat niciodată, considerând Tratatul (aplicabil necondiţionat!) o adevărată „catastrofă", un „Diktat". Tratatul de pace de la Trianon consfinţeşte unirea Transilvaniei, Banatului şi Maramureşului cu vechiul Regat al României.

„**La Trianon,** nici nu se uscase cerneala semnăturilor pe tratatul de pace şi revizionismul maghiar îşi relua cu virulenţă politica de acuze la adresa ţărilor din jur şi de mistificare a adevărului. Revizionismul cercurilor politice maghiare s-a manifestat, permanent, ca politică de stat. Toate guvernele aveau drept comandament suprem refacerea aşa-zisei Ungarii Mari. Cât de mari? O spune jurământul din noiembrie 1920 al deputaţilor maghiari în Parlamentul de la Budapesta: Cred în Dumnezeu!, Cred în Patrie!, Cred în învierea Ungariei *milenare!* Cu completarea expresă pentru Trianon: *Nem! Nem! Soho!* Adică Nu!, Nu!, Niciodată! În acest spirit au fost educaţi copiii de la grădiniţă până la tinerii din universităţi, cu acest slogan s-a îndoctrinat un popor întreg şi au fost invadate numeroase ţări ale lumii de propaganda revizionistă maghiară…" (Citat preluat dintr-un referat, din 1995, al prof. Titu Georgescu, ţinut la o sesiune de comunicări ştiinţifice, cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la Tratatul de la Trianon, şi constat că *milenium*-ul anacronic este şi acum clamat cu aceeaşi agresivitate de propaganda iredentistă maghiară!)

În povestea noastră să constatăm că dreptatea fiecăruia este incontestabilă, numai că nu este valabilă în acelaşi timp. Cum să nu te minunezi de un Ştefan cel Sfânt, creştinat acum o mie de ani, de aici şi eticheta *obsedantului milenium,* tocmai pentru liniştirea unei migraţii a ungurilor prin Europa occidentală, nu prea paşnică în consecinţele ei?! Dar cum să nu se observe castrele romane, cetăţile dacice din Transilvania şi graiul latin şi să te îndoieşti de continuitate şi să ţi se năzărească un vid, o *terra deserta?!* Fiecare îşi clamează argumentele şi au îndreptăţire, dar ele nu se pot pune pe aceeaşi balanţă pentru că nu sunt nici sincrone şi nici în metrologia politică (atât de schimbătoare!), cântărirea depinzând de noile norme cerute de evoluţia societăţii. Contextul *cântarului* din 1920 este corect surprins de mari personalităţi şi, pornind de la acest fapt, ar trebui (cum a procedat şi Conferinţa Mondială) apreciate pentru momentul acela – un fel de *hic et nunc!* – argumentele părţilor. Să ne amintim, în trecere, câteva opinii, privind filosofia tratatelor din perspectiva evoluţiei normelor juridice. Se observă uşor balansul argumentelor între *asincronul medieval şi modernitatea sincronă,* care impune alt mers al societăţii. Iată de ce povestea cu… *a fost odată, ca niciodată,* trebuie spusă într-o altă formă, poate mai animată, poate într-o dinamică *on line* adică *în timp real,* sigur în limbajul vremii şi în posibilităţile trăirii de azi, eventual fără graniţe închise intempestiv, tocmai într-o Europă care vrea să le deschidă!

Anacronică este insistenţa promovării mitului „mileniului ungar" deşi recomandările Consiliului Europei, pentru menţinerea păcii între naţiunile continentului recomanda într-o directivă *demitizarea istoriei!* Mitul este fabricat de istoricii Imperiului Austro-Ungar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, excelând lucrările lui Roesler, care inventa pentru Ungaria „drepturi milenare" asupra ţinuturilor slovace, iugoslave şi româneşti, scriind despre „vidul din Carpaţi" şi „pata albă" care ar da drept de stăpânire maghiară în Transilvania. Erau ignoraţi mari istorici din scena Europei, cu autoritate ştiinţifică mondială: Th. Momssen (laureat Nobel!), F.A. Ukert, K. Mulenhoff, W. Bessel, A. Ubiccini, W. Tomaschek, K. Muller, în timp ce propaganda de la Budapesta dădea frâu minciunii cu „mileniul de stăpânire ungară a Transilvaniei", uitând subit că ceea ce cucerise i se cucerise, de asemenea, de o putere de lovire mai mare, precum Imperiul Otoman (1526-1688), Imperiul Habsburgic (cca.1688-1918, în dualitate din 1867) şi nu mai conta pentru sine în invocatul mileniu! Dacă cu istoria este greu să te pui, totuşi, cu aritmetica nu ar trebui să o mai greşeşti!

Tratatul de la Trianon a amendat logica strâmbă de inspiraţie medievală a Ungariei, dar resentimentul perdantului, înstăpânit cândva prin cucerire, nu se poate lecui uşor. *Perseverare…!* Mitul *mileniului* rămâne şi azi, anacronic (Consiliul Europei, în 1997, prin Consiliul de Cooperare Culturală, a lansat programul: „Învăţarea şi predarea istoriei Europei în secolul XX"). Frustrarea revizionistă şi aroganţa expiratei nobilităţi feudale, ca poveşti de adormit copiii, încă pot alimenta mitologia reactualizată şi pot întreţine, în mentalul de basm, adevărurile închipuite, aşa cum sunt întreţinute şi azi, ca politică de stat, de ţara vecină. Faptul că lumea s-a schimbat şi majorităţile, atâta vreme ţinute în beznă şi fără drepturi, au schimbat ierarhiile, s-au emancipat şi au deprins mentalitatea înnoită a celor conştienţi de drepturile lor, nu le mai era la îndemână celor ce se năşteau cu drepturi ereditare şi acestea trebuiau să-şi actualizeze permanent blazonul. Afirmaţiile noastre, cu aparenţa concluziei, au nevoie de constatările unor arbitri calificaţi şi martori la evenimentele semnării tratatelor după Conferinţa de Pace de la Paris (1919-1920).

În legătură cu politica de deznaţionalizare a Ungariei în dualitatea austro-ungară, ca politică deliberată de-a modifica raportul dintre populaţia majoritară de alte etnii şi populaţia maghiară, consemnările sunt edificatoare:

– Declaraţia baronului B. Deszo, din 1906: „Interesele Ungariei cer ca statul naţional să fie întemeiat pe şovinismul cel mai neînduplecat".

– Sociologul ungur I. Oskar consemna cu obiectivitate: „Orbit de ură naţională, junkerul maghiar deabia consideră pe nemaghiari ca oameni", iar despre şcoală face remarca: „Şcoala are drept scop maghiarizarea, care menţine naţionalităţile pe o treaptă inferioară".

– Scriitorul norvegian B. Bjornson, refuzând invitaţia la Congresul Interparlamentar de la Budapesta, în 1907, motivează, convins de „nedreptăţile pe care Ungaria le comite faţă de celelalte naţionalităţi": „Am început să detest şovinismul său" şi avertizează: „Sunt convins că în afara Ungariei nu mai există nimeni în Europa care să aibă aceleaşi simţăminte şi *credeţi-mă că aceste injustiţii, mai devreme sau mai târziu, vor duce Ungaria la pieire".*

– Despre legile şcolare din 1907 ale ministrului conte Albert Appony (chiar „avocatul" părţii ungare în comisia pentru Trianon), sociologul I. Oskar consemnează: „S-a primit o lege şcolară de care nu se mai văzuse în Europa… Dispoziţiile acesteia nu pot fi extinse, altfel toate naţionalităţile vor fi înăbuşite".

– Lev Tolstoi scria că „Appony nu recunoaşte nemaghiarilor din Ungaria nici măcar calitatea de oameni… Oricine, cu mintea sănătoasă, trebuie să smulgă masca mincinoasă de faţa acestui om pentru a arăta lumii întregi că nu este un binefăcător, ci o pasăre de pradă."

– Istoricul englez S. Watson, cu referire la cele ce se petreceau în Transilvania cu peste un veac în urmă, consemna că Marea Britanie este dezinformată în privinţa problemelor grave, privind naţionalităţile din Imperiul Austro-Ungar: „Eu am venit în Ungaria îndemnat de simpatiile mele pentru poporul ungar şi îndeosebi către partidul lui Kossuth, care s-a bucurat şi încă se mai bucură de multă consideraţiune în cercurile politice din Anglia. M-am încredinţat însă, în cele din urmă, că oamenii de stat ai maghiarilor nu sunt de bună credinţă, *stăruie într-o politică nu numai greşită, ci totdeodată primejdioasă chiar pentru Ungaria,* iar compatrioţii mei sunt rău informaţi de cele ce se petrec în regatul ungar." Despre sistemul politic asupritor din Ungaria, acelaşi istoric adaugă: „Este practicată oprimarea de către o singură rasă dominantă pentru a despuia celelalte naţii de cele mai fireşti drepturi", calificând starea aceasta de lucruri „una dintre cele mai murdare pete pe pajura civilizaţiei europene".

Adăugăm, pentru ilustrarea stării de fapt, şi câteva afirmaţii ale presei internaţionale de prestigiu:

– Cotidianul britanic *The Times:* „Motivul care determină România să intre în război este satisfacerea aspiraţilor ei naţionale. (…) Marea majoritate a populaţiei din Transilvania şi din o parte a Ungariei este românească prin rasă şi limbă."

– Presa franceză, prin *Le Figaro*: „Românii au intrat în război pentru eliberarea fraţilor lor din Transilvania."

– *Giornale d'Italia* consemna: „Eliberarea Transilvaniei şi a Banatului torturate de încercări nebuneşti de maghiarizare, crude şi nefolositoare, din partea guvernului de la Budapesta, este o cauză dreaptă la care aderă toţi apărătorii libertăţii popoarelor."

La finele Primului Război Mondial, editorul ziarului *Le Monde,* Beuve Mery, trăgea o concluzie, ignorată de cei ce încă nu înţeleg mersul societăţii şi al preţului plătit pentru lipsa sincronismului: „Nu s-a repetat niciodată destul, că nu învingătorii militari au dezmembrat Austro-Ungaria, această dezmembrare s-a produs sub presiunea factorilor interni pe care evenimentele externe au făcut-o indispensabilă". Avertismentele, ca nişte intuiţii lucide, consemnate mai sus de oameni vizionari, întăresc concluzia francezului.

Importanţa evenimentului în semnificaţia lui este surprinsă de fostul mare om de presă George Clemenceau, acum preşedinte al acestui forum de pace mondial, care sublinia că pentru prima dată tratatele de pace, în ansamblul lor, căutau „să instaureze concepţii începătoare de drept, în raporturile dintre popoare, aruncate unele asupra altora, timp de secole, de debordările violenţei istoriei" (citat preluat din Gh. Dumitraşcu, revista *Seniori,* nr. 18/2019, p. 5), iar politicianul, mare om de stat român, Tache Ionescu, aprecia: „Tratatele de la Paris au revoluţionat teoria şi practica formaţiunilor statale, a transferului de suveranitate asupra unui teritoriu, punând la baza lor comandamentele principiilor naţionalităţii, împământenind adică concepţia, scumpă marii majorităţi a popoarelor, că naţiunea prin expansiunea-i teritorială, trebuie să fie formula vie a frontierei." (*Idem*)

→

Exilul versus Utopia. Aculturaţia totalitară în România (II)

Dan ANGHELESCU

Înregimentarea în formulele limbii de lemn (deci ale ideologiei) era totală şi absolut toate textele se străduiau să *fabrice o realitate* (?!) inexistentă. Orice afirmaţie trebuia să confirme şi să reconfirme o *apartenenţă neabătută* la Utopie, psalmodiindu-i – şi chiar în exces – clişeele consacrate: „omul nou", „marasmul trecutului", „lupta", „strigoii trecutului", „rămăşiţele vremurilor de altădată". Şi nu va lipsi, nu putea să lipsească, tocmai aportul lui I.V. Stalin. Apoi, era de asemenea obligatoriu ca discursul protagonistului din media să arunce o privire şi către „presa din ţara noastră", care, „în frunte cu *Scânteia*", publica articole, declaraţii, informaţii, reportaje, împrumutându-le experienţa unora sau altora. Astfel toţi căpătau elanuri sporite atunci când li se spuneau adevăruri despre pământul acesta, dăruit de natură, dar jefuit până nu demult de foştii stăpânitori. *Scriitorii şi ziariştii noştri* – se spunea – *au pornit la munca grea, dar extrem de frumoasă, să redea în poezii, în romane, în piese de teatru, în reportagii literare viaţa, aşa cum se desfăşoară.*

Conform reţetelor epocii, după asta, urma un amplu citat dintr-un scriitor sovietic (Boris Gorbatov, spre exemplu). Apoi, se trecea la veştejirea ziariştilor şi ziarelor bucureştene din vremea burgheziei. Veneau la rând, sub tirul unor chinuite încercări de ironie, ziarele burgheze din străinătatea imperialistă, luate de-a valma, american, englez, francez sau italian, mustrate cu o severitate necruţătoare, pentru… Dar, aici se ivea o indisolubilă problemă: nu se putea înţelege deloc pentru ce! Şi, dat fiind că, iarăşi, nimic nu devenea cât de cât limpede, acelaşi Boris Gorbatov era readus în discuţie ca să vorbească despre *ziaristul sovietic.* În cazul revistei pe care am consultat-o, pe trei coloane, urma un întreg delir despre *noul* care învinge mereu; despre *vechiul* care dispare; şi, în fine, peste toate se turna un sos de vorbe pe care le-ar fi adresat Gorki, dar nu se mai ştia nici de ce şi nici cui! Nu puteau fi uitate, se înţelege, colhozurile şi „transformările" omului nou din, desigur, Uniunea Sovietică. Apoi, revenea în atenţie *scriitorul-reporter socialist,* cel care, în prezent, cutreiera *republica noastră.* Evident, urmau furnalele de la Hunedoara, lumina electrică şi Munţii Apuseni. Delirul verbal continua pe încă 10 pagini cu platitudini despre reportaj; şi apoi iar despre Gorki, Petru Dumitriu, Geo Bogza, Ilya Ehrenburg, Boris Polevoi şi, din nou, despre capacitatea *omului* din Uniunea Sovietică în faza de construire a comunismului. În insuportabila, leşioasa zeamă de cuvinte mai erau amestecate comsomolul, stahanoviştii, realismul literaturii socialiste şi umanismul înflăcărat al noului reportaj…

Pentru autentica intelectualitate românească ajunsă în exil, silită de împrejurări, era absolut firesc să urmărească cu îngrijorare şi să protesteze faţă de abominabilul asasinat al culturii şi spiritualităţii naţiei lor. Remarcabile aveau să fie articolele apărute în *Luceafărul* (prima publicaţie a exilului românesc, editată la Paris, în 1948-1949, de Mircea Eliade şi Virgil Ierunca). Câteva titluri, elocvente în sine, se preocupau de situaţia culturii din ţara stalinizată: „Sovietizarea culturii române" (Iosif Moldoveanu), „Închiderea şcolilor franceze" (Ilie Oprea), „Scrisul şi misiunea literaturii" (Mircea Eliade), „Istoria umanităţii nu este istoria luptelor de clasă" (Titus Barbu). Citite astăzi, respectivele articole se dovedesc a fi adevărate recursuri la memorie, dezvăluind aspecte necunoscute sau uitate din realitatea anilor '50.

Scriind despre „Sovietizarea culturii române", Iosif Moldoveanu (pseudonim al lui George Ciorănescu) îşi începe articolul abrupt, fără introduceri şi fără ocolişuri inutile: „Titlul de cronică a culturii româneşti actuale nu este prea fericit ales, subliniază el, căci o cultură dirijată şi sever controlată de Stat îşi pierde caracterul esenţial al libertăţii creaţiei artistice, pentru a se asimila cu o producţie economică etatizată şi oarecare. Producţia culturală din Republica Populară Română are un vădit scop practic: să fie instrumentul educativ şi propagandistic al politicii comuniste. Ori, se pare că politicul a impus culturii două teme fundamentale ce revin în toate manifestările culturale recente: glorificarea U.R.S.S.-ului şi proslăvirea noii ordini economice." (p. 110) Autorul se referă direct la „propaganda culturală" situată în prim-planul strategiilor de distrugere a dimensiunii identitare a românilor, subliniind că „propaganda culturală filo-rusă se face prin institute, ziare şi reviste, al căror număr sporeşte în fiecare zi".

Faptul devenise de notorietate: pentru a difuza sub toate aspectele şi pe toate canalele posibile „cultura sovietică", nu se precupeţea niciun efort. Slavizarea/rusificarea poporului român se făcea sistematic, prin pregătirea unui întreg şi tot mai numeros contingent de „agenţi" de propagandă. Erau validaţi o mulţime de „profesori" de limbă rusă. Impunerea limbii ruse se făcea prin toate mijloacele posibile, inclusiv prin traducerea şi tipărirea acelor cărţi sovietice capabile să servească, întâi de toate, propagandei. Tirajele se cifrau la zeci şi sute de mii de exemplare şi autorul ne informa despre: „Institutul Româno-Sovietic (care) se dovedeşte foarte activ nu numai în opera de difuzare a culturii sovietice, ci şi în procesul de rusificare al societăţii româneşti. Astfel, în cursul acestei veri, Institutul s-a dedicat pregătirii cadrelor corpului didactic, care vor preda limba rusă, de curând introdusă în programul şcolilor româneşti. Candidaţii sunt atraşi prin cele mai ispititoare oferte, căci pot deveni profesori secundari numai pe baza diplomei de bacalaureat, după ce au frecventat timp de o lună cursurile Institutului Româno-Sovietic. Viitorii profesori de limba şi literatura rusă îşi au posturile asigurate, căci numeroase catedre recent create aşteaptă pe rusificatorii culturii române. Vorbind despre cursurile de limba rusă de la Institutul al cărui director este, prof. Ştefan Nicolau spunea că *limba marelui şi eroicului popor rus, a aceluia care primul a înfăptuit socialismul pe a şasea parte a globului, limba lui Tolstoi şi a lui Gorki; limba lui Lenin şi a lui Stalin, merită să-şi dea osteneala orice om cult să o înveţe.* (…) Şi – mai aflam în continuare că – difuziunea cărţii sovietice în traducere română şi maghiară se face prin Fundaţia lui Mitiţă Constantinescu *Cartea rusă,* devenită cea mai mare editură română, care şi-a deschis sucursale în toate oraşele, târgurile şi staţiunile climaterice." (p. 112)

Volumul absolut uriaş de mijloace şi resurse (care, practic, păreau inepuizabile) mobilizate pentru propaganda comunistă explică – în bună parte – importanţa pe care bolşevicii o acordau obiectivului de realizare rapidă şi totală a prăbuşirii întregii societăţii româneşti. Iată dimensiunile şi cifrele de-a dreptul halucinante pe care le oferea comentatorul: „Alături de Cartea Rusă stă Editura Partidului Muncitoresc Român, care a lansat de curând a treia ediţie, în 130.000 exemplare, din *Istoria Partidului Comunist* a lui I.V. Stalin. Astfel, lucrarea lui Stalin devine, de la o zi la alta, cartea cu cel mai mare tiraj din România şi lectura ei este impusă tuturor lucrătorilor şi salariaţilor publici. Printre ultimele tipărituri în Ediţia Partidului Muncitoresc Român figurau Raportul Politic General la Congresul Partidului Muncitoresc Român de Gh. Gheorghiu-Dej şi Cuvântul de închidere la acelaşi congres, al Anei Pauker…"

Importanţa presei ca mijloc de propagare a ideilor şi informaţiei dirijate era bine cunoscută celor ce instrumentau propaganda filo-sovietică. Articolul subliniază absurdul la care fusese supus poporul condamnat la o concertată „încătuşare a gândirii". „Este de la sine înţeles – sublinia autorul – că, fiind vorba de educaţia politică a cetăţenilor, ziarele sunt un instrument de convingere şi îndoctrinare de prim ordin. Cei care lucrează în întreprinderi sunt abonaţi în mod obligatoriu la ziarul *Scânteia,* oficiosul partidului comunist. S-au creat asociaţiuni pe sectoare în Bucureşti şi până în cele mai mărunte cătune, care îşi propun să răspândească *Scânteia* şi să aboneze cât mai multe persoane la ziarul partidului. De multe ori se întâmplă ca în aceeaşi familie, atât soţul cât şi soţia, fiind salariaţi publici, să fie abonaţi obligatoriu la *Scânteia,* fiecare soţ având exemplarul său pentru instrucţia politică personală." (p. 113)

După o trecere riguroasă în revistă a modalităţilor de inoculare şi, în fond, de intimidare a întregului popor, Iosif Moldoveanu îşi modulează tonalitatea adoptând un ton de ironie şi sarcasm: „Trebuie să recunoaştem că *Scânteia,* reprezentând punctul de vedere oficial al partidului comunist, este o lectură absolut necesară oricărui cetăţean al republicii populare. Aci contribuabilii urmăresc zilnic noile sarcini fiscale la care trebuie să facă faţă, termenele la care trebuie să se prezinte la poliţie, întrunirile politice şi sindicale obligatorii, data schimbării cartelelor şi a distribuirii de alimente etc. Artiştii găsesc în *Scânteia* temele de inspiraţie autorizate de oficialitate, cât şi critica pe care partidul o aduce diverselor manifestări culturale." (p. 113)

Pentru regimul comunist, arta, poezia erau primele pe lista celor care *trebuiau revoluţionate!* Eliminarea socială – şi chiar fizică – a intelectualilor părea insuficientă. Aşa că acerba luptă de clasă era inoculată în întreaga sferă a lumii artistice odată cu mortala toxină a ideologiei marxist-leniniste. Tragica istorie a asasinatului spiritual debutase cu o sălbatică prigonire a esteticului şi, implicit, a autonomiei şi modernităţii operei de artă. Realismul socialist devenea curentul literar-artistic oficial, a cărui puritate va fi vegheată prin măsurile draconice ale partidului-stat.

→

Delegaţia română, condusă de Alexandru Vaida Voievod, a câştigat disputa finală cu contele Albert Appony, un „excelent orator" (cel cu legile promovate, invocate anterior), care, făcând trimitere la obsedantul *mileniu,* cu falsul evident al statalităţii neîntrerupte timp de zece veacuri, uitând subit de paşalâc, de cucerirea habsburgică, îşi va fi primit răspunsurile de la noul preşedinte al Franţei, Millerand: „O stare de lucruri, chiar milenară, nu merită să dăinuiască când ea este recunoscută contra justiţiei"! Chiar Conferinţa, înainte mergătoare semnării tratatului de către Marele Consiliu, cea a miniştrilor de Externe şi ambasadorilor, prin preşedintele acesteia, lordul Curzon, a declarat: „A fost inevitabil ca elementele fostei Ungarii să se unească cu fraţii lor din ţările învecinate şi să formeze state noi, situaţia anterioară nemaiputând exista, fiind contrară realităţilor." (*Idem*)

Tratatul de la Trianon, din 4 iulie 1920, a fost semnat din partea română de Nicolae Titulescu şi de reputatul medic de renume internaţional Ion Cantacuzino. Ratificarea lui s-a făcut în 13 august 1920, la Bucureşti, în Camera Deputaţilor, şi la 17 august 1920, la Senat. La ratificarea în forurile legislative ale Marii Britanii, secretarul de stat Harmsworth făcea precizarea: „Regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părţile sale componente, înainte de începerea Conferinţei de pace", că această ţară „nu a fost decât un conglomerat artificial şi forţat de rase neasemănătoare şi în unele cazuri ostile".

Despre neîmpăcarea cu situaţia a Ungariei se cunoaşte. Războiul revanşei mondiale, cu odiosul Diktat de la Viena, se cunoaşte, dar din nou dreptatea istorică a confirmat justeţea Trianonului, în februarie 1947, tot la Paris, când un nou forum de pace reconfirma o dreptate istorică.

Istoria de lângă noi

Critica – pretins literară – marxist-leninistă denunţa cu vigilenţa de rigoare natura burgheză şi decadentă a maiorescianismului. Aşa se face că revista *Luceafărul* aducea în discuţie dimensiunea cât se poate de reală şi, mai ales tragică, a realităţii din ţara aflată sub ocupaţie: „Sovietizarea şi proletarizarea vieţii artistice şi culturale româneşti a luat un ritm greu de imaginat. Niciun nume de scriitor, pictor sau compozitor consacrat nu mai apare în coloanele revistelor, în expoziţii sau în sălile de concerte, dacă nu a aderat integral la idealul abrutizării omului. Iată, de exemplu, numele artiştilor şi al operelor politice care au fost premiate la expoziţia grupului plastic «Flacăra»: M.H. Maxy pentru portretul în ulei al Anei Pauker; Marcella Cordescu pentru tabloul *Sosesc grânele din U.R.S.S.*; Ligia Macovei pentru *Brigadierele muncii;* Sorin Ionescu pentru *Uzina.* Dintre sculpturi au fost premiate grupul *Ţăran şi Ţărancă* al lui Boris Caragea şi *Bătălia producţiei* a lui Culleri Nestor." (p. 114)

În acelaşi ton şi cu aceeaşi intenţie de cuprindere cât mai exactă a situaţiilor de „înlănţuire" a minţii, de regres în plan cultural, autorul introduce şi alte domenii în care avea loc „sovietizarea", exemple ce frizează ridicolul: „Regresele înregistrate în domeniul muzical sunt la fel de remarcabile. La sărbătorirea zilei independenţei, care a avut loc anul acesta la 9 Mai, spre a se rupe cu tradiţia sărbătoririi regale de la 10 Mai, după discursul lui E. Bodnăraş, orchestra a executat următoarele bucăţi muzicale: *Cantata lui Stalin, Cântecul ciocanului, Marşul Victoriei, Cântec închinat Republicii, Uvertura prieteniei popoarelor, Nu este paloş care să ne înfrângă, Din izbânzi în izbânzi etc.* În poezie, suprema valoare devine prezenţa elementului politic, aducându-se în sprijinul acestei teze exemplele unor S. Esenin şi Maiakowski. Dar şi declaraţia program a lui Paul Eluard: «Eu sunt un poet politic!» Vrând să uşureze sarcina de documentare a poetului bolşevic care trebuie să cânte munca din uzine, de pe şantiere şi din colhozuri, Ministerul Propagandei publica broşura intitulată *Conducta Agnita-Botorca*, plină de fotografii şi diagrame, care descriau munca brigadierilor voluntari din Uniunea Tineretului Muncitor. În intenţia Ministerului Propagandei, aceasta trebuia să constituie sursa de inspiraţie pentru poezia română proletară, al cărui sens era definit de Barbu Lăzăreanu în conferinţa intitulată *Poezia muncii şi poeţii muncitori.* În poezia promovată de autorităţi se vor face remarcaţi numai poeţi lipsiţi de talent, dar plini de pasiune politică, cum era Nicolae Nasta şi pretinsul lui poem intitulat Marea Adunare Naţională: *Tovarăşă Ana,/ Tovarăşe Gheorghiu Dej,/ din lupta noastră/ s-au limpezit toate cărările…/ Marea Adunare Naţională/ căleşte din muncă, din soare/ pentru toţi oamenii muncii/ constituţia cea mare,/ constituţia Republicii Populare…"* (p. 114) Şi exemplele de acest fel se vor multiplica într-un ritm accelerat, atingând cele mai înalte culmi ale unui ridicol care, inevitabil, eşua în tragi-comic. Analistul ni-l ilustrează ca atare: „În revista *Studentul Român* poetul îşi propune o temă la fel de ingrată: să cânte munca studenţilor brigadieri *voluntari,* care au fost scoşi din sălile de cursuri ca să cureţe de gunoaie maidanele cartierului Tei: *maidanului ce exala duhoarea/ Cadavrelor de câini şi de pisici./ Pornirea lor e înţeleaptă/ Purtare demnă de un cetăţean/ Al statului cel nou, republican."* (p. 115)

De la artă, autorul articolului se apropie, în continuare, de unul dintre sectoarele de primă importanţă pentru noii stăpâni. Este vorba de istorie, care este reluată şi răstălmăcită „pe baze proletare". Promotorul este M. Roller, „autorul manualului unic de Istoria Românilor pentru cursul secundar. În noua concepţie istorică, din trecutul românesc nu mai sunt demne de reţinut decât răscoalele ţărăneşti şi manifestele partidului comunist."

Noul regim impunea, desigur, şi teme istorice într-o formă unică şi obligatorie pentru literatura oficială. Iat-o, de pildă, pe poeta Maria Zăgan, una dintre revelaţiile literaturii comuniste, redând în poezia *Acum un veac* atmosfera revoluţionară de la 1848, după imaginaţia sa proletară: *În gura mare, pe un gard cocoţat/ Unul, Ion, a strigat/ Trăiască revoluţia, trăiască!*

În acest cadru de revoluţie de mahala, îşi face apariţia şi eroina poporului, Ana Ipătescu, *Cu două pistoale în mână/ Ana Ipătescu cu mâinile suflecate/ pân'la coate/ mulţimea tot înainte o mâna…* (p. 116)

Asemenea exemple de un ridicol absolut sunt amplificate şi apoi difuzate în presă. Astfel, ridicolul (dar şi tragedia culturii naţionale) se amplifica exponenţial şi aflăm din comentarii că: „În România republicană nu se cunoaşte o altă literatură decât literatura politică pe care fiecare cetăţean e obligat să o asimileze forţat. Viaţa de zi cu zi, reflectată în presă, ne spune că tovarăşa Cristina Armenişanu se trezeşte dimineaţa în zori, înainte de a i se scula copilul, pentru a învăţa pe de rost discursul tov. Gheorghiu-Dej, ţinut la congresul partidului muncitoresc. Alte două tovarăşe declară reporterului: «Azi noapte până la două am stat cu întrebările. Am dormit cu tov. Vlădulescu ca să învăţăm mai bine: despre problema productivităţii muncii, despre toate problemele din articolul 5 al raportului tovarăşului Gheorghiu-Dej la congresul P.M.R. şi articolele din buletinul informativ *Pentru pacea trainică,* organul Cominformului din Belgrad." Şi, în continuarea acestora, comentatorul din *Luceafărul*

concluzionează cu o evidentă tristeţe: „Dacă nu asistăm la înmormântarea culturii române, vedem cel puţin cum literatura şi arta română au intrat într-o lungă letargie, în timp ce sufletele româneşti sunt asfixiate de monstrul atotputernic al doctrinei marxisto-leniniste". (p. 117)

Orice om cu bun-simţ, trăitor într-o lume normală, ar putea crede că toate aceste mostre de anti-cultură şi de propagandă provin dintr-o imaginaţie bolnavă a unui autor. Ştim prea bine că nu este aşa şi, totuşi, sunt fapte ce trebuie readuse şi păstrate în memorie. Unii au început să uite, alţii, datorită vârstei, nu au apucat să trăiască într-o astfel de epocă. Dar, pentru cei care atunci erau departe de ţară, în exil, articolele de acest gen au fost consemnate ca mărturii despre devastatoarea tragedie la care a fost supusă România sovietizată.

În *lupta cu utopia,* publicistica celor *deşţăraţi* căpăta astfel o anume greutate specifică şi prin evidentele apropieri de genul memorialistic. Aceasta şi din nevoia imperioasă de a aduce la lumină cumplitele derapaje ale veacului XX, cu atât mai mult cu cât, referitor la trecutul recent, epoca de azi este tot mai frecvent acuzată că vrea *să se abandoneze uitării.* Istoricului englez Tony Judt (profesor la New York University, director al Remarque Institute dedicat studiilor europene) semnala *îngrijorătoarea dificultate cu care ne confruntăm, nu numai în descifrarea amintitului veac, ci şi privitor la faptul, tot mai straniu, că opoziţia faţă de totalitarism tinde, tot mai evident, să devină o abstracţiune, irelevantă pentru actualitatea noastră.* Aşa se face că – şi după felul în care ne raportăm la scrierile celor din exil – acestea sunt tot mai mult considerate ca nişte scrieri inutile şi deja perisabile. Spiritul combativ al acestora a devenit – se pare – incomod, ba chiar indezirabil. Celor, foarte puţini, interesaţi să cunoască şi să ilumineze adevărurile ascunse sub orcanele recentelor istorii ale României nu li se mai acordă astăzi atenţia cuvenită, iar scrierile orientate către această temă sunt întâmpinate doar de o impasibilă tăcere. Despre momentele de *Apocalipsă* a naţiei, despre o lume care, efectiv, ne-a fost furată, se păstrează o suspectă – şi deloc inocentă – tăcere. Aşa se face că *istoria* recentă – cum scria la un anume moment Virgil Ierunca – a devenit „prin însăşi natura ei, minată de capcane şi ironii. Totul este – mai spunea el – să n-o înzestrăm cu *sens.* Ispita *sensului* pulverizează o realitate ce stă deasupra istoriei tocmai pentru a întemeia nu numai *condiţia,* ci şi natura oamenilor: *libertatea."* (Ierunca, 2000: 352)

Istoricul şi gânditorul englez de care am mai amintit aici (Tony Judt) pare să decodeze – şi de data aceasta – semnele ascunse ale timpurilor, chiar dacă sunt îngrijorătoare: „Barbaria trecutului recent al Europei, spune el, *dublul* întunecat împotriva căruia s-a construit cu trudă Europa postbelică se află deja în afara câmpului memoriei pentru europenii mai tineri. /…/ Pentru ca trecutul Europei să ofere mai departe Europei prezente o învăţătură şi un ţel moral, istoria va trebui să fie predată de la capăt fiecărei noi generaţii. Uniunea Europeană este, poate, un răspuns dat istoriei, dar ea nu poate fi un substitut." (Judt, 2008: 756,757)

În contemporaneitatea noastră se profilează – nu tocmai benignă – o dominaţie a aparenţelor înşelătoare. Convingerea afirmată cândva de Hannah Arendt că, după război, *problema răului va deveni problema fundamentală a vieţii intelectuale din Europa,* nu s-a confirmat în niciun fel. Nici pentru noi, nici pentru alţii, *răul totalitar, răul genocidar nu a devenit o Problemă,* aşa cum promitea fosta studentă a lui Karl Jaspers.

Condamnarea regimului comunist, recunoaşterea criminalităţii şi ilegitimităţii ce au caracterizat întreaga lui existenţă s-au dovedit destul de palide şi sunt foarte vizibile, abia disimulate, încercările de trivializare a unor asemenea tentative. Simultan se manifestă şi o discretă, dar evidentă intenţie de *opacizare* a memoriei. Desluşim reziduuri de mentalitate induse de totalitarism şi o anume obstinaţie de a uita, de a nu gândi/regândi, de a nu înţelege, ba chiar de a estompa semnificaţia evenimentelor recente. Este ceea ce inoculează încă inconsistentei, fragilei şi atât de *aproximativei* noastre democraţii entropie, vacuitate şi un tot mai vizibil vid spiritual.

Într-o, recent editată la noi, *Istorie mondială a comunismului,* autorul, Thierry Wolton, vorbeşte despre „ieşirea ratată din comunism" a românilor, a căror „revoltă populară a fost confiscată". Şi afirmaţia e adevărată de vreme ce, în urma acelei revolte, ecranele televizoarelor se umpleau de figura emaciată a fostului agent sovietic Silviu Brucan. Deşi scos de la naftalină, continua să împrăştie o duhoare grea de proletcult şi limbă de lemn. Îndesat cu toţi pixelii în *tele-buricul* tuturor *actualităţilor* (!?), Oracolul din Dămăroaia ambiţiona – nici mai mult, nici mai puţin – să ne re-educe întru democraţie europeană. În *re-educare* fusese specializat şi în '46, când, la *Scânteia,* cerea condamnarea la moarte a lui Iuliu Maniu, Gh.I. Brătianu, Ion Mihalache, adică a celor care făcuseră România Mare; urmau/se pregăteau/ membrii Academiei Române. (Să reamintim şi *şlagărul* pe care-l lansa tot atunci: *Cei ce zac în închisori/ Sunt bandiţi şi trădători/ Moarte lor!*)

Deci, *Comunism după comunism* (*la vremuri noi, tot voi*?!) ar fi cârcotit Magda Ursache. Ea, ca şi Luca Piţu, nefiind umblată pe la *bisericile* vechilor nomenclaturişti, înregistra tentativele de compromitere a celor care, din nou, re-deveneau victime, cum spune ea, ca „urechi securistice" /…/ Doinaş, Carandino, Balotă, Cezar Ivănescu, crezuţi fiind *ad litteram* ofiţerii „seci", cum le spunea *Magistrul din Caşvana* celor autentici. Era din nou supusă oprobiului public „slăbiciunea victimei, nu ticăloşia anchetatorului". Şi, inepuizabila cârcotească continua: „Incomodul Marius Oprea a fost acuzat şi el de judele C. Turianu, fost membru CNSAS, că îşi turna colegii care ascultau Europa Liberă. Nu indiferenţii sau ostilii faţă de propaganda comunistă, nu nealiniaţii, ca Stelaru ori Tonegaru, au fost re-vizitaţi, re-editaţi, re-comentaţi, ci tezîştii prop-agitatori, ca Ovid Crohmălniceanu, care-i mâna în frontul realist-socialist. Lui nu i s-a dat *out* din literatură, ci celor mai mult sau mai puţin acomodanţi, sub presiunea puşcăririi, marginalizării, morţii civice. Pavel Apostol, distrugătorul lui Blaga, îşi spălă/albeşte/ apretează, în tiraj considerabil, biografia, în timp ce despre poetul Luminii critica de şcoală nouă declară că nu mai e citit decât de *tonţii mioritici."* De unde se vede că infinit reciclabilul *Croh* a lăsat în urmă o dâră de oportunism pestilenţial greu de şters.

Evident, dacă vechiul mecanism coercitiv nu mai era utilizabil, compromiterea intelectualilor, a scriitorilor, decredibilizarea celor capabili să înţeleagă şi să explice fenomenul comunismului aşa cum a fost, devenise o urgenţă. Se inaugura o nouă tehnică de eliminare a unor autori, a unor cărţi şi reviste. De altfel, constatăm că nici cărţile, nici revistele literare nu mai au de mult o circulaţie normală.

→

Alianţa sovieto-nazistă şi efectul ei asupra României (II)

Ilie POPA

Secretarul general al Kominternului din acea perioadă, Gheorghi Dimitrov spune în jurnalul său că Stalin justifica refuzul unui acord cu Franţa şi Marea Britanie astfel: „Înclinam iniţial în favoarea unui acord cu ţările aşa-zis democratice, de aceea am acceptat negocierile. Însă francezii şi englezii voiau să facă din noi nişte zilieri pe care nici măcar să nu-i plătească. Bineînţeles, n-ar fi pus ei mâna pe noi, şi cu atât mai puţin gratis." [Gheorghi Dimitrov, *op. cit*.]

În timp ce protocolul germano-sovietic provoacă stupefacţie în cancelariile europene, Hitler atacă Polonia, la 1 septembrie 1939, şi astfel declanşează Al Doilea Război Mondial.

La 3 septembrie, Marea Britanie şi Franţa declară război Germaniei, după refuzul acesteia de a se retrage din Polonia, iar la 9 septembrie Canada face acelaşi lucru.

Legat de declanşarea acestui război, Stalin stabileşte linia de urmat de către Komintern şi de partidele comuniste: „Iată ce trebuie spus clasei muncitoare: Este vorba despre un război pentru stăpânirea lumii. […] Acest război nu va aduce nimic bun pentru poporul muncitor, ci numai lipsuri şi dureri. Să intervenim în mod hotărât împotriva războiului şi a celor care se fac vinovaţi de declanşarea lui. Demascaţi neutralitatea naţiunilor burgheze care, propovăduind neutralitatea în propria ţară, susţin războiul în alte ţări, doar cu scopul obţinerii unui profit." [*Ibidem*]

Analizând, fie şi numai cele prezentate mai sus, se poate constata cinismul adus la extrem al lui Stalin. În fond, Stalin acuză deschis pe alţii de declanşarea războiului, în timp ce acelaşi Stalin, prin pactul de neagresiune încheiat cu Hitler, îl asigură pe acesta că nu va deschide un nou front la est, dându-i liber să invadeze Polonia şi să înceapă un război pe care el însuşi, de ochii lumii, îl condamnă.

Atacul terestru şi aerian al armatei germane împotriva Poloniei este rapid şi devastator. Oraşele şi populaţia civilă sunt bombardate masiv, iar avansul trupelor este atât de rapid încât Hitler insistă asupra lui Stalin să intre şi Armata Roşie în Polonia şi să ocupe zonele care le revin conform protocolului secret.

Stalin îl primeşte la Kremlin pe von Schulenburg în ziua de 17 septembrie şi îl anunţă că Armata Roşie încalcă tratatul sovieto-polonez de neagresiune încheiat în anul 1932 şi va invada Polonia Orientală în aceeaşi zi. Armata Roşie întâmpină o slabă rezistenţă şi, în 21 septembrie, armatele germane şi sovietice intră în contact într-o atmosferă entuziastă la est de zona de demarcaţie stipulată în protocolul secret. Stalin îşi exprimă nemulţumirea, trupele germane se retrag pe linia de demarcaţie convenită şi are loc o defilare comună la Brest-Litovsk. Polonia era deja împărţită. Guvernul polonez s-a exilat în România, împreună cu tezaurul Băncii Naţionale a Poloniei şi un număr de unităţi ale armatei poloneze.

Hitler intenţionează să lase un stat fantomă polonez în jurul Varşoviei, în timp ce Stalin nu este de acord. El îi propune Germaniei să îi cedeze provincia Lublin în schimbul primirii Lituaniei întregi. Pe 27 septembrie 1939, von Ribbentrop soseşte la Moscova, încep negocierile în aceeaşi zi şi se încheie a doua zi, pe 28 septembrie, printr-un tratat de „delimitare a frontierelor şi de prietenie" în cinci puncte şi trei protocoale secrete. Prin invazia Poloniei Orientale şi prin acest tratat, regimul totalitar sovietic a devenit, de facto, partener de război al naziştilor în politica lor de reîmpărţire a lumii.

Cele trei protocoale secrete cuprind următoarele: primul se referă la strămutarea populaţiei de naţionalitate germană din zona sovietică în zona germană şi reciproc; al doilea confirmă că Lituania trece în zona sovietică, în timp ce provincia Lublin, în zona germană; al treilea stipulează hotărârea celor doi parteneri de a nu tolera pe teritoriile lor nicio agitaţie poloneză ce ar afecta teritoriile celeilalte părţi. „Vor înăbuşi pe teritoriile lor orice semn al unei răzvrătiri şi se vor informa reciproc cu privire la măsurile ce se impun pentru îndeplinirea acestui obiectiv." [*Nazi-Soviet Relations, 1939-1941…, op. cit.*] Imediat, Gestapo-ul şi NKVD-ul încep discuţiile privind acţiunile comune împotriva oricărei forme de rezistenţă poloneză.

Cele două ţări publică în aceeaşi zi o declaraţie comună care precizează faptul că în urma lichidării statului polonez, s-au pus „bazele unei păci durabile în Europa Orientală" care va servi interesele celor două popoare şi va pune capăt războiului dintre statul German şi statele Angliei şi Franţei. Dar, culmea cinismului celor doi dictatori, declară că „dacă, totuşi, eforturile celor două guverne n-ar conduce la rezultatul scontat, atunci ar exista o dovadă că Anglia şi Franţa poartă întreaga responsabilitate a continuării războiului." [*Ibidem*]

La scurt timp după declaraţia de mai sus, guvernul sovietic îi cere guvernului finlandez, la începutul lunii noiembrie, să cedeze Uniunii Sovietice o parte din provincia Karelia, a cărei graniţă era situată la circa 30 km de metropola rusă Leningrad (azi Sankt Petersburg). Guvernul finlandez refuză, guvernul sovietic denunţă la 28 noiembrie pactul de neagresiune sovieto-finlandez şi, la 30 noiembrie 1939, Armata Roşie atacă Finlanda la ordinul lui Stalin. Tocmai el care, prin tratatul sovieto-german din 28 septembrie, acelaşi an, afirma că prin lichidarea Poloniei, s-au pus „bazele unei păci durabile în Europa Orientală". Deşi, cu pierderi considerabile (circa 100.000 de morţi şi 150.000 de răniţi) [Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 56] pentru un război cu un stat atât de mic, Armata Roşie iese învingătoare şi, la 12 martie 1940, Finlanda semnează tratatul de pace de la Moscova, cedând provincia Karelia (circa 10% din teritoriu şi 12% din populaţie) [http://ro.wikipedia.org/wiki/ Tratatul_de_pace_de_la_Moscova_(1940), 2015] care este anexată de acum Uniunii Sovietice.

Politica lui Stalin de trecere de la antinazismul declarat la alianţa, mascată la început, apoi deschisă, cu statul nazist al lui Hitler pune în derută partidele comuniste din ţările europene, coordonate de un Komintern îndrumat chiar de bolşevismul stalinist.

În Franţa, unde curentul comunist era cel mai puternic, sentimentul anticomunist al francezilor creşte exponenţial şi Partidul Comunist Francez care, în vara anului 1939, avea peste 250.000 membri, se vede dizolvat la 26 septembrie 1939 şi intră în clandestinitate, după ce în prealabil cotidienele comuniste *L'Humanité* şi *Ce Soir* fuseseră interzise deja de guvernul francez din 26 august acelaşi an. Numărul membrilor scade la câteva mii. Cu toate acestea, în clandestinitate fiind, el promovează în continuare politica Moscovei.

Partidul Comunist Finlandez promova o politică antinaţională, fiind de partea Moscovei chiar şi în perioada atacului sovietic de ocupare a unei părţi importante din propria ţară.

Partidul Comunist Român fusese deja interzis şi era în clandestinitate de la 5 aprilie 1924, cu mulţi ani în urmă, datorită politicii sale antinaţionale de dezmembrare a statului român, politică direcţionată de Komintern şi implicit de Kremlin.

Deşi sentimentul anticomunist a crescut şi în celelalte ţări europene, motivaţia fiind cât se poate de evidentă, totuşi, partidele comuniste au continuat promovarea politicii antinaţionale, cinice şi mincinoase a Moscovei.

După ocuparea părţii orientale a Poloniei, Armata Roşie şi NKVD-ul sovietic declanşează teroarea: în câteva zile sunt luaţi prizonieri circa 230.000 de persoane; jumătate dintre ei, fiind consideraţi ucraineni şi bieloruşi, sunt eliberaţi; alţii circa 30.000 sunt deportaţi, iar mulţi alţii, fiind consideraţi de acum cetăţeni sovietici, sunt încorporaţi forţat în Armata Roşie. Zona este împărţită în două părţi, una alipită Republicii Sovietice Ucrainene, cealaltă Republicii Sovietice Bieloruse. Sunt deportaţi în mai multe rânduri, circa 800.000 persoane (conform datelor guvernului polonez din exil) şi ucise peste 440.000 de persoane în perioada dintre 17 septembrie 1939 şi 22 iunie 1941. [Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 58]

→

Se pretinde că în post-decembrism comunismul a dispărut. Faptul că istoria s-a estompat din programele şcolare, că tinerilor li s-a inoculat ideea că patriotismul este ceva *nefrecventabil,* nu este o pură întâmplare. Originea leninistă a acestui adagiu nu mai nelinişteşte pe nimeni. Cum nici tirajele mari ale cărţilor unde un domn Boia falsifică grosolan tot ce atinge (fapte, momente de istorie naţională, ba până şi poezia lui Eminescu îi dă, se pare, insomnii şi migrene) nu ne spune nimic? Că tovarăşul Roller este muza domnului Boia, de ce ne-am face probleme? Faptul că există cârcotaşi înclinaţi să vadă în toate astea o formă, continuată, de constrângere a realităţii trecute, prezente şi viitoare pentru a accepta canoane utopice… nu e de crezut. Am avut parte de o revoluţie anti-comunistă. Cât de anticomunistă se vede cu ochiul liber. Dar pentru că toate astea trebuiau să poarte un nume, o să-i spunem *Post-decembrism*. E drept că Thierry Wolton ne avertizează – cam încăpăţânat acest domn! – că *istoria comunismului,* atât la noi, cât şi prin alte părţi ale lumii, e departe de a fi fost încheiată. Cu atât mai mult cu cât – Wolton reaminteşte – a cincea parte din populaţia lumii se regăseşte dominată încă de comunism. Iar metamorfozele lui sunt subtile şi imprevizibile. Potrivit lui Thierry Wolton, de vreme ce duşmanul de clasă nu a avut niciodată contururi clare, înţelegem şi de ce „ideologia comunistă a exercitat /…/ o influenţă mult mai importantă decât aceea de care au fost capabile fascismul şi nazismul. Durata şi întinderea câmpului ei de acţiune au sfârşit prin a transforma universalismul mesajului său într-o ameninţare globală, într-atât de viguros a influenţat spiritele, în ţările cucerite ca şi în rândul partidelor care l-au propagat, iar asta la scară planetară. În această izbândă stă caracterul singular al utopiei comuniste, ceea ce o diferenţiază fără echivoc de celelalte regimuri totalitare." (Wolton, 2018:13) Să înţelegem deci – şi să ne obişnuim cu ideea – că dacă *fascismul şi nazismul* au fost judecate şi condamnate, comunismul rămâne, dintr-o asemenea perspectivă, *de-ne-atins!* Aşa prevede corectitudinea politică?!...

Ca experiment, aculturaţia totalitară, aşa cum a fost aplicată României, exprimă însăşi esenţa ultimă a comunismului. El nu înseamnă altceva decât totala lepădare de unicitatea sinelui, înstrăinare definitivă a unei naţii de sufletul şi memoria sa, diabolic act de extirpare/ştergere a trăsăturilor ei identitare. Din primul volum al trilogiei lui Wolton, vorbele lui Mao sunt şi mai definitiv lămuritoare: „Nu s-a ucis la scară suficient de mare, spune el ritos. Noi trebuie să ucidem şi afirmăm că a ucide este un lucru bun." Pornind de la respectiva rostire, frapează o serie de similitudini iar – în *omensc-prea omenescul* nostru – referitor la comunism, întrezărim chiar teribilul *pact cu diavolul*… Şi astfel, *Utopia*, întunecata lui himeră, se identifică în fapte cu acesta din urmă, cel despre care – în *Doctor Faustus* – Thomas Mann avertiza că este *mendax et homicida!*...

Bibliografie

H. Arendt, 2006, *Originile totalitarismului,* Humanitas, Bucureşti.

V. Ierunca, 2000, *Trecut-au anii,* Humanitas, Bucureşti.

M. Lovinescu, 1996, *Insula Şerpilor,* Humanitas. Bucureşti.

G. Macovescu, 1952, *Reportajul literar, mijloc de educare şi mobilizare a maselor, Viaţa Românească,* anul V.

M. Ursache, 2019, *Comunism după comunism,* în rev. *Spaţii culturale*, nov. dec.

T. Wolton, 2018, *O istorie mondială a comunismului,* Humanitas, Bucureşti.

Istoria de lângă noi

În primăvara anului 1940, conform unui ordin secret dat de Stalin la 5 martie 1941, aproximativ 22.500 de cetăţeni polonezi au fost executaţi în trei locuri diferite (aşa-numitul masacru de la Katyn), majoritatea celor ucişi fiind capturaţi ca prizonieri de război în timpul războiului polonez de apărare din toamna anului 1939, dar printre cei executaţi se aflau şi numeroşi civili. [Victor Zaslavsky, *Pulizia di classe: il massacro di Katyn,* 2006. Studiul cercetătorului rus se bazează şi pe valorificarea unor documente cercetate recent în arhivele Rusiei.]

Este de remarcat faptul că atrocităţile regimului sovietic au fost reluate în 1944-1945 şi continuate odată cu revenirea Armatei Roşii în zonele ocupate în anul 1939.

Strânsa colaborare dintre Stalin şi Hitler continuă şi în anul 1940, printr-un acord comercial foarte important, în care Germania se angaja să livreze Uniunii Sovietice „mari cantităţi de material industrial şi militar – inclusiv un crucişător –, în schimbul cărora Uniunea Sovietică va da Germaniei milioane de tone de cereale, sute de mii de tone de petrol şi zeci de mii de tone de minereuri rare, indispensabile industriei aeronautice (mangan, platină)" [Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 63].

La 10 mai 1940, trupele germane atacă Franţa, ocupă fulgerător partea de nord şi coasta Atlanticului, inclusiv zona Canalului Mânecii, iar la 22 iunie, prin armistiţiul de la Compiègne [Armistice Agreement Between Germany and France, 22 June 1940. Translated from the German by Ulrich H. Rudofsky. http://www.kbismarck. org/ forum/viewtopic.php?f=26&t=2991#p31508, 2015], Franţa capitulează.

La 12 iunie 1940, Churchill, prim-ministrul Marii Britanii, îi ordonă lui Stafford Cripps, ambasadorul Marii Britanii la Moscova, să îi transmită lui Stalin un mesaj prin care să-l avertizeze asupra ambiţiilor expansioniste ale lui Hitler, declarându-se disponibil la alte discuţii pe această temă. Stalin respinge categoric astfel de discuţii şi, mai mult, la 13 iulie, după capitularea Franţei, îi transmite lui von Schulenburg un lung document în care reconstituie detaliat întreaga conversaţie dintre Cripps şi Stalin, adăugând printre altele că relaţiile dintre Uniunea sovietică şi Germania „nu se bazează pe circumstanţe trecătoare, ci pe interesele naţionale fundamentale ale celor două ţări". [*Nazi-Soviet Relations, 1939-1941…, op. cit.*]

Molotov şi Stalin îl felicită imediat pe Hitler pentru strălucita victorie din Franţa şi, pentru a ocupa cât mai rapid teritoriile stipulate în protocolului anexă strict secret al Pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, Armata Roşie invadează Lituania, la 15 iunie 1940, iar la 16 iunie, Letonia şi Estonia, acestea devenind republici ale U.R.S.S. la 6 august 1940. [*Soviet occupation of Latvia in 1940*, http://en.wikipedia. org/ wiki/Soviet_occupation _of_Latvia_in_1940, 2015] Instituie teroarea în teritoriile ocupate, cu mii de execuţii, zeci de mii de arestări şi deportări în diferite zone ale U.R.S.S., fenomenul accentuându-se considerabil începând cu iarna 1944-1945 odată cu revenirea Armatei Roşii în aceste teritorii.

Pentru a îndeplinii cerinţele aceluiaşi protocol anexă strict secret, Stalin, în înţelegere cu Hitler, abordează şi problema teritoriilor româneşti.

Prin canale diplomatice, la 2 iunie 1940, guvernul german aduce la cunoştinţă guvernului român faptul că, pentru a beneficia de garanţii de securitate din partea Reichului, trebuie să ia în consideraţie negocieri prealabile cu Uniunea Sovietică [*28 iunie 1940: Cedarea Basarabiei, Bucovinei şi Ţinutului Herţei URSS-ului în urma Pactului Ribentrop-Molotov. Alianţa Germania-Rusia-Ungaria-Bulgaria şi sfâşierea României Mari*]

Este de precizat că Marea Britanie şi Franţa garantaseră securitatea graniţelor României, dar Franţa capitulase în faţa Germaniei la 22 iunie 1940, iar Marea Britanie îşi retrăsese ultimele trupe din Europa, astfel încât garanţiile de securitate nu mai aveau nicio valoare, România fiind complet descoperită.

(Va urma)

(Urmare din pag. 5)

Comunitatea nu poate trăi nici fără tineri, nici fără maturi, nici fără copii şi nici fără bătrâni. Natural, motivările cu grija faţă de bătrânii contemporani sunt insinuante, sunt ascunse, sunt îmbrăcate în bune intenţii. Tot ceea ce se gândeşte de către anumite minţi rătăcite este prezentat frumos: personale în vârstă au nevoie de protecţie, iar protecţia înseamnă izolare, restricţii de circulaţie pe ani în şir, ca să le prelungim viaţa. De fapt, este teama de boală, pe care, pasămite, ar răspândi-o, prioritar, bătrânii. Faptul este nedovedit şi judecata care-i incumbă este falsă. Toţi oamenii sunt sau pot să fie purtători de virus şi toţi oamenii îl pot răspândi. Bătrânii au un singur „avantaj", anume sunt mai vulnerabili, pentru că au şi alte afecţiuni. Această vulnerabilitate se răsfrânge, însă, asupra lor, nu asupra altora. Din câte am văzut, după datele statistice prezentate, cei mai mulţi bolnavi de această gripă au între 40 şi 65-70 de ani şi nu între 65 şi 90 de ani. Prin urmare, ar fi de aşteptat să nu distorsionăm lucrurile, să nu ne punem numai pe noi la adăpost şi să nu dăm mereu vina pe alţii.

Natural, este nevoie de o anumită disciplină, de ordine şi de restricţii severe, dar discriminarea bătrânilor (chiar şi când este, aparent, pozitivă) devine jignitoare, înjositoare, ruşinoasă. Haideţi să-i protejăm pe toţi oamenii, să nu-i lăsăm pe bolnavi (inclusiv pe bătrâni) să ia boala şi s-o răspândească, să-i izolăm pe cei care au şi alte boli, favorizante (inclusiv pe bătrâni), să tratăm cu grijă toate aceste boli (inclusiv ale bătrânilor).

Ale fixa însă bătrânilor ore de ieşire în lesă, a le construi ţarcuri, a-i despărţi complet de lume, de lumea lor, pe care şi ei au creat-o, este absurd. Tinerii de azi vor deveni şi ei iremediabil şi indubitabil bătrâni. Nu ne mai convingeţi că bătrâneţea este o boală sau un handicap, pentru că nu este. Iar dacă pentru unii bătrâni este aşa, atunci nu au nevoie să li se amintească mereu asta, să li se spună ori sugereze că sunt o povară. Faptul că ei au ticuri verbale şi fizice, că sunt oropsiţi şi umiliţi de povara anilor şi de sacrificiile făcute de ei pentru copii şi nepoţi, că au în ei un frig sufletesc greu ca viscolul Siberiei este evident şi nu trebuie mereu reamintit. Bătrânii ştiu ei şi singuri, în mod dureros, „ce e suta de lei", ce este suferinţa fizică, ce este singurătatea, ce este dorul de copii şi de nepoţi. Nu vă mai chinuiţi să-i izolaţi, pentru că mulţi sunt izolaţi oricum, nu-şi vor mai îmbrăţişa pe dragii lor de departe, cozonacul nu va mai avea acel miros unic de Sfintele Paşti, iar drobul de miel (dacă va mai fi) va fi oricum fără gust în acest an.

Nu le mai spuneţi bătrânilor şi nu ne mai spuneţi, obsedant, tuturor că vom muri catastrofic, că va veni al doilea val al epidemiei care va fi mai dur, că starea de urgenţă va mai dura o lună, că nimic nu va mai fi ca odinioară. Lăsaţi grija asta excesivă, că de viaţa şi de moartea noastră se ocupă Dumnezeu şi noi înşine, după puterile noastre omeneşti. Luaţi-ne cu binişorul, fiţi gentili şi blânzi, daţi-ne termene mai scurte pentru rău şi mai lungi pentru bine. Nu ar fi mai constructiv să ne puneţi câteodată în faţă şi binele, să alternaţi avertismentele dure cu raze de speranţă, să insistaţi mai mult pe vindecări, pe gânduri şi vorbe bune? Cui foloseşte crearea de psihoze şi de depresii, din moment nu avem atâţia psihologi ca să ne vindece ori să ne aline? Este drept că suntem în Săptămâna Patimilor, dar asta nu înseamnă că trebuie să fim supuşi doar pătimirilor.

Nicolae Iorga (1871-1940) a fost ucis acum 80 de ani, după ce fusese dascălul de românitate al tuturor regilor României. Poate că şi din pricina asta a avut de la Cel de Sus harul să-şi ştie clipa morţii. Astfel, cu o zi înainte de „marea trecere", a scris poezia *Brad bătrân.* E bine să ne-o reamintim acum:

Au fost tăiat un brad bătrân
Fiindcă făcea prea multă umbră
Şi-atuncea din pădurea sumbră
Se auzi un glas păgân:

„O, voi, ce-n soare cald trăiţi
Şi aţi răpus strămoşul nostru,
Să nu vă strice rostul vostru,
De ce sunteţi aşa grăbiţi?

În anii mulţi cât el a fost,
De-a lungul ceasurilor grele,
Supt paza crăcilor rebele
Mulţi şi-au aflat un adăpost.

Moşneagul stând pe culme drept
A fost la drum o călăuză
Şi-n vremea aspră si ursuză
El cu furtunile-a dat piept.

Folos aduse cât fu viu,
Ci mort acuma când se duce,
Ce alta poate-a vă aduce,
Decât doar încă un sicriu?!..."

Se duc bătrânii oricum, fiindcă aşa e datul firii, dar, cât sunt pe lume, ei ne dau poate şi altceva decât sfaturi. După moarte, ce ne pot aduce decât sicrie în plus, vorba lui Iorga? Să presupunem măcar că, trecând prin mai multe situaţii-limită decât noi, ei au şi niscaiva soluţii pentru chinul prin care trecem, să credem că ne lămuresc cât de importante sunt în comunitate iubirea şi jocul, din moment ce – cum ne spune în zadar Lucian Blaga – iubirea şi jocul lor e-nţelepciunea. Bătrânii sunt (încă) oameni ca toţi oamenii. Acum sunt şi ei primejduiţi de molimă, dar nu sunt periculoşi. Nu-i mai „protejaţi" peste măsură, fiindcă le striviţi umanitatea şi le pătaţi demnitatea. Omenia nu le-o puteţi distruge şi nici păta, deoarece o au din belşug şi o revarsă neîncetat asupra acestei lumi bolnave.

Vă rog, dragi cititori, să luaţi cele de mai sus ca pe-o mărturisire simplă, ca pe o lamentaţie fără nicio importanţă, ca şi cum ar fi nişte gânduri dezlânate, poate mai ironice decât s-ar fi cuvenit şi menite să fie puse între paranteze. Vă rog chiar să iertaţi – cei care v-aţi simţit jigniţi – vorba aceasta proastă a unui om bătrân care nu s-a ramolit încă de tot, care este şi el îngrijorat şi care nu ştie cum s-ar putea proteja acum mai bine copiii, tinerii şi maturii (adică cei aduşi pe lumea asta păcătoasă de bătrâni, de bătrânii foşti odinioară şi ei copii, tineri şi maturi).

(În Săptămâna Patimilor, în anul de la Naşterea Domnului 2020)

(Urmare din pag. 8)

Victoriile de la Mărăşti şi Mărăşeşti îi aduc o mare bucurie, dar şi tristeţea cu care privea resturile Regimentului 9 Vânători, comandat de colonelul Rasoviceanu, din care făcea parte şi fiul său, Mircea, căci cei mai mulţi rămăseseră morţi în sârmele ghimpate de pe Siret.

Cum armatele nu s-au dezangajat imediat după victorie şi mulţi s-au grăbit să părăsească Iaşul, N. Iorga vizitează zona frontului unde erau soldaţii din Prahova, convins fiind că au nevoie de încurajare şi mângâiere, de îmbunătăţirea hranei şi îmbrăcămintei. Continuă să stea la Iaşi, să ţină conferinţe, cursuri, să redacteze *Buletinul Institutului Sud-Est European, Revista Istorică, Istoria Românilor din Bucovina, Originea şi dezvoltarea statului Austriac* ş.a. Continuă să predea cursuri la Universitatea din Iaşi şi la Şcoala militară de la Botoşani, abordând exclusiv probleme ale acelor zile, mai ales că armistiţiul se prelungea, iar prevederile unei păci separate nu erau îmbucurătoare. Atunci, în Parlamentul reunit în foaierul Teatrului Naţional din Iaşi, împreună cu Delavrancea, redactează un text de protest „contra părăsirii hotarelor a căror păstrare integrală o jurase Regele", protest care a fost depus la Palatul Regal.

Şi câte alte documente n-au emanat din condeiul şi, de fapt, din clocotitorul suflet al marelui istoric Nicolae Iorga!...

Credinţa ortodoxă în Ţara Românească în secolele XI-XIV

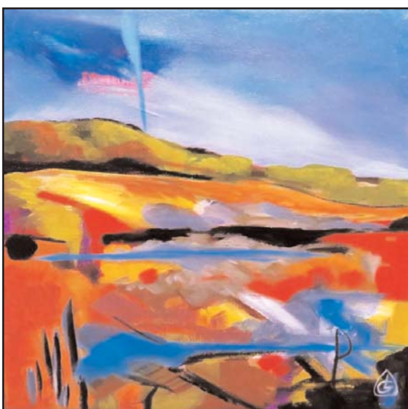

Florian COPCEA

În secolul al XIII-lea, viaţa cultural-creştină în voievodatele româneşti consolidate şi independente – Ţara Românească şi Moldova – a cunoscut o evoluţie fără precedent, pe de o parte, fiind influenţată de structurile bisericeşti catolice, iar, pe de altă parte, de cele ortodoxe. Demersurile papalităţii romane au fost dominate de interesele confesionale şi ideologice de a-şi impune supremaţia în spaţiul carpato-dunărean-pontic şi de a ştirbi autoritatea bisericii aulice din Bizanţ. Sub Papii Inocenţiu al III-lea (1198–1216) şi Grigore al IX-lea (1227–1241), catolicismul a declanşat o puternică ofensivă împotiva ortodoxismului, în scopul declarat de a anihila creştinarea în rit răsăritean a „popoarelor", cum erau numiţi vlahii. În ţinuturile româneşti intrate sub stăpânirea coroanei ungare, misionarii Ordinului dominicanilor au provocat o adevărată prigoană împotriva clerului ortodox. În anii 1237–1238, regele Bela al IV-lea (1206–1270), urmându-şi planul de a ocupa şi teritoriile sud-dunărene ale Imperiului Bulgar (sau al Asăneştilor) şi de a obţine o victorie clară contra ţarului ortodox Ioan Asan al II-lea, a susţinut, în urma bulei papale a pontifului Grigore al IX-lea, continuator al iniţiativei din 1204 a lui Inocenţiu al III-lea, crearea unui episcopat catolic în mult disputatul Banat de Severin (care fusese întemeiat în anul 1185 d.Hr.). Pentru moment, planul de extindere a influenţei ungaro-papale în sud-estul Europei a eşuat, cauza fiind invazia mongolilor, dar după anul 1242, Vaticanul, prin călugării dominicani trimişi să formeze o episcopie în Ţara Severinului, şi-au reactivat şi intensificat propaganda de asimilare religioasă a creştinilor ortodocşi din zonele riverane Dunării. Un punct-ţintă al misiunii lor „apostolice" era convertirea credincioşilor de rit bizantin şi, pe această cale, destabilizarea Episcopiei Cumaniei sau a Milcovei (1227–1241) din nord-estul Munteniei şi sud-vestul Moldovei. Înfrângerea cumanilor de către mongoli în anul 1223, la Kalka, i-a determinat să se sedentarizeze în estul Ungariei, unde, datorită presiunilor exercitate de călugării dominicani şi înfiinţarea de către aceştia de *convente*, s-au catolicizat. Peste cinci ani, ei vor înfiinţa o episcopie catolică cumană, în scaunul episcopal fiind numit învăţatul dominican Teodoric, cunoscător al obiceiurilor şi limbii lor. De menţionat că aceştia aveau deja un cap de pod în sud-estul Transilvaniei, în Mănăstirea Cârţa din Ţara Făgăraşului, construită de călugării cistercieni la începutul anilor 1200.

Năvălirea din 11 aprilie 1241 a tătarilor conduşi de Boketor, soldată cu ruinarea Regatului Ungariei şi ocuparea întregului teritoriu al statelor medievale româneşti, va pune capăt, pentru moment, rivalităţilor dintre Sfântul Scaun şi Biserica Ortodoxă din Transilvania, şi ele puternic afectate de civilizaţia incipientă a hoardelor tătaro-mongole. „Veacul stăpânirii tătare" va lua însă sfârşit după revolta băştinaşilor ortodocşi, a căror spiritualitate nu a fost influenţată radical de obiceiurile barbare ale nomazilor. Desigur, şi luptele interne, pentru succesiune (în decembrie 1241 murise Han Ogodai) au concurat la stagnarea evoluţiei politice, economice şi sociale a populaţiei autohtone. În diploma către regele Bela, emisă în 14 noiembrie 1234, Papa Grigore al IX-lea îşi arăta dezamăgirea că episcopul catolic întâmpină mari greutăţi din partea sfidării Bisericii de la Roma de către walati (vlahi), cu o ierarhie bisericească de rit ortodox, acestor „schismatici" alăturându-se, fapt de neînţeles pentru scaunul papal, şi catolici „neromâni" din Regatul Ungar care au fost „mântuiţi" la ortodoxism.

Pentru a asigura supravieţuirea Bisericii în Transilvania, Papa Ioan al XXII-lea (1316–1334), în jurul anului 1328, trimite o scrisoare voievodului Toma şi comitelui Braşovului, Solomon, prin care le cere să intervină pentru reorganizarea structurilor creştine catolice, creând în acest fel premisa promovării fără oprelişte a convingerilor şi practicilor impuse de Avignon, noul sediu al papalităţii (1309–1378), ierarhia maghiară fiind suspectată de utilizarea unor metode drastice de supunere a credincioşilor români. De aceea, Papa Ioan al XXII-lea recomanda o „tratare mai blândă, ca nu cumva să se întoarcă de la legea cea nouă şi să nu scoată de la aceştia dijmele întregi cu rigurozitate". La rândul său, în 1348, şi Papa Clemente al VI-lea (1342–1352) se va adresa diecezei de Oradea, păstorită de episcopul Dumitru de Futak (1345–1372) şi „mai multor principi şi voievozi români", tot pentru înlăturarea obstacolelor ce stăteau în calea expansiunii catolice, ocazie cu care se va reorganiza Episcopia Milcovei din Moldova de sud-vest. Mai târziu, în anul 1374, a demarat acţiunea de înfiinţare a Episcopiei catolice de Severin, care se va înfiinţa peste şase ani şi va rămâne fucţională, cu scurte întreruperi, până în secolul al XV-lea, când ia sfârşit activitatea horepiscopilor bulgaro-sârbi de la Mehadia.

În contextul în care în centrul şi estul Europei, la cumpăna deceniilor IV şi V ale secolului al XIV-lea, au survenit mutaţii de ordin politic, toate generate, pe de o parte, de crizele înregistrate de Regatul Ungariei (a cărui politică anexionistă s-a orientat spre stăpânirea teritoriilor de la răsărit de Carpaţi şi spre gurile Dunării) şi de Hoarda de Aur, confruntată cu lupte interne după moartea lui Özbeq (1312/1313 –1341), pe de altă parte, de interesele Ţării Româneşti (Ungrovlahia) de a-şi păstra identitatea, s-a impus o necesară alianţă cu Ungaria.

Aşa se explică de ce, în anul 1343, coregentul Nicolae Alexandru, „mare voievod şi domn singur stăpânitor a toată Ungrovlahia" (între 1351/1352–1364), acceptă o îmbunătăţire a relaţiilor cu Ungaria. Există dovezi istorice care atestă faptul că, după căsătoria sa cu catolica maghiară Clara, politicii interne a Ţării Româneşti i se imprimă un alt curs, el doar în aparenţă pronunţându-se drept un susţinător al prozelitismului catolic. Afirmăm acest lucru întrucât în perioada 1358–1359 domnul muntean, reuşind să-şi întindă stăpânirea până în teritoriile situate la nord de gurile Dunării, îi alungă pe maghiari din răsăritul Ţării Româneşti. Totodată, abandonând tabăra catolică, el pune bazele unor legături diplomatice cu Bizanţul în vederea menţinerii unităţii şi independenţei ţării, obţinută de „schismaticul" Basarab I Întemeiatorul, după celebra bătălie din 1330 de la Posada, unde Carol Robert de Anjou a fost biruit de vlahi, nenorocire „care s-a întâmplat, îi scrie regelui Carol Papa Ioan al XXII-lea (1316–1334), din pricina unor curse mişeleşti pregătite ţie şi oştilor tale". Într-o diplomă, datată la 2 noiembrie 1332, regele Carol Robert precizează că în timp ce se afla într-o expediţie de inspectare a „ţinuturilor de margine ale regatului […] ţinute pe nedrept (de Basarab, n.n.) în Ţara Românească", „necredinciosul nostru român, cu răutatea unei necredinţe de mai înainte urzite, la adăpostul viclean al unei păci făţarnice, a năvălit plin de duşmănie asupra unei părţi din oastea noastră, într-un loc crângos şi păduros (la Posada, n.n.), încins cu dese întărituri".

Schimbările fundamentale produse în organizarea politică a Ţării Româneşti au avut drept efect şi unificarea structurilor bisericeşti ortodoxe, credincioşii români dorind să se afle sub ascultarea canonică a Bisericii Răsăritului şi să aibă o eparhie proprie pe care să o pună în raport de dependenţă jurisdicţională faţă de Tronul Ecumenic din Constantinopol. De aceea, cu câteva decenii înainte de „oficializarea" actului său de naştere, în anul 1359, a fost întemeiată Mitropolia Ungrovlahiei. Sediul acestei importante structuri canonice ortodoxe a Ţării Româneşti, recunoscută la 1 mai 1359 de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, a fost stabilit la Câmpulung, apoi la Curtea de Argeş.

Voievodul Nicolae Alexandru l-a chemat la curtea sa pe Iachint, mitropolit de Vicina, „aflat în vecinătatea lui". Într-o scrisoare trimisă (mai 1359) domnitorului muntean Vladislav I (n. 1325–d. 1377), patriarhul ecumenic din Constantinopol, Kallistos I (n. ?–d. 1363), îl numeşte pe Yakinthos (Iachint) „la Biserica a toată Ungrovlahia", respectiv mitropolit „a toată Ungrovlahia". Prin aprobarea pe care i-o acordă sinodul, mitropolitul de la Vicina este împuternicit cu dreptul de a „întări pe citeţi, în toată eparhia şi enoria lui, să ridice în treaptă pe ipodiaconi şi diaconi, să hirotonească preoţi şi să ia pe mâna sa toate drepturile din orice parte ar fi", şi le cere clericilor, sfinţilor călugări şi laicilor „să-l asculte şi să i se supună ca unui adevărat păstor, părinte şi dascăl al lor, să primească bucuros şi să împlinească toate câte va spune şi cu ce-i va sfătui şi învăţa pe ei, cu privire la folosul lor sufletesc". Toate cele prezentate duc la trei concluzii esenţiale pentru Biserica românească din secolul al XIV-lea: a) în spaţiul carpato-dunărean-pontic exista, la Vicina, înainte de 1359, o structură canonică a ortodoxiei aflată deja sub jurisdicţia Patriarhiei ecumenice din Constantinopol şi recunoscută de voievozii ungrovlahi; b) Biserica din Ţara Românească şi-a restabilit raporturile canonice cu Scaunul patriarhal din Bizanţ; c) Începuturile Mitropoliei din Ţara Românească, ulterior denumită a Ungrovlahiei, pot fi fixate după 2 iunie 1247, dată la care regele Bela IV al Ungariei emite *Diploma ioaniţilor,* unde apare prima atestare documentară a unor cnezate şi voivodate la sud de Carpaţi. Rezultă din cele expuse mai sus că prin decizia sinodală din mai 1359 a avut loc recunoaşterea şi strămutarea mitropolitului din Vicina „în scaunul a toată Ungrovlahia" şi nu crearea unei structuri ecleziastice mitropolitane. Hotărârea sinodului prevedea ca toţi slujitorii bisericilor „să i se supună lui, ca un adevărat păstor, părinte şi dascăl al lor, şi să primească bucuros şi să împlinească toate câte va spune, va sfătui şi va învăţa cu privire la folosul sufletesc, păstrând neschimbat în viitor, purerea, încredinţarea şi făgăduinţa faţă de sfânta şi apostoleasca Biserică a lui Hristos pe care a făcut-o acest voievod (Nicolae Alexandru Basarab, n.n.) de prea bun neam". Istoricul P.P. Panaitescu este de părere, în lucrarea *Mircea cel Bătrân* (Bucureşti, 1944), că „Patriarhul ecumenic de la Bizanţ îngăduise strămutarea şi întemeierea unui scaun nou, numai cu anumite condiţii: biserica Ţării Româneşti va fi supusă patriarhiei (domnul dăduse «asigurare cu jurământ şi înscris că va rămâne… toată Ungro-Vlahia sub Marea Biserică»).

Aceasta înseamnă că numai patriarhul va numi la orice vacanţă a scaunului pe noul mitropolit («să se trimită de aci ca păstor şi arhiereu legiuit a toată Ţara Românească»). Şi de aceea toţi mitropoliţii urmau să fie greci trimişi de patriarhie, cum au şi fost primii ierarhi ai bisericii muntene – Iachint, Antim Critopol, Hariton fost protos al Muntelui Athos şi Atanasie…" În favoarea celor exprimate mai sus pledează şi un alt fapt: în Ţara Românească viaţa bisericească ortodoxă nu era absentă după aşezarea călugărilor ioaniţi în *Terra Zeurino*, nici în perioada de după 1185–1186, când a avut loc întemeierea Arhiepiscopiei vlaho-bulgară la Târnovo, în cadrul statului omonim. Din păcate, până în anul 1348, nu se cunoaşte numele niciunui alt ierarh înaintaş al lui Iachint, deşi mitropolia de la Vicina fusese înfiinţată în preajma secolului XI.

→

Istoria de lângă noi

775 de ani de la prima atestare documentară a oraşului Sebeş

Mihai-Octavian GROZA

La început a fost cuvântul „Malembach”, iar cuvântul fusese aşternut pe o mică epistolie, adresată plebanului/preotului Theodoric de Sebeş, de Papa Inocenţiu al IV-lea. Începând cu acel mic gest, săvârşit de cancelaria papală la 22 februarie 1245, se poate vorbi despre „intrarea” Sebeşului pe scena istoriei scrise, secolele care au urmat înregistrând noi file şi însemnări documentare care au completat „scenariul” evoluţiei acestui mic burg din inima Transilvaniei. Rândurile următoare, rezultat al parcurgerii şi sintetizării informaţiilor furnizate de literatura de specialitate, şi-au propus prezentarea contextului istoric în care oraşul Sebeş a fost atestat documentar, destinatarul principal al acestora fiind publicul larg, pasionat de istorie, şi mai puţin cel specializat.

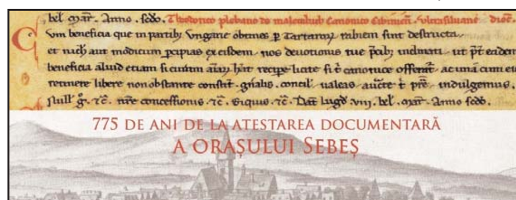
La începutul secolului al XIII-lea, Sebeşul era o mică aşezare, întemeiată de coloniştii aduşi de regalitatea maghiară din spaţiul german, îndeosebi din zona Rinului, în jurul căreia gravitau o serie de aşezări locuite de populaţia românească (Gusu, Jan, Ierla, Vinţişoara etc.). Conform datelor transmise prin tradiţia orală săsească, aşezarea coloniştilor în zona Sebeşului ar fi avut loc în jurul anului 1150, în perioada domniei regelui maghiar Géza al II-lea, aspect care i-a îndemnat pe unii istorici şi călători pe aceste meleaguri să afirme că aceasta ar fi fost prima aşezare întemeiată de coloniştii saşi. Din aproape în aproape, aşezarea a început să prindă contur, negoţul şi meşteşugurile să capete avânt, cercetările arheologice derulate în anii ’70 ai secolului trecut demonstrând faptul că locuitorii acesteia, bucurându-se de o anumită stabilitate financiară, au demarat chiar şi lucrările edificării unui lăcaş de cult din piatră, în stil romanic, şantier început înainte de anul 1241.

O primă menţiune documentară, cu posibile referiri la zona Sebeşului, în jurul căreia s-au născut o serie de teorii şi dezbateri încă nefinalizate, datează din anul 1224, când regele Andrei al II-lea a emis celebra *Diplomă Andreană* (document cunoscut în literatura germană drept „Hrisovul de aur al saşilor transilvăneni”), prin care au fost stabilite privilegiile de care urmau să se bucure coloniştii germani şi teritoriul asupra căruia acest document producea efecte. În cuprinsul acestui document, a fost pomenită şi *terra Siculorum terrae Sebus,* a cărei localizare nu a fost stabilită cu precizie, istorici precum Ferdinand Baumann, Georg Friedrich Marienburg, Ioan Cavaler de Puşcariu, Ioan Raica sau Călin Anghel vehiculând mai multe ipoteze, cea mai plauzibilă fiind aceea conform căreia documentul făcea referire la zona Sepsi (Sfântu Gheorghe).

Adevărata intrare a Sebeşului pe scena istoriei scrise a fost legată de momentul Marii Invazii Mongole (1241-1245), rămasă în memoria colectivă a epocii ca o „furtună distrugătoare”, cu efecte imediate asupra economiei şi demografiei zonei. Declanşată în anul 1235, prin devastarea regiunilor şi statelor din regiunea caucaziană şi transcaucaziană, invazia mongolilor a atins, în anul 1241, periferiile continentului european, unde armatele mongole au anihilat cnezatele ruse Riazan, Moscova, Suzdal, Vladimir, Iaroslav, oraşele Kiev, Cernigov şi Pereiaslav (în Galiţia), Cracovia (în Polonia de astăzi), statul bulgar la sud de Dunăre etc. În anul 1241, un corp de armată mongol, comandat de generalul Boketor, a trecut aliniamentul Munţilor Carpaţi, provocând o serie de distrugeri în zona de sud a Transilvaniei şi prădând oraşele Braşov, Sibiu, Sebeş şi Alba-Iulia.

În urma acestui episod, de tristă amintire, care s-a soldat cu distrugerea oraşului şi transformarea unei părţi a populaţiei în prizonieri de război (context care a dus la naşterea celebrei expresii locale „Lua-te-ar han tătarul!”), locuitorii Sebeşului, în frunte cu plebanul/preotul Theodoric, s-au adresat Sfântului Scaun cu speranţa obţinerii unui ajutor. Existenţa acestei plângeri/scrisori poate fi dedusă din faptul că în anul 1245, la 22 februarie, Papa Inocenţiu al IV-lea, refugiat la Lugdunum (Lyon) pe fondul conflictului cu împăratul romano-german Frederic al II-lea de Hohenstaufen, i-a răspuns preotului Theodoric, în următorii termeni:

„Inocenţiu episcopul etc., iubitului fiu Theodoric, preot în Sebeş şi canonic de Sibiu în Dieceza transilvană, mântuire etc. Deoarece veniturile pe care le ai în părţile Ungariei au fost nimicite de furia tătarilor şi nimic sau foarte puţin aduni din ele, noi, binevoitori cucernicelor tale rugăminţi, prin puterea celor de faţă îţi îngăduim ca pe lângă veniturile pe care le ai, să poţi primi în chip legiuit şi altul, chiar dacă ar fi o parohie dacă ţi se îmbie potrivit canoanelor şi să poţi păstra liber împreună cu ele fără împotrivirea conciliului general... Nimănui deci... Iar dacă cineva etc. Dat la Lyon, în a opta zi înainte de calendele lui Martie, în anul al doilea” (traducerea din limba latină a fost preluată din volumul *Documente privind istoria României,* Seria C „Transilvania”, volum I (1075-1250), Bucureşti, Editura Academiei RPR, 1951, p. 326).

Astfel, din lecturarea acestor rânduri, care menţionează pentru prima dată denumirea latinizată a oraşului Sebeş („Malembach”), se poate constata dimensiunea distrugerilor provocate de invazia mongolă şi situaţia dificilă în care se afla comunitatea Sebeşului, precum şi faptul că plebanul/preotul Theodoric era împuternicit să colecteze şi veniturile altor parohii pentru a putea sprijini reconstruirea oraşului şi refacerea comunităţii păstorite. Beneficiind de acest privilegiu, comunitatea Sebeşului a putut relua proiectul edificării unei biserici, căreia i-a adăugat prima fortificaţie de piatră, în jurul acesteia formându-se nucleul oraşului.

Din nefericire, documentul original, care menţiona, pentru prima dată, numele oraşului, scrisoarea Papei Inocenţiu al IV-lea, ajunsă la Sebeş, nu s-a păstrat, însă registrele cancelariei Sfântului Scaun au înregistrat textul, de-a lungul timpului acesta fiind valorificat în paginile unor colecţii de documente (precum colecţia *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, volum I, editat de Franz Zimmermann şi Carol Werner, Sibiu, 1892, pp. 71-72, colecţia *Documente privitoare la istoria românilor,* volum I, editat de Eudoxiu de Hurmuzaki, Bucureşti, 1887, p. 219, unde documentul a fost transcris, sau colecţia *Documente privind istoria României,* Seria C „Transilvania”, volum I (1075-1250), Bucureşti, 1951, p. 326, unde documentul a fost şi tradus în limba română). În anul de graţie 2020, la aniversarea celor 775 de ani de la atestarea documentară, în urma schimbului de corespondenţă dintre Municipiul Sebeş şi Arhiva Apostolică a Vaticanului, scrisoarea adresată plebanului/preotului Theodoric de Sebeş s-a întors, sub forma unei replici digitale, acasă, aceasta urmând să-şi găsească locul în expoziţia permanentă a Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeş.

La ceas aniversar, nu putem să nu ne întrebăm „Ce au însemnat aceşti 775 de ani de istorie scrisă pentru Sebeş?” Priviţi la scara istoriei, cei 775 de ani scurşi de la prima atestare documentară a oraşului Sebeş nu au însemnat nimic, ducându-ne cu gândul la celebrele cuvinte ale psalmistului David: „O mie de ani înaintea ta, Doamne, sunt ca ziua de ieri care a trecut”. La scara istoriei locale, aceşti 775 de ani au fost ani de glorie, de belşug, dar şi de decădere, de suişuri şi coborâşuri, de reuşite şi dezamăgiri. După momentul invaziei mongole, oraşul şi comunitatea au fost reclădite, în anul 1341 Sebeşul primind statutul de *civitas*/oraş (statut păstrat până la începutul secolului al XV-lea), iar în anul 1387 dreptul de a se înconjura cu ziduri de apărare din piatră. Din nefericire, după asediul turcesc din anul 1438, Sebeşul a intrat într-un declin care s-a accentuat pe măsura trecerii timpului, aspect care nu a slăbit nicio clipă dorinţa locuitorilor săi de a-şi conserva moştenirea şi de a duce mai departe povestea acestui burg transilvănean. Astăzi, Sebeşul se poate mândri cu o economie înfloritoare, cu un patrimoniu istoric şi o cultură bogată, însă acest lucru nu ar fi fost posibil fără sacrificiul celor care, la 1245, reuniţi în jurul plebanului/preotului Theodoric, au pornit la reclădirea oraşului. Datorită acelei generaţii, căreia ar trebui să-i acordăm recunoştinţă veşnică, generaţiile contemporane pot trăi povestea Sebeşului, iar cei care vizitează aceste meleaguri se pot mândri cu faptul că *Et in Malembach ego!*

Bibliografie

1. Călin Anghel, *Evoluţia urbanistică a oraşului Sebeş,* Alba-Iulia, Editura Altip, 2011.
2. Radu Heitel, *Monumente medievale din Sebeş-Alba,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1969.
3. Ovidiu Mureşan, *De la Antichitatea târzie, la amurgul Evului Mediu (secolele IV-XIII),* ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Cluj-Napoca, Editura Todesco, 2007.
4. Ion Raica, *Sebeşul-istorie, cultură, economie, confruntări sociale şi politice,* Cluj-Napoca, Editura „George Bariţiu”, 2002.

Un alt argument: în anul 1364, trece Dunărea în Ţara Românească, la chemarea domnitorului Vlaicu Vodă (1364–1377) şi a banului de Severin, Radu, cuviosul Nicodim (n. circa 1320, Prilep – d. 1406, Tismana), de neam macedo-român, înrudit cu cneazul Serbiei, „gospodar al sârbilor şi Podunaviei”, Lazăr (1329–1389), şi cu domnitorii Basarabeni.

În nordul Dunării, înainte de venirea lui Nicodim, se certifică existenţa unor vechi biserici la Câmpulung (ridicată de primul domn al Ţării Româneşti, Radu Negru, în anul 1215), Tismana (a cărei temelie a fost pusă până în 1230 de un voievod predecesor lui Litovoi sau chiar de Radu Negru), Vodiţa (ctitorită după 1247 de cneazul Ţării Litua, Litovoi) şi Cotmeana (construită în 1292 de Seneslau). Nicodim, acum Sfântul Nicodim, a ridicat, pe malul drept al Dunării, Schitul „Sfânta Treime” la Şaina, Mănăstirea Monastiriţa, amplasată la graniţa dintre Macedonia şi Kosovo, şi, în regiunea Negotin, Mănăstirea Vratna. În teritoriile valahe, Sfântul Cuvios Nicodim, marele apărător al ortodoxismului, „călugărit şi sporit în cunoaşterea scrierilor Sfinţilor Părinţi la Muntele Athos” (Gherasim Cristea, *Istoria Eparhiei Râmnicului,* Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2009), a construit Mănăstirile Vodiţa (în 1369, cu sprijinul material al lui Vlaicu Vodă), Tismana (din lemn, pe cheltuiala lui Vlaicu Vodă, apoi din zid între anii 1375–1378, ajutat financiar de voievozii Radu I şi Dan I), Cozia (zidită între 1386–1388 şi 1393 cu sprijinul lui Mircea cel Bătrân), Prislop (1399–1405). În consecinţă, se impune adevărul că prin venirea Sfântului Nicodim de la Tismana în Ţara Românească se amplifică eforturile domnitorilor pentru consolidarea unei biserici ortodoxe neatârnate, demersuri care şi-au găsit finalitatea în înfiinţarea unor centre monahale puternice, consfinţind legătura creştinătăţii româneşti cu Biserica Răsăritului.

Biserica romană, după Schisma din anul 1054, nu şi-a trimis emisarii pur şi simplu să convertească păgânii la creştinism, rolul călugărilor misionari era doar acela de a-i determina, prin diferite metode, să-i treacă la catolicism pe credincioşii ortodocşi ai unui popor creştinat de mai multe secole. Prin cele spuse, infirmăm aserţiunea că Nicodim ar fi fost întemeiatorul vieţii mănăstireşti în principatele româneşti. Pseudoepiscopii, preoţii, monahii şi credincioşii de rit ortodox au cunoscut cu mult înainte de venirea sa rosturile duhovniceşti şi viaţa mănăstirească athonită.

(Va urma)

Ion C. Ştefan

Ion C. Ştefan, profesor, scriitor polivalent şi editor, s-a născut la 18 martie 1940, în comuna Arefu, judeţul Argeş. Urmează şcoala primară în satul natal, cursul gimnazial în comuna Corbeni şi Liceul teoretic „Vlaicu Vodă", din Curtea de Argeş. Este licenţiat al Facultăţii de Filologie, Universitatea Bucureşti, promoţia 1966. A predat vreme îndelungată Limba şi literatura română la Colegiul Naţional „Matei Basarab", din Bucureşti, a fost inspector de specialitate la Inspectoratul Şcolar Judeţean Ilfov, directorul şcolii din oraşul Mihăileşti (Giurgiu) şi metodist în sectorul trei al Capitalei. În anul 2006 a primit, din partea Ministerului Educaţiei, Cercetării şi Tineretului, Diploma de Excelenţă pentru activitatea remarcabilă în slujba şcolii şi pentru merite deosebite în modernizarea predării disciplinei Limba şi literatura română.

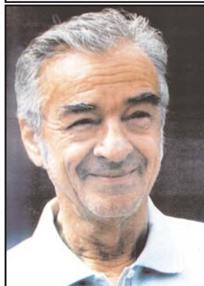
Debutează în anul 1959, în ziarul argeşean *Secera şi ciocanul,* iar debutul editorial are loc în anul 1973, cu placheta de versuri *Despărţirea de cuvinte,* tipărită la Editura Litera.

Din anul 2005, este membru al Uniunii Scriitorilor din România. În 1997 a înfiinţat şi de atunci conduce Editura Arefeana, care a publicat aproape 300 de titluri, ale unor autori cunoscuţi din ţară şi din afara României, unele de specialitate, majoritatea lucrări de beletristică. A colaborat la numeroase reviste culturale şi cotidiene.

Din anul 2009 este Cetăţean de onoare al comunei natale, Arefu, iar în anul 2011 i s-a acordat titlul de Fiu al Argeşului.

Este autorul următoarelor volume de versuri, proză, comentarii literare, maxime şi cugetări: *Despărţirea de cuvinte* (1973), *Atât de densă clipa* (1978), *Scrisoare mamei* (1980), *Luminiş de Soare* (povestiri, 1981), *Fotografii mişcate* (povestiri, 1983), *Vara patriei* (1986), *Lumini la ferestrele şcolii* (roman, 1989), *Elemente de gramatică* (1991), *Cântece pentru iubita ideală* (1993), *Iluzie cu nuferi* (1995), *Supravieţuirea prin cuvânt* (maxime, cugetări, expresii rare, 1997), *Comentarii şi sinteze literare* (1998), *Ora de dirigenţie a vieţii* (povestiri şi nuvele, 1998, 2007), *Literatura română în liceu* (1999, 2008), *Dialog la timpul viitor* (maxime, cugetări, expresii rare, 2000), *Observator în banca din spate* (roman, 2000), *Gânduri la răscruce de milenii* (maxime, cugetări, expresii rare, 2001), *Ceremonii solare* (2001), *Femeile din oglinda retrovizoare* (povestiri, 2002, 2004), *Un om pentru eternitate* (evocări, 2003), *Alfabetul învăţăturilor* (maxime, cugetări, expresii rare, 2003), *Femeia necunoscută* (roman, 2004), *În căutarea iluziilor pierdute* (roman, 2004, 2010), *Contribuţia lui I.L. Caragiale la dezvoltarea limbii române literare* (2005), *Lumina din oglindă* (roman, 2006), *Literatura română în liceu: comentarii şi sinteze literare, concepte operaţionale* (2007), *Eseu despre existenţa umană* (2008, 2015), *Corabia cu amintiri* (2009), *Urme de alb peste amintiri* (2009), *Pe treptele timpului* (2010), *Întâlnirea de la muzeu* (roman, 2011), *Tărâmurile sufletului* (2012, 2013), *Iubirea cea din urmă* (2013), *101 poeme* (2013), *Tăria de-a rămâne/La force de rester* (2014), *Lumea poetului/The Poet's World* (2016), *Călătorie în lumea cărţilor* (2018), *Floare de colţ-iubirea* (2018), *Aripi spre nemurire* (2019), *Eseu despre supravieţuirea prin creaţie (2020).*

Un scriitor înţelept

Acad. Vasile TONOIU

Ion C. Ştefan este un nume bine statornicit în literatura română, autor a numeroase volume de versuri, proză, critică şi istorie literară, eseuri, maxime şi cugetări, expresii rare – publicate, de-a lungul a peste 40 de ani, la Editurile Cartea Românească, Albatros, Litera, Destine, Semne, Artemis, Rawex Coms, Pan-Arcadia, Editura Academiei Internaţionale Orient-Occident, Meşterul Manole din Curtea de Argeş şi altele.

El a trudit ca un muncitor harnic pe ogorul roditor al creaţiei literare, fără orgolii sau ambiţii efemere, uneori atât de modest încât nici chiar cei din apropierea sa nu i-au cunoscut valoarea reală şi nu l-au preţuit aşa cum ar fi meritat…

Unele cronici, prezentări publice, referiri la opera sa au fost rare sau ocazionale, deşi despre el s-au pronunţat şi nume sonore, de importanţă culturală, ca: Ana Blandiana, Horia Bădescu, Victor Atanasiu, Gheorghe Bulgăr, Dorina Bădescu, Dona Baciu, Vilia Banţa, Mihai Cernat, Geo Călugăru, Ioan Costea, Gheorghe Constantinescu-Dobridor, Marcel Crihană, Dumitran Frunză, Gh. Duţă-Micloşanu, Horia Gârbea, Valeriu Gorunescu, George Gibescu, Aureliu Goci, Marin Ioniţă, Smaranda Jelescu, Magda Jianu, Victoria Milescu, Ionuţ Niculescu, Gheorghe Marin, Lucian Gruia, Petru Demetru Popescu, Pavel Pereş, Ion Potopin, Stelian Păun, Doru Popovici, Florentin Popescu, Eliza Roha, Alexandru Raicu, Tatiana Rădulescu, Nicolae Scurtu, Victor Gh. Stan, George Şovu, Alex. Ştefănescu, Laurenţiu Ulici şi alţii.

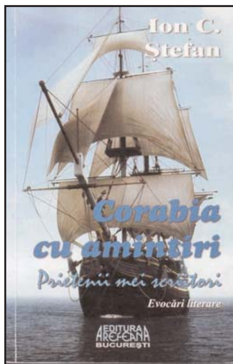
Poate că atitudinea sa sobră, de profesor de Limba şi literatura română şi Literatură universală, la Colegiul Naţional „Matei Basarab", sau fiindcă nu a aderat la niciun grup de promovare laudativă şi nici nu a deţinut o rubrică permanentă într-o revistă culturală de mare impact, deşi a tipărit versuri, proză şi articole de critică literară în *Gazeta literară, România literară, Luceafărul, Contemporanul, Îndrumătorul cultural, Ramuri* (Craiova), *Tribuna* (Cluj), *Familia* (Oradea), *Argeş* şi *Cafeneaua literară* (Piteşti), *Albina, Paradox, Scânteia tineretului şi Suplimentul cultural artistic al Scânteii tineretului, Scânteia, Steagul roşu* (Giurgiu), *Pietrele Doamnei* (Domneşti), *Curtea de la Argeş, Argeş Expres, Interes Argeşean, Reflector Argeşean, Bucureştiul literar şi artistic, Sud* (Bolintin Vale), *Amurg sentimental* şi altele, i-au creat un prestigiu de intelectual retras şi înţelept în viaţă şi în scrieri, mai ales că două dintre cărţile sale se intitulau *Eseu despre existenţa umană* şi *Eseu despre supravieţuirea prin creaţie* – care l-au îndreptat spre această poziţie de scriitor filosof.

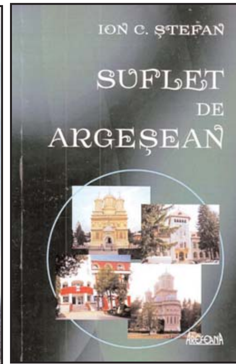
Ion C. Ştefan este un intelectual care a citit mult şi a reflectat îndelung, iar în volumele sale, cum sunt *Literatura română în liceu*, ori *Călătorie în lumea cărţilor,* această simbioză de lumină între spontaneitatea creatoare şi profunzimea analizei este evidentă.

De fapt, într-un anumit moment tragic al vieţii sale, a trecut de la poezie la proză, scriind romanul în două volume *Lumina din oglindă,* deşi era semnatarul unor volume anterioare apreciate de versuri, ca: *Despărţirea de cuvinte, Atât de densă clipa, Vara patriei, Scrisoare mamei, Cântece pentru iubita ideală, Iluzie cu nuferi, Lumea poetului* şi altele.

A continuat cu volumele de povestiri şi nuvele *Luminiş de Soare, Ora de dirigenţie a vieţii,* cu romanele *Femeile din oglinda retrovizoare, Femeia necunoscută, Întâlnirea de la Muzeu, Umbra dintre noi* şi altele.

Dar tocmai desprinderea dramatică de acea iubită idealizată l-a determinat să apeleze şi la forma cea mai scurtă de filosofare asupra vieţii: maximele şi cugetările, expresiile rare, tipărind câteva volume cu astfel de gânduri: *Supravieţuirea prin cuvânt, Dialog la timpul viitor, Gânduri la răscruce de milenii, Alfabetul învăţăturilor* şi altele.

O primă concluzie a celor arătate până acum ar fi aceea că profesorul Ion C. Ştefan este un scriitor profesionist, căruia îi reuşeşte aproape tot ce abordează în literatură. Oscilaţia între vers şi naraţiune nu este însă o preferinţă artistică anume, ci un drum dictat de destin, iar alunecarea sa spre conciziune, adică maximele şi zicătorile, expresiile rare şi pline de înţelepciune, prin exprimarea, într-o singură frază, a ideii naraţiunii dintr-un roman al reflectivităţii despre înţelepciunea vieţii, este o dovadă a situării sale armonioase între naraţiune şi filosofie.

Dar de ce, după atâţia ani de îndepărtare de la această formă sintetică de exprimare, autorul propune abia acum o nouă carte de maxime şi zicători, expresii rare?

Pentru că – ne mărturiseşte el – la maturitatea deplină (ca să n-o numim cumva bătrâneţe), scriitorul-înţelept a încercat să realizeze o oarecare sistematizare în manuscrisele sale, dând peste alte vreo zece mii de raze de lumină, care aşteptau cuminţi într-un sertar discret al bibliotecii. A început să le recitească, într-o vară călduroasă, marcată de adierile de răcoare ale aerului condiţionat, oscilând între bine şi rău, între sensibilitatea aleasă şi gândirea profundă, realizând astfel o selecţie severă a peste şase sute de astfel de ziceri, şi adăugându-le la cele cinci sute anterioare, din volumele amintite; iată că vreo mie dintre cele elaborate pe vremuri (între anii 1995-1996) au şansa să vadă lumina tiparului, mai rămânând în aşteptare vreo nouă mii… Cine ştie…?!

Numerotarea şi anul de la sfârşitul fiecărei maxime exprimă modul de selecţie, adică o cifră în continuare şi un an de elaborare, evitând repetarea lor, fiind un ghid pentru viitorul redactor de carte, dar, în acest volum recent, aşezarea s-a făcut numai pe criterii tematice.

Faţă de maximele şi zicătorile din volumele anterioare, cele de acum sunt mai concise – un fel de gândire esenţială, fără explicaţii ori repetiţii – ajungându-se, adică, la ceea ce au însemnat aceste ziceri (sau scrieri), atât în folclor, cât şi în creaţiile unor minţi înţelepte, de intelectuali şi savanţi.

Sper să aveţi o lectură plăcută şi să desprindeţi unele învăţăminte din roadele gândirii prietenului nostru.

Seniori ai culturii

Teofil Răchiţeanu

Teofil Răchiţeanu s-a născut la 5 ianuarie 1943, în Răchiţele, judeţul Cluj. Şcoala elementară în satul natal, liceul la Huedin. Absolvă Facultatea de Filologie la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, în 1969, cu o lucrare de licenţă dedicată lui Radu Stanca. Muzeograf la Muzeul „Octavian Goga" din Ciucea (1970-1971), gazetar, din 1974 este profesor de Limba şi literatura română în comuna natală.

Debutează cu versuri încă din studenţie, la *Tribuna* (1964), în 1969 îi apare primul volum de versuri, *Elegii sub stele.* Colaborează la numeroase reviste literare.

Dintre volumele publicate: *Somn de voevod* (1980, 2015), *Planete de Melancolie* (1986), *Poeme-nserate* (1990), *Poesii de mai demult* (1994), *Partea mea de dragoste* (1996), *Ora singurătăţii* (1998), *Tărâmul de rouă* (2002), *Efulguraţii* (antologie de autor, 2002), *Efulguraţii* (pagini de jurnal, 2002), *Rânduri către tineri ardeleni* (scrisori adresate de Geo Bogza lui Teofil Răchiţeanu, Ilie Rad şi Viorel Mureşan, între 1973 şi 1991, 2003), *Alizeul de dor* (2006), *Patimile după Iancu* (2006, 2008), *Lumina din lacrimă* (2007), *Apa din care bea curcubeul* (2008), *Improvizaţii* (2008), *Efulguraţii. Catrene* (2008), *Din vechi scrinuri adunate* (2009), *Cazul Şuşman în judecata răchiţenilor* (2009), *Lebăda neagră* (2011), *Cu doru' şi dragostea* (2012, 2013, 2019), *Cu rouă de Răchiţele* (2014), *Numele ei mi-l ningeţi* (2015), *Amintiri în zigzag. Marin Iancu în dialog cu Teofil Răchiţeanu* (2015), *Împărat singurătăţii* (2017), *Efulguraţii* (2018), *Frunze* (2018), *Elegii pentru restriştea voevodului* (2018), *Picătura deşartă a gloriei/La vana goccia della gloria* (antologie bilingvă, româno-italiană, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2020, traducere de Livia Mărcan, prefaţă de Zenovie Cârlugea).

Poetul Munţilor Apusului

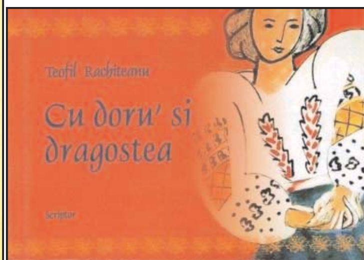

Zenovie CÂRLUGEA

Retras, încă de la începuturile afirmării sale, în arealul obârşiei natale, poetul Teofil Răchiţeanu a făcut din Cetatea Apusenilor un topos identitar, de incontestabilă specificitate, al liricii sale, atât de amprentată de duhul şi văzduhul plaiurilor de la Vlădeasa, încât aceasta ar părea de-a dreptul atemporală şi retrasă în istorie într-o transcendenţă a ritmurilor sempiterne, a htonicului şi elementarului. Scăldată în „roua de Răchiţele", această poezie de freamăt originar şi iz tradiţional izvorăşte din străvechea geografie a montanităţii apusene, în care poetul se regăseşte cu întreaga sa biografie şi mitologie sufletească.

Situându-se în afara „modelelor" poetice, concomitente cu demersul său de poet şaptezecist, Teofil Răchiţeanu a rămas de-a lungul biografiei sale lirice el însuşi, un virtuoz tradiţionalist, cu teme şi motive specifice arealului, asumate de conştiinţa dolorifică a unui Orfeu modern ce-şi tânguie soarta pe plaiuri şi cărări de brazi. Acest „Orfeu al Apusenilor", cum i-am zis cândva, care îşi asumă totodată şi mândria aureolei voievodale în Cetatea tot mai acaparatoare şi inexpugnabilă a munţilor săi, a devenit o voce distinctă a poeziei noastre de azi, curată ca o oază şi nebiruită de „exorcismul" fiinţării sale, şi a cărei substanţă medulară preia atât fiorul cântecului de „dor" şi „jale" din melosul popular, dar şi o difuză eminescianitate cu prelungiri organice către grava meditaţie blagiană asupra omului carpatic, în spaţiul său de locuire.

Culegerea *Picătura deşartă a gloriei* reia într-o formulă convingătoare şi uşor de transpus în italiană, dincolo de tiparul prozodic cultivat *in extenso* în alte volume, temele fundamentale ale acestei lirici, fie în secvenţe de un dramatic biografism (chipurile părinţilor, fratelui şi surorii pierdute pentru totdeauna în devălăşenia peisajului înflorit), fie în evocări ale regăsirii de sine într-o solitară fraternitate cu însemnele locului şi semnele cerului. De remarcat deschiderea acestui spaţiu înalt al locuirii către transcendent, cerul cu soarele, luna şi puzderia de stele (cutreierat de un Dumnezeu absent, retras, zăvorât) exprimând o aspiraţie ascensională rămasă şi ea oarecum suspendată...

Aflat, acum, într-un „Noiembrie" al vieţii (*Angoasantul Noiembrie*), poetul, cu o percepţie tot mai acută a transcendentului, este înfiorat de *Vântătul frig;* silueta lui, deloc profetică, e a unui solitar dornic de certitudinea dumnezeirii care i se refuză: „Stau pe muntele acesta înalt/ Şi te strig, Doamne,/ Şi te chem/ Şi te tângui.../ De nicăieri niciun glas,/ Niciun tremur în slavă măcar/ Al ecoului meu – de un zid/ Se sfarmă-ntrebarea/ Se deznădăjduie/ Şi se-nspăimă/ Parcă uşi se închid/ Departe de stele/ Ţiue/ Vântătul frig..."

Cu tâmplele în mâini, aşezat pe o piatră ceasuri întregi, poetul priveşte norii, neîncercat de niciun „chin" şi de nicio „jale", pomenindu-se câteodată plângând fără a şti dacă e în aceasta durere, dragoste, înălţime sau singurătate: „Şi nu-mi aud decât sângele/ Spre Apus/ Ducându-mi aluviunile" (*Memento*).

Deasupra bătrânilor Munţi ai Apusului, un soare „dulce-amar" stăruie iertător („Soarele acesta!, nouri grei (...)/ stranii cirezi/ Ale Voievodului Cerului") alunecă spre tăinuite dumbrăvi (*Peisaj II*) din care poetul percepe „glasul violet/ Al brânduşelor'", florile preferate de poetul „Verii de noiembrie" (*Glasul brânduşelor*).

Peisajele acestea, aparent contemplativ pacifiste, sunt subminate de reflecţii grave, precum intuiţiile perceptive din *Sunetul morţii:* „Stau cu urechea la pământ:/ Sunetul morţii/ În scoica auzului meu/ Ori, poate/ Ca lui Homer,/ Murmurul/ Straniu!/ Al Styxului..."

Dincolo de astfel de referinţe metaforice, livreşti, minime de altfel, atotprezent este peisajul specific habitatului carpatin apusean, cu cerul larg şi atotprezentele „stele" către care se îndreaptă gândul poetului înnegurat, setos de repere ale stabilităţii şi salvării, dar cu o angoasantă conştiinţă a zădărniciei şi pustietăţii: „Cât de departe, voi, stelelor!/ Şi între mine şi voi/ Gândul meu, bietul,/ ca o punte/ Între două/ Pustietăţi..." Un spaţiu al înseninării şi împlinirii androgine îl constituie, evident, erosul (*Undine*, I-IV), evocare „cu nesaţiu" a femeii iubite punând în vibraţie o eminescianitate organică, în ritmuri imnice, de „cântare a cântărilor" şi sfârşind în registre litanice: „Ofilitu-s-au pleoapele ei/ Risipitu-s-au/ Ca cenuşile fluturilor// Trupul său se topi/ Şi curse/ În potirele florilor.../ Pe buzele mele/ Şi mai naşte, ea, uneori,/ Ca o mistică floare" (VI. *Ca cenuşa fluturilor*).

„Precum gândul/ În noianul tăcerilor,/ Precum roua/ În luncile Soarelui/ Precum şoapta/ În murmurul mărilor..." (VII. *Precum raza pierdutu-s-au*), pretutindeni sufletul poetului este încercat de semnele trecerii, destrămării, pulverulentă. Stelele cerului par lacrimi ale lui Dumnezeu pentru păcatele lumii. Sentimentul *vanitas vanitatum* este plenar, trăit însă cu o oarecare detaşare ecleziastică în solitudine: „Stihuri, stihuri, stihuri/ La orice oră din zi şi din noapte –/ Rouă a sufletului,/ Sânge al lui –/ Lumii de cheltuială// Risipă/ De sineşi/ Nedrămuită// Nimic, în schimb,/ Decât,/ Poate,/ Picătura Deşartă/ A gloriei…" (*Picătura deşartă a gloriei*).

Sub acest aspect, poezia lui Teofil Răchiţeanu reface, în isihia, deci pe cont propriu şi într-o memorabilă, iată, luciditate şi pacificare spirituală, „picătura (fie ea deşartă) a gloriei"… Cer şi pământ, iarbă şi stea, ape şi nouri, toate sunt consubstanţiale cu un vizionarism deopotrivă contemplativ-imnic şi cam resemnat-defetist al Orfeului din Apuseni. Însă, în faţa Timpului care macină existenţele, toate rămân „transcendente" destinului său cu iz specific de montanitate. Viziunile unui diluviu neantizat terorizează conştiinţa. Totul se scufundă, ca o Atlantidă mitologică, într-un crepuscul apocaliptic perceput cu profunzimi dolorifice: „Crepusculul acesta,/ Cu spectrul tragic/ Al culorilor lui/ De parcă,/ Amurgind./ Ultimul? Soare/ Al/ Atlantidei…" Aparent, obstinat tradiţional într-un demers poetic de areal circumscris, Teofil Răchiţeanu este, în registrele liricii sale reflexive, un poet de o acută modernitate, situabil pe medularitatea spiritualităţii eminesciene şi blagiene, stăpân atât pe intuiţiile sale vizionare de limpidităţi expresive şi metaforice, cât şi pe inedite resurse lingvistice, dintre cele mai subtile (creator de lexeme poetice chiar). E, în toate aceste versuri, un farmec specific al montanităţii apusene, asumată de un destin poetic rămas credincios duhului ce umple, atemporal, zarea şi „istoria" locului, dând spiritualităţii arhaice sensul unei etnosofii, omul devenind congruent tradiţiei, iar aceasta resimţindu-se de pulsaţiile cosmicului, transcendentului. Poet valoros, matur, de o autentică originalitate, Teofil Răchiţeanu ilustrează prin poetica sa bine articulată vizionar-tematic şi expresiv, excepţia de la regulă, prin care postmodernismului i se dă o replică viabilă, una dintre puţinele capabile să-i reziste...

Cântec de ascet

Traian Vasilcău – Traianus (Chişinău)

Un car de cărţi îmi vine de la Cluj,
Din Munţii Apuseni în care scrie
Poetul Răchiţeanu Teofil,
Uitat de toţi, nu şi de Poezie.

De rozmarin i-i cântul înflorit,
De calomfir i-i rana străvezie,
Dar fag mai bucuros ca dânsul nu-i,
Uitat de toţi, iubit de Poezie.

Şi chiar dacă în juru-i viscoli
Tăcerea lumii – aprigă stihie,
El hăuleşte-n munţi ca un ascet,
Uitat de toţi, Ales de Poezie!

Azilul Elena Doamna (I)

Filofteia PALLY

Găsind pe malurile Dunării o nouă patrie, România, o Franţă a Orientului, în ideile, tradiţiile şi aspiraţiile de civilizaţie ale surorii celei mari, am devenit în inimă şi'n faptă cetăţean român cu o îndoită iubire pentru patria de origină. Carol Davila

Azilul Elena Doamna, din Bucureşti, are o istorie aparte, începuturile acestui orfelinat fiind foarte diferite de ale altor instituţii similare din ţară, el crescând, atât dintr-o necesitate culturală, cât şi dintr-una morală, întemeietorii lui fiind oameni nobili, cu trăiri alese de compasiune şi responsabilitate.

Carol Davila (pe numele de naştere Carlo Antonio Francesco d'Avila, n. 1828, Parma – d. 24 august 1884, Bucureşti) [1], medic şi farmacist român (din 2003, membru post-mortem al Academiei Române), de origine franceză, cu studii în Germania şi Franţa, a venit în Ţara Românească la 13 martie 1853, după ce şi-a dat doctoratul la Paris şi după ce a ajutat la stingerea epidemiei de holeră din 1849, în Champagne şi Cher.

Invitat de domnitorul Barbu Ştirbei pentru a organiza serviciul sanitar, el a rămas definitiv în ţară şi a devenit cetăţean român, nu numai prin documente oficiale, ci, mai ales, prin toate realizările sale, contribuind fundamental la organizarea şi modernizarea învăţământului medical din România.

Profesor de chimie la Universitatea din Bucureşti, înaintat la gradul de general-medic în 1860, îl regăsim în organizarea serviciului romănesc de ambulanţe (atât de eficient în timpul Războiului de Independenţă!). Pe parcursul celor peste 30 de ani, a perfecţionat viaţa socială şi medicală sub patru domnii, Alexandru Ioan Cuza şi Carol I devenindu-i apropiaţi prieteni.

Azilul său de orfane din Bucureşti a primit numele *Elena Doamna,* după numele soţiei lui Cuza, doamna Elena Cuza, care a donat o sumă considerabilă (1000 de galbeni, din caseta sa proprie) [2], vitală pentru înfiinţarea şi funcţionarea acestei binefaceri instituţionale.

Astfel de tradiţii, privitoare la ocrotirea orfanilor în Ţara Românească, le regăsim în câteva informaţii istorice, pe care le vom semnala în continuare. Astfel, la 1780, Alexandru Ipsilanti [3] a înfiinţat, pentru prima oară, Cutia Milelor, iar la 1781 a creat *Orfanotrofionul, „cum singur spune: am socotit ca o datorie a Domniei mele săvârşirea lor, şi nu le-am trecut cu vederea”.*

Domnitorul stabileşte ca acest aşezământ de binefacere să fie condus de boierii epitropi ai mănăstirilor, conduşi de Mitropolitul ţării, stabilind în amănunt organizarea şi instruirea orfanilor în cadrul instituţiei. „Se primeau în *Orfanotrofie* copii mici, de 6-7 ani, 100 de fete şi 100 de băieţi, fără mamă, fără tată, desăvârşit săraci. *Doicile cu băieţii până la un an nu vor sta în orfanotrofie, cu fete însă pot sta.* Băieţii urmau să fie adăpostiţi aici până la vârsta de 11 ani, iar fetele, până la 12 ani. Conducerea fetelor era încredinţată la două călugăriţe *cu bună vieţuire şi cu fără de prihană petrecere, care să înveţe pe fete ale închinăciunei către Sfântul Dumnezeu* şi să se ocupe de educaţia şi învăţătura lor, dela care nu lipsea lucrul de mână.” [4]

Din perioada 1787-1791 avem puţine informaţii despre Orfanotrofie, dar este de presupus că a fost afectată de resurse extrem de limitate, dată fiind starea de război cu Austria. După 1791, apare ca mare binefăcător însuşi Mitropolitul Filaret care, „prin testamentul din 1792, lasă toată averea sa, locuri şi hanuri din Bucureşti, pentru întreţinerea şi educaţia copiilor orfani. Hanul din Filaret, unde trăgeau nemţii şi ungurii, dădeau un venit anual de 10.000 lei. Se afla aşezat pe locul boierilor Brezoeni, unde este astăzi Teatrul Naţional şi se întindea până la Biserica Sărindar şi strada Brezoianu.” Averea lăsată de Filaret fu contopită de către Alexandru Vodă Moruzi, în 1798, cu aceea a *Cutiei*. [5]

O condică din 1797, a socotelilor Obstescii Epitropii din Muntenia, menţionează că, din 62 de copii orfani aflaţi în întreţinere, 23 au fost înmormântaţi pe cheltuiala acesteia, documentele mai vorbind şi despre reînfiinţarea *Orfanotrofiei*, în 1798, de către urmaşii lui Ipsilanti. [6]

În acelaşi an, orfanotrofia se afla sub coordonarea marelui vornic al oştirilor, Radu Golescu, tatăl cărturarilor Iordache şi Dinicu, care obţine, ca sursă de finanţare pentru orfani, Mănăstirea Strehaia cu toate veniturile sale, precum şi prăvăliile ce se vor construi pe locul Mănăstirii Mihai Vodă, venituri cu care vor putea fi mai bine întreţinuţi cei 80 de copii orfani (jumătate fete, jumătate băieţi). „În orfanotrofie nu se vor primi decât prunci până la 6-7 ani, rămaşi fără de părinţi şi cu desăvârşire săraci. Pe prunci îi vor creşte la doici, afară de institut, până la un an şi jumătate, însă pururea sub priveghere. În institut se ţin copiii până la 11 ani, iar fetele până la 12 ani. Băieţii vor învăţa la un dascăl cu fire bună, bătrân, fie preot ori mirean. Să mai fie rânduiţi şi doi preoţi, din care unul dascăl *rumânesc*… Toţi trei să pună copiii la învăţătura cărţii, să-i îndemne către bunele purtări, să-i înveţe începuturile bunei-credinţe, deprinzându-i să şi scrie. La secţia fetelor să fie rânduite două dăscăliţe călugăriţe care să înveţe fetele ale *închinăciunei,* lucrul de mână şi să le povăţuiască spre cele de bună credinţă. Să fie şi un preot bătrân duhovnic, care va *posluşi* şi acestei biserici (Manea Brutaru) la sfintele liturghii.” [7]

1

2

Desele schimbări la domnie, ocupaţia rusească (1806-1812), frecvenţa războaielor şi reaua credinţă în administrarea banilor de la Cutia Milelor au culminat cu pierderea controlului asupra instituţiei, în timpul Revoluţiei de la 1821. Trecând sub controlul statului, în timpul domniei lui Alexandru Vodă Ghica, se găseau în ocrotire 200-210 copii, daţi pe la doici, care, nefiind plătite la vreme, fie îi înfiau, fie îi lăsau neîngrijiţi şi aceştia muream, ori, cei care supravieţuiau, căutau adăpost la mănăstiri sau deveneau „oameni de nimic”.

Începând cu anul 1828, administraţia Kiseleff acordă un rol important educaţiei şi ocrotirii copiilor orfani, în articolele Regulamentului Organic, elaborat de boieri sub îndrumarea sa, regăsindu-se prevederi stricte faţă de acest domeniu:

„Art. 47. Toţi copiii orfani ce se vor creşte în Institut (Institutul sărmanilor copii, n.n.) se socoteşte mai cu osebire ai Statului, care-i va întrebuinţa cum va găsi cu cale.

Art. 48. Dela 6 ani în sus să se despartă băieţii de fete şi băieţii să înceapă a învăţa carte la şcoala naţională.

Art. 49. La vârsta de 12 ani, băieţii să se dea la meşteşug sau la oştire, fiecare după aplecarea sa, iar cei mai silitori să termine cursurile superioare, trimiţându-se apoi la Academiile Europei, ca să aducă în ţară ştiinţele şi meşteşugurile de lipsă şi alţii să se întrebuinţeze în slujba statului.

Art. 50. Fetele, la vârsta de 6 ani, să înceapă a învăţa carte, a scrie şi ceti curat catehismul şi cele patru lucrări ale aritmeticii.

Art. 51. Fetele să se deprinză în cusături, croit, femeiască, bucătărie, spălătorie etc.

Art. 52. Câştigul ce va ieşi din lucrul fetelor să se pue la păstrare pe seama lor, ca să le slujească drept zestre la măritiş sau altă aşezare cinstită.

Art. 53. Se pot da copii de suflet, băieţi sau fete, cu condiţia ca pe fată să o mărite, iar pe băiat să-l căpătuiască. Băieţii se vor da la orice vârstă, iar fetele numai pân'la opt ani cu legături temeinice, spre a nu le strica norocirea lor din Institut.

Art. 56. Numărul copiilor din Institut să nu fie mai mare de 200.

Art. 61. Un paraclis se va zidi, în curtea acestui Institut.

Art. 62. Copiii în toate zilele să se adune, băieţii deosebit de fete şi să facă rugăciuni de două ori pe zi, dimineaţa şi seara.” [8]

Dificultăţile financiare ale ţării, precum şi nealocarea donaţiei făcute de Mitropolitul Filaret şi constând în veniturile Hanului Filaret (hanul a fost naţionalizat de stat pentru a se construi, pe terenul acestuia, clădirea Teatrului Naţional, lipsindu-se astfel orfanii de cei 20.000 de galbeni cuveniţi, precum şi venitul acestuia pe o durată de 17 ani), în 1843, guvernul s-a învoit să asigure 250.000 lei pentru ocrotirea orfanilor. [9] Învoiala însă nu s-a finalizat, aşa cum ar fi fost de dorit, institutul neferícit al copiilor orfani nedevenind o realitate încă mult timp.

În 1858, se înfiinţează primul spital pentru copii, care va funcţiona o perioadă (până în mai 1859) ca ambulatoriu, în casa doctorului Iuliu Barasch, din Mahalaua Crucea de piatră, str. Dudeşti.

Putem vorbi doar despre timide începuturi. Abia Unirea Principatelor va aduce o nouă perspectivă în gândirea privitoare la sănătatea şi ocrotirea orfanilor, ca segment fundamental al dezvoltării şi modernizării unei ţări. Venirea în Ţara Românească, încă din 1853, a lui Carol Davila, tânărul şi entuziastul medic francez, va reprezenta momentul crucial al modernizării domeniului medical şi social românesc.

„Carol Davila, asemuindu-şi întrucâtva soarta cu a copiilor părăsiţi, se hotărî să strângă în casa lui pe cei vr'o 40 de copii, între 5-6 ani, ce se aflau împrăştiaţi pe la fostele lor doici prin mahalalele Bucureştilor.

Aceşti copii ai nimănui, zişi *de cutie*, erau întreţinuţi mai mult cu numele de Logofeţia bisericească din Ministerul Cultelor, cu câte un galben lunar – adică câte un leu vechi pe zi – din veniturile «cutiei binefăcătoare», care, pe vremea lui Alexandru Vodă Ipsilante, în 1775, purta numele de «cutia milelor». Aceste venituri din donaţii bogate, făcute în bani, acareturi şi moşii, se risipiră cu vremea din cauza neglijenţei, a relei credinţe sau a schimbărilor de domni şi ocupaţii ale armatelor străine. Vechiul Orfanotrofium şi şcoala lui primară se desfiinţară şi ele cu vremea, împrăştiind copiii prin mahalale, la bunul plac al doicilor şi mai adeseori fără nici un control.” [10]

Influenţat de generozitatea şi grija Mitropolitului Filaret faţă de nefericitele fiinţe orfane, Doctorul Carol Davila pune bazele azilului în casa lui, în anul 1861, aducând un omagiu înaltului prelat prin aşezarea, deasupra altarului, a portretului Mitropolitului Filaret II, aşa cum dorise şi doamna Elena Cuza.

Ataşamentul celor doi soţi faţă de destinul copiilor orfani şi sărmani, dedicarea acestora, până la sfârşitul vieţii, le vor aduce consacrarea memoriei dincolo de timp, asigurându-li-se un loc de veci onorant. În dealul Cotrocenilor, în faţa clădirii fostului azil, în fosta grădină unde Tudor Vladimirescu îşi făcuse tabără pentru armata sa de panduri, se va ridica frumosul mormânt al soţilor Davila, cei care şi-au dăruit toată dragostea şi energia creşterii şi ocrotirii nefericiţilor copii. Micul orfelinat s-a strămutat, în 1862, din casa dăruită de Sultana Marsil (în 1861), mama primei soţii a lui Carol Davila (Maria Marsil, decedată la naşterea copilului), în modesta vilă a Anicăi Davila (nepoata lui Dinicu Golescu), din Cotroceni. Trebuie spus că Sultana Marsil, deşi fiica ei murise, a donat doctorului Davila partea de zestre a Mariei, cu scopul educării şi înzestrării, în azil, a 12 fetiţe.

(Fig. 1: Carol Davila. Fig. 2: Ana Davila, pictură de Sava Henţia)

Remember

Rectorul meu, academicianul Radu Voinea

Elis RÂPEANU

Se împlinesc anul acesta, în luna mai, zece ani de când s-a mutat în veşnicie academicianul, savantul, profesorul Radu Voinea. A plecat, dar nu ne-a părăsit, a rămas în tezaurul de valori al neamului românesc prin contribuţiile care l-au impus în lumea ştiinţifică, în învăţământ şi cultură. A fost una dintre minţile luminate, unul dintre destinele hărăzite să contribuie la propăşirea ţării, printr-o activitate şi implicare neîntreruptă, până la vârsta venerabilă de 87 de ani.

Academicianul Radu Voinea ţinea foarte mult la originea sa oltenească şi amintea, de fiecare dată, de Craiova sa dragă. Aici, în municipiul de pe Jiu, fostă reşedinţă a banilor Basarabi, s-a născut, pe strada Roşiori (numită, apoi, Ulmului), la nr. 23, la 24 mai 1923, în familia ofiţerului de artilerie Policarp Voinea. „Primul cuvânt pe care l-am închegat, mărturiseşte cu emoţie, a fost *mama*. Am urmat primele clase la Şcoala Primară *Petrache Trişcu Mircea.* Deşi nu aveam decât şase ani, directorul Alexandru Georgescu a cedat insistenţelor mamei, având grijă s-o avertizeze: «Să nu-mi vii, cucoană, la anu', cu pretenţii de premiu!»" (Cf. Elis Râpeanu, *Rectorul meu, Academicianul Radu Voinea,* 2009, p. 20). La adunarea festivă organizată cu ocazia împlinirii de către academician a 80 de ani, Valentin Berezovschi a amintit faptul că „Radu s-a dovedit a fi cel mai bun elev din clasă, terminând anul şcolar cu media 9,43, cucerind, pe drept, premiul I şi, parcă dorind să demonstreze că nu vârsta contează, şi-n anii următori a fost premiant." (Cf. Alexandru Manda, *Profesorul,* Ed. Alma, Craiova, 2003)

„Liceul l-am făcut la actualul Colegiu Naţional *Fraţii Buzeşti,* timp de încă opt ani, până în vara anului 1941." Deşi era bun la toate materiile, matematica a fost constanta pregătirii sale. Ion Moscu afirmă chiar că acest licean avea, parcă, matematica în sânge, „adică îl preocupa permanent, deoarece în drumul parcurs împreună către casă, trecând pe lângă un părculeţ în vecinătatea familiei Becherescu, la despărţire îmi spunea: acum eu merg pe catetă, iar tu pe ipotenuză." (*Ibidem,* p. 13) „Recunosc că eram ambiţios – se destăinuie *rectorul meu* de la Politehnică. Şi învăţătura nu mi se părea o corvoadă. Curiozitatea benefică mă îndemna să trec, de la ceva învăţat, la noutatea care va urma." Iată părerea sa despre laude şi încurajări: „Sigur e bine să încurajezi omul şi când merită şi când nu prea merită, dar simţi în el bunăvoinţă. /…/ Dar ce te faci cu cei care, după laudă, se culcă pe-o ureche şi continuă să fie la fel de slabi sau mediocri?"

Ca elev, a făcut parte din Societatea literară *Progresul* şi a colaborat la revista *Frăţia Ortodoxă Română,* în care publica probleme grele de matematică şi fizică pe care le rezolva. Şi orele de religie, îşi amintea academicianul, „erau o adevărată plăcere intelectuală. Colegii noştri evrei, care ar fi putut urma religia cu rabinul lor, îl preferau pe părintele Marghescu. Părintele ne îndemna să comparăm bogăţia de icoane dintr-o biserică românească cu spiritul românului şi interiorul unei biserici protestante cu spiritul sobru al germanului, să păstrăm rânduielile bisericeşti şi tradiţiile poporului nostru (colinde, roşitul ouălor de Paşti etc.). /…/ O menţiune deosebită trebuie să fac profesorilor mei de Istorie, doi, pe care-i chema Costescu şi pe care noi îi deosebeam numindu-i Costescu cel Tânăr şi Costescu cel Bătrân. Mai târziu l-am avut profesor pe Alexandru Papagheorghe care ne spunea adesea: Cine nu cunoaşte ţara şi trecutu' ei, geaba face umbră pământului."

„Ultimii ani de studii la *Fraţii Buzeşti* au fost trişti. Începuse războiul. În iunie 1941, când România a intrat în război, am susţinut bacalaureatul. /…/ La 16 octombrie 1941, când trupele române intrau în Odessa, eu susţineam proba scrisă la fizică, prima probă, la examenul de admitere la Politehnica din Bucureşti. /…/ Plecând la Bucureşti, unde am urmat cursurile Facultăţii de Construcţii Civile a Politehnicii, m-am îndepărtat tot mai mult nu numai de şcoală, ci şi de oraşul meu natal, Craiova." Oraşul de origine, străzile străbătute în copilărie şi în adolescenţă, cărările şi aleile din legendarul parc „Romanescu", s-au imprimat în fibra sufletului său şi le-a parcurs întreaga viaţă cu paşii amintirii.

În ceea ce priveşte ingineria, *rectorul meu* considera că tot ce ne înconjoară, tot ce vedem – construit, îmbinat, pe orizontală, pe verticală, în înălţime sau în adâncime – lângă noi sau mai departe, se datorează inginerilor. Referitor la prima profesie din evoluţia omenirii, considera că nu e cea blamată, pentru că, la începuturi, nu existau cupluri, ci totul se producea în colectiv sau la întâmplare, nu exista nici noţiunea de *adulter*. Iată care au fost primele profesii, după opinia sa: „Dacă înainte să râdă, pruncul a zâmbit, înainte să vorbească a râs în hohote stând de vorbă, în somnul din leagăn, cu îngerii, tot astfel, înainte să scrie şi să citească, omul a fost inginer: şi-a cioplit unelte, şi-a pus un acoperiş…" Apoi l-a învăţat şi pe urmaş, precum şi pe cei din jur, cum să-şi confecţioneze ceea ce şi-a cioplit el. Deci, a fost profesor primitiv. În acelaşi timp, imitând sunetele din natură, cântecul păsărilor etc. din melodie, din muzică, şi-a creat primele sunete grăite cântate, deci a fost cântăreţ/vorbitor/doinitor. Pentru că, susţinea Domnia Sa, vorbirea a fost, la început, muzică.

Deci, absolventul Liceului *Fraţii Buzeşti* a intrat la şcoala de inginerie din Bucureşti. Oare şi atunci avea loc Balul Bobocilor (la Timişoara se spunea *Balul Balicilor*)? Visa, oare, atunci, *bobocul* Radu Voinea că va deveni rectorul acestei prestigioase instituţii de învăţământ superior?

La absolvire, a obţinut o adeverinţă şi o copie a foii matricole cu toate notele din cei cinci ani de studiu. Se instalase la conducere Guvernul prezidat de Petru Groza, era o schimbare esenţială de regim politic, care impunea alte formulare pentru diplome. Apoi, la 30 decembrie 1947, regele Mihai, care fusese decorat de sovietici şi primise un avion în dar, a fost obligat să abdice şi ţara a devenit Republica Populară Română. Astfel, Radu Voinea avea să-şi primească diploma câţiva ani mai târziu, când se afirmase deja ca inginer şi cadru didactic.

Şi-a început cariera la o întreprindere particulară, apoi, începând cu 1 aprilie 1947, e asistent la Catedra de beton armat, după care a trecut la Catedra de mecanică, devenind coleg cu domnişoara Gabriela Ţiţeica.

A fost căsătorit de două ori: în 1951, cu Negruţa Gorgos, mariaj din care au rezultat doi copii – Ruxandra Voinea (n. 1953) şi Şerban Voinea (n. 1955, stabilit în S.U.A. la Los Angeles), mariaj care s-a sfârşit prin divorţ în 1957. A doua căsătorie, cu Aurica Daghie, medic, a fost fericită şi a durat 41 de ani, din 1959 până în 2000, când soţia a trecut în lumea umbrelor, „în urma unui diabet neîngrijit, complicat cu o fractură a colului femural". (Cf. Radu Voinea, *Crâmpeie de viaţă*, p. 144)

A îmbrăţişat cariera didactică, urcând treaptă cu treaptă ierarhia profesiei – de la asistent–preparator, la cea de asistent, apoi la cea de şef de lucrări (echivalentă cu lector în domeniul umanist), conferenţiar la 28 de ani, până la cea de profesor universitar, la vârsta de 40 de ani. După o carieră de peste o jumătate de secol de apostolat, afirma că a predat, mai ales, *Mecanica şi Rezistenţa materialelor, Vibraţii mecanice de elasticitate şi plasticitate* şi cursul de *Sisteme dinamice.* A elaborat şi a publicat nenumărate lucrări în domeniu, manuale şi culegeri de probleme, tratate, comunicări ştiinţifice apărute în revistele de specialitate din ţară şi din străinătate. A colaborat şi cu alţi profesori din Politehnică, de exemplu cu dr. ing. Mihai Atanasiu („metoda ciclurilor independente" pentru determinarea vitezelor şi acceleraţiilor mecanismelor), cu renumitul profesor de rezistenţa materialelor, acad. Gh. Buzdugan (studiul privind stabilitatea podurilor suspendate pentru transportul gazului metan).

→

Ioan Slavici a scris, în 1884, o broşură intitulată *Istoria Azilului Elena Doamna,* în cuprinsul căreia găsim o apreciere elogioasă a Anei Davila: „Nimeni nu-i dăduse această însărcinare, şi-o luase singură, şi nu din simţământ de datorie, nu spre a-şi câştiga pâinea de toate zilele, ci din neastâmpărul de a face binele… iubirea către sărmanele copile a făcut-o să se ostenească şi singură iubirea acestor copile era răsplata ostenelei sale!" [11]

Preocuparea ei constantă pentru buna funcţionare a orfelinatului, devenit mai târziu Azilul *Elena Doamna*, reiese şi din corespondenţa cu Elena Cuza, în care găsim precizări privind întreţinerea, îngrijirea, educaţia, programele şi metodele folosite pentru a reprezenta un veritabil model instituţional.

Din nefericire, în 1874, în plin apogeu al activităţii sale didactice şi organizatorice, Ana Davila se stinge fulgerător, urmare a ingerării unei cantităţi mortale de otravă (stricnină), dintr-o regretabilă eroare medicală.

În memoria ei, în 1890, a fost ridicat (prin subscripţie naţională, iniţiată de un comitet format din doamnele Elena I. Severeanu, Elena I. Nicolescu, Elena B. Constantinescu, Josefina Z. Petrescu, Vasilica D. Drăghicescu, Alexandrina St. Veleanu, Paulina V. Vlădescu, Maria D. Grecescu) monumentul supranumit *Doamna din marmură*, existent şi astăzi, în incinta Institutului Pedagogic din Şoseaua Panduri nr. 90 (fosta Şcoală de fete *Elena Doamna*).

Monumentul, reprezentând-o pe Ana Davila, îmbrăcată în costum naţional şi ocrotind protector o fetiţă orfană, desculţă, este opera sculptorului Carol Storck, fiind executat din marmură de Carrara, înălţat pe un soclu de piatră cu trei trepte.

Pierderea Anei Davila va constitui o grea lovitură, atât pentru doctorul Carol Davila, cât şi pentru cele peste 300 de orfane, cărora le purta grija şi le supraveghea creşterea atentă şi responsabilă.

Note

1. Gheorghe Brătescu, *Tinereţea lui Carol Davila,* Editura Albatros, Bucureşti, 1979.
2. Emilia Grecu, *Azilul Elena Doamna şi ajutorul domnesc dat orfanilor,* Editura Casa Şcoalelor, 1944, Ars Docendi, ediţie anastatică, 2015, p. 39.
3. *Ibidem,* p. 9, în Hrisovul de la 1 martie 1781.
4. *Ibidem,* p. 12.
5. *Ibidem,* p. 19.
6. Victor Gomoiu, *Din istoria medicinii şi învăţământului medical românesc înainte de 1870,* Tipografia Cultura (1206 pagini) Bucureşti, 1923, p. 155.
7. V.A. Urechia, *Istoria românilor* (1774-1800), VII, pp.172, 173, 177.
8. *Analele parlamentare,* Tom II, 1892, PP. 259-260, Secţia 111, apud Emilia Grecu, *op. cit.*, p. 27.
9. Ioan Slavici, *Azilul Elena Doamna,* 1884.
10. Lucia Borş, *Azilul Elena Doamna*, în *Boabe de grâu*, 1932, pp. 147-165.
11. *Ibidem.*

Pentru meritele sale, atât ca valoros cadru didactic universitar, cât şi ca om de ştiinţă cu contribuţii importante în domeniul mecanicii şi nu numai, la 21 martie 1963 (la 40 de ani), a fost primit în Academia Română ca membru corespondent. Amintim, de asemenea, că în 1972 primeşte titlul de Profesor emerit, iar în 1977, pe cel de Om de ştiinţă emerit. Numeroase universităţi i-au acordat titlul de *Doctor Honoris Causa*, dar i-a încălzit inima, mai ales, medalia de Cetăţean de Onoare al municipiului Craiova.

La 1 martie 1974 devine membru titular al Academiei Române. În intervalul 1967-1975, a fost secretarul general al acestui for de cultură al ţării. Într-un articol din revista *Lamura* din Craiova (nr. 18-19-20, aprilie, mai, iunie 2003, p. 42), Nicolae A. Andrei, cu un nedisimulat patriotism local, subliniază nu numai faptul că Radu Voinea a fost ales, apoi, preşedinte al Academiei Române, funcţie pe care a ocupat-o timp de aproape 6 ani (13 noiembrie 1982–2 februarie 1990), ci îi menţionează şi pe Marii Olteni (cu majuscule!) pe care i-a urmat la acest scaun: după geologul Ludovic Mrazec, filosoful C. Rădulescu-Motru şi chimistul Ilie Murgulescu, este cel de al patrulea dintre cei care s-au format, în anii adolescenţei, pe băncile liceelor craiovene şi s-au bucurat de o asemenea înaltă cinstire. În 1997, devine membru fondator al Academiei de Ştiinţe Tehnice din România.

În *Crâmpeie de viaţă,* academicianul Radu Voinea mărturiseşte: „Viaţa mi-a dat multe satisfacţii, unele pe care nici nu le-am visat vreodată – Rector al Politehnicii bucureştene, Secretar şi Preşedinte al Academiei Române… Ca inginer constructor, mi-am dat însă seama că în viaţă, ca şi în cazul unei construcţii, reuşita depinde în primul rând de fundaţie, de calităţile ei. Dacă se degradează acoperişul unei clădiri, el se poate remedia relativ uşor; dacă însă se degradează fundaţia, întreaga construcţie este compromisă. Această bază mi-au dat-o şcoala primară şi Liceul *Fraţii Buzeşti*. Lucrul acesta l-am spus şi altă dată şi nu voi înceta să-l repet."

Acest mare om de ştiinţă şi de cultură a plecat, după soţia sa, pe 11 mai 2010, cu aproape două săptămâni înainte de a împlini 87 de ani. Elena Solunca Moise scrie, în ziarul *Curentul* din 14 iunie 2013, despre organizarea sesiunii omagiale, de către comunitatea academică, în amintirea „savantului, profesorului, academicianului şi omului Radu Voinea care, în ziua de 24 mai ar fi împlinit 90 de ani". În deschidere, acad. Ionel Haiduc a evocat „personalitatea de înaltă ţinută ştiinţifică şi respectată de toţi care l-au cunoscut". Au vorbit, de asemenea, acad. Gleb Drăgan, prof. univ. Ecaterina Andronescu, prof. univ. Corneliu Berbente. În luările de cuvânt e citat şi Barac Obama care a afirmat: „Trebuie să avem mai puţini avocaţi şi mai mulţi ingineri."

Acest reprezentant de seamă al ştiinţei şi tehnicii româneşti considera că întreaga activitate a inginerului se bazează pe matematică. „Omul de ştiinţă se mulţumeşte să elaboreze modele matematice ale unor fenomene. Dacă rezultatele obţinute prin calcul, folosind modelul matematic elaborat, sunt corecte, el este mulţumit. El nu pretinde că cunoaşte totul. Modelul matematic îi permite, în schimb, să stăpânească fenomenele studiate." Să ne amintim că matematica a fost „constanta pregătirii sale", că liceanul „avea parcă, matematica în sânge". Matematica este cea care l-a propulsat în cuceririle sale ştiinţifice de inginer.

Tot Liceul *Fraţii Buzeşti* l-a învăţat ce înseamnă să fii profesor. În Politehnică se preda şi pedagogia – curs facultativ pentru viitorii ingineri cu vocaţie şi pregătire de profesor; Ioan Bontaş a fost adevăratul fondator al pregătirii pedagogice a studenţilor din acest institut, fiind iniţiatorul şi creatorul unei ramuri pedagogice noi – *Pedagogia învăţământului superior tehnic.* Dar Radu Voinea a fost un mare profesor fără să fi urmat vreun curs de pedagogie. Calitatea sa de dascăl a fost binecuvântată şi de IPS Gherasim, episcop al Râmnicului: „Binecuvântăm cu deosebită admiraţie un savant, un profesor, un prieten, un Om, pentru contribuţia sa uriaşă la modelarea, prin sfat şi, mai ales, prin exemplu, a mii de suflete tinere – studenţi, doctoranzi, colaboratori." La acest citat din lucrarea lui Alexandru Manda, adăugăm cuvintele acestui autor: „Omul este creat de Dumnezeu, este crescut de familie şi este instruit de profesor. Fiecare dintre noi rămâne cu un profesor în suflet, unul care să încarce noţiunea de *profesor* cu tot ce-am învăţat de la toţi profesorii noştri. *Profesorul meu este Radu Voinea.*" (p. 9) În memoria multora dintre cei care l-au cunoscut, amintirea sa e asociată cu zâmbetul său prietenos şi binevoitor. „A fost dăruit cu vocaţia de a transmite cunoştinţe cu simplitate şi cu bucuria de a cunoaşte şi lucra împreună cu oamenii." La deschiderea anului universitar din toamna lui 2004, iată ce a spus în aula Universităţii din Craiova: „Şi astăzi consider că nu există profesiune mai frumoasă decât cea de cadru didactic, pentru că ea nu se limitează la a instrui pe studenţi, ci şi la a-i educa. Eu mi-am însuşit punctul de vedere al lui Bernard Shaw, care a împărţit oamenii în două mari categorii: oameni care ştiu şi oameni care nu ştiu. Cei care ştiu fac ce ştiu, cei care nu ştiu îi învaţă pe alţii." Profesorului universitar Mircea Petrescu, ploieşteanul, devenit prorector al Politehnicii, i s-a imprimat spiritul savantului Radu Voinea încă din vremea studenţiei: „M-a influenţat mult, iar înţelepciunea lui m-a călăuzit. Întotdeauna calm, fără să vorbească pe ton ridicat, căuta argumente atunci când părerile erau diferite." Recunoştea doar o singură categorie de oameni periculoşi: „proştii care nu ştiu că sunt proşti".

Rectorul Radu Voinea era şi un om plin de umanitate, de înţelegere pentru oameni. Era în 1976, când deschiderea anului şcolar coincidea cu cea a anului universitar. Nicolae Ceauşescu făcea „deschiderea" la Politehnică. Toată suflarea a fost mobilizată în larga curte dintre noile localuri. Fiecare facultate era reprezentată într-un anumit sector. Catedra noastră ţinea, administrativ, de Facultatea de transporturi. De la ora nouă eram aliniaţi foarte aproape de intrarea principală, de la rectorat, deci foarte departe de porţile de ieşire din curtea institutului. În acel an, băiatul meu, Radu-Costin Dobriţoiu, de 6 ani, îşi începea şcoala. Îi cumpărasem un buchet mare de flori să-l dea învăţătoarei. M-am interesat cam când se termină prima zi de şcoală. Mi s-a spus: pe la 11,30. Cum noi fuseserăm chemaţi la opt şi jumătate şi aliniaţi, fiecare facultate în „parcela" ei, încă de la ora 9, mi-am zis că am tot timpul să ajung să-mi iau copilul de la şcoală. Da', de unde? Se făcuse 11 şi Ceauşescu tot nu venise. Eram disperată: ce-o să facă băieţelul meu, singur în curtea şcolii, părăsit de toată lumea? Am încercat să mă învoiesc, să plec. Imposibil! Nu puteam să depăşim nici cu un pas perimetrul repartizat facultăţii de care aparţineam. La un moment dat, cu tot riscul, m-am strecurat în alt sector, îndreptându-mă spre poarta dinspre Splaiul Independenţei. Unul sau mai mulţi tovarăşi m-au luat de o „aripă" şi m-au întors la locul stabilit. Simţeam că mor. Am izbucnit în plâns şi am reuşit să ajung în faţa „tovarăşului rector" Radu Voinea. I-am spus despre ce e vorba; l-a chemat pe secretarul de partid şi i-a zis: „Du-o pe tovarăşa până la poartă, e ordinul meu!" Tovarăşu' Frâncu i-a înfruntat pe toţi securiştii cu „E ordin de la tovarăşul Rector!" Am ajuns într-un suflet la şcoală, în Giuleşti, unde mi-am găsit copilul. Rămăsese singur în curtea şcolii, se juca la ţâşnitoarea cu apă.

Alături de acest mare om şi profesor am stat în bancă la cursul facultativ de engleză al colegei Monica Ionescu (precum şi la orele de la Universitatea Politică şi de Conducere). Se scula din bancă, precum orice student, şi ştergea tabla.

Acesta era Radu Voinea, omul multilateral, înzestrat de natură cu inteligenţă şi suflet mare, iubitorul de neam, cel care se întreba retoric „De ce plătim atât de scump inteligenţa altora când este binecunoscută inteligenţa creatoare a poporului român?" Considera acest aspect drept un adevăr de necontestat. În spiritul său, *adevărul*, ca principiu de viaţă, ca valoare existenţială, includea şi *arta, frumosul.* De altfel, discursul său de recepţie la Academie se intitulează *Frumuseţea adevărului ştiinţific.* Tudor Vianu scria că, la sfârşitul cercetării sale, omul de ştiinţă trăieşte aceeaşi bucurie ca un artist, „că adevărul ştiinţific, frumosul şi binele cresc dintr-o tulpină comună" (Cf. Elena Solunca Moise).

Radu Voinea era şi un om cu simţul umorului pe care-l considera trăsătură specific umană. Epigramistul Corneliu Berbente, profesor universitar ajuns prorector, care-l încânta cu epigramele sale, spunea că e „tot timpul cu gluma pe buze, dar şi cu o privire care parcă te avertiza să fii atent, deoarece sub zâmbet se poate ascunde ceva care nu trebuie să-ţi scape". Totuşi, marele profesor poseda arta de a capta atenţia studenţilor nu numai prin logica expunerii, dând senzaţia că atunci descoperă, împreună cu ei, formulele pe care le scria pe tablă, ci şi prin momentele de destindere pe care le crea cu ajutorul vorbelor de duh, al observaţiilor pline de umor. A apreciat întotdeauna umorul de bună calitate, de idei.

Radu Voinea era preocupat de cultura acestui neam, de lumina care trebuie să pătrundă în mase, de păstrarea identităţii, a tradiţiilor. „Filosoful culturii – Constantin Rădulescu-Motru – spunea domnia sa, afirma că tradiţia nu se opune evoluţiei, ci revoluţiei. Un popor nu trebuie smuls din matricea lui spirituală, acest lucru ar însemna alienarea. Normal e să se păstreze fondul existent şi, pe acesta, să se adauge valorile noi, într-o adaptare firească între vechi şi nou."

Pentru Radu Voinea, cultura – de la tradiţii, poezia populară, portul strămoşesc, cântecul popular etc., la marea cultură – Eminescu, Enescu, Brâncuşi ş.a. şi la invenţiile şi descoperirile ştiinţei – constituie contribuţia cea mai valoroasă a acestui popor la avuţia Europei Unite şi a lumii.

Cum *adevărul* a fost principiul său de viaţă, se cuvine să consemnăm opinia sa, conformă cu adevărul, privind personalitatea Suzanei Gâdea (1918-1996), un om de ştiinţă care a contribuit la bunul mers al învăţământului şi culturii. Rectorul meu ştia catrenul injurios care o alătura Anetei Spornic: *A numit marele Vornic/ Două ministreţe hâde:/ Cum să meargă şcoala spornic/ Când cultura e la gâde?*

„– Eh, parcă nu era acolo *hâde!* Adevărul e că *Suzănica* numai hâdă nu era! E drept că era voluminoasă, dar nu hâdă. *Şi punerea ei alături de cealaltă e nedreaptă.* Ba, pot să spun că avea o oarecare distincţie. /…/ I se atribuie Suzanei Gâdea şi ce n-a făcut şi ce n-a spus. Adevărul e că era deşteaptă. A scris cel mai bun curs de metalurgie. Prea au ponegrit-o după '89 şi nu e bine să răstălmăcim trecutul şi să-nnegrim imaginea unor oameni care au avut multe merite." Iar Radu Voinea nu se sfieşte să pună în lumină meritele unor personalităţi ale timpului, puse azi la zid de comentariile unora care au colaborat din plin cu „victoria socialismului". Astfel, subliniază două acţiuni ale Suzanei Gâdea, ca ministru al Învăţământului, „demne de toată lauda". Prima a avut loc după cutremurul din 1977, când a avut iniţiativa de a înfiinţa, în cadrul Institutului de Construcţii din Bucureşti, o întreprindere specială pentru repararea şi consolidarea tuturor clădirilor de învăţământ din Bucureşti – centrul universitar cel mai afectat de acest fenomen natural. Atunci s-au reparat avariile structurale din holul mare al noului local al Politehnicii. În lucrările de refacere a stricăciunilor, *rectorul meu* a avut un sprijin excepţional din partea prorectorului Mircea Petrescu, precum şi din partea profesorului Pavel de la Institutul de Construcţii.

Mai greu a fost cu clădirea principală a Facultăţii de medicină, care era atât de avariată, încât unii au susţinut demolarea ei. Suzana Gâdea a ţinut s-o păstreze, s-o repare, s-o renoveze, chiar dacă acest lucru necesita un efort deosebit.

La acestea, ne îngăduim să adăugăm încă o întâmplare: în 1982, Hegheduş Ladislau de la Consiliul Culturii a respins cererea valorosului interpret de romanţe Gh. Sărac de a realiza, la *Electrecord,* un disc cu romanţe pe versuri eminesciene. După multă zbatere, interpretul a ajuns la Suzana Gâdea, care i-a dat aprobarea. Tot dumneaei a fost de acord să imprime discul *A venit aseară mama* (pe versuri de Vasile Militaru), scriind cu mâna proprie: „Tov. Fotea. De acord pentru imprimare."

→

Cherchez la femme

Elisabeth Vigée–Le Brun şi Louise Bourgeois

Paula ROMANESCU

Am ajuns dintr-o fericită întâmplare şi pe la Muzeul de Artă din Ottawa, Canada, unde tocmai era deschisă splendida retrospectivă a pictoriţei franceze Marie Elisabeth Louise Vigée–Le Brun (1755-1842), magiciană a culorii excelând în arta portretului, contemporană cu Voltaire, Diderot, Rousseau, d'Alambert, Emilie du Chatelet, spre a nu-i aminti decât pe aceştia, pictura sa în stil rococo reprezentând o adevărată cronică a vieţii din preajma tronurilor regale/imperiale dintr-o Europă care în plin Secol al Luminilor încă nu ştia că va veni o Revoluţie Franceză care-i va transforma şi pe regi în „simpli cetăţeni", micile mari diferenţe din lumea cu *mizeri şi bogaţi* fiind reglate pe eşafod cu tăişul ghilotinei…

Viaţa ei bogată în ani i-a îngăduit să fie contemporană şi cu întreaga pleiadă a romanticilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea – Hugo, Musset, Chopin, Liszt, George Sand, Balzac şi alţii, ca să nu mai amintim şi de întronaţii Ludovici cu numărul 15 şi 16, de Madamele de Pompadour sau du Berry care i-au îndulcit Bien-Aimé-ului rege zilele plicticoase în care tăia el frunză la câinii comunitari sau, de mult cheltuitoarea pe dantele, şi mărgele, şi castele, şi coliere, regină Maria Antoaneta, soaţa mototolului Ludovic al XVI-lea, cel căruia i-au trebuit vreo şase ani după căsătorie ca să înveţe măcar cum se fac copiii. Dar şi când a aflat, i-a programat el nevesticii lui iubite (că, favorite n-a avut, iar din această pricină oficiala Antoaneta chiar era mustrată de mama ei Maria Thereza că se poartă ca o amantă cu molcomul rege, fapt de-a dreptul… imoral!) vreo patru exemplare, dintre care doar unul băiat. Misiune împlinită (de ea!) pentru asigurarea succesiunii la tron, urmând ca mai apoi să se ocupe şi de alte dulci jocuri de iubire fără alte obligaţii decât desfătarea trupească şi, poate, şi cea cu atingere a corzilor inimii cât să prindă a cânta bucuria de a trăi ca orice muritor fericit. Numai că povestea cu succesiunea la tron a rămas doar poveste, fiindcă tronul de pe urmă care i-a fost rezervat familiei regale de… tribunalul poporului a fost să fie cel cu ghilotina din anul 1793. De pe atunci şi-a fost făcut auzit glasul implacabilul tribunal al poporului care, târziu şi nu tocmai, avea să condamne la exterminare toată floarea însemnată cu lumină a neamului românesc de după cel de Al Doilea Război Mondial.

Dar, *revenons à nos moutons*, cum ar zice musiu Panurge din romanul *Candide* al lui Voltaire!

Şi „turma de oi" pe care-o văd la Muzeul din Ottawa e de rasă susă. Fiecare portret semnat de Le Brun este o carte deschisă în care privitorul poate citi „istoria" modelului care va fi pozat cândva: prinţi, prinţese, ţari, ţarine, regi, regine şi, iar şi iar, chipuri de copii, ai săi, ai altora. Foarte multe sunt şi autoportretele artistei din diferite etape ale vieţii sale ca tot atâtea anotimpuri şi momente din această stranie întâmplare ca o viaţă de om…

Îmi reţine atenţia, şi nu doar mie, dovadă că mulţi vizitatori întârziau cam mult în preajma lui, un tablou cât o întreagă poveste simplă, omenească, reprezentând-o pe pictoriţă în faţa şevaletului cu, lângă ea, regina Maria Antoaneta, venită poate la o şedinţă de pozat de nu chiar într-o obişnuită vizită de curtoazie, într-atât de degajată este „punerea în scenă"! Regina este prezentată în poziţie de… *culegătoare de spice,* adică firesc şi simplu aplecată grijuliu să ridice de jos pensula care-i căzuse artistei a cărei burticică rotunjoară vestea că purtătoarea va fi în curând născătoare de prunc… Ca să redai o astfel de „întâmplare" pe pânză, însemna că raporturile reginăartistă erau dintre cele mai degajate şi nu lăsau loc de simandicoase protocoale. Ca să nu mai spun de portretul pe care i l-a făcut pictoriţa femeii Maria Antoaneta – îmbrăcată în rochie simplă, albă, mai mult cămaşă de noapte, fără bijuterii, fără tiară, fără zorzoane şi pampoane, ceea ce, se spune, a stârnit la vremea respectivă un adevărat scandal, lucrarea fiind considerată un act de… lezmajestate, ca şi cum mult răsfăţata, super-eleganta şi ultra-cheltuitoarea regină ar fi ajuns la… sapă de lemn şi nu-şi mai putea oferi o rochie mai de doamne-ajută… Rezultatul – un alt tablou în care *regina* poza cu tot harnaşamentul de bijuterii şi mătăsuri, başca turnul înalt al coafurii sale înfarinate…

N-o să descriu fiecare portret în parte. Ar însemna să trec mai întâi prin biografia fiecărui personaj şi nu chiar toate ar justifica o astfel de corvoadă în vremea noastră grăbită foarte. Marea majoritate a ilustraţilor pe pânză nu aveau decât „calitatea" de a poseda destulă avuţie cât să-şi permită şi luxul de a-şi comanda portretul, sperând astfel că inutilitatea lor va dăinui peste vreme înnobilată de arta pictoriţei. Arta a dăinuit!

Pictoriţa Elisabeth Vigée–Le Brun [în foto, autoportret] întregeşte splendida treime feminină franceză din secolul al XVIII-lea care a marcat la superlativ inteligenţa şi talentul creator ale purtătoarelor de poale lungi şi… minte multă, alături de Emilie du Chatelet – fiziciană, matematiciană, astrolog, şi Marie-Anne Collot – sculptoriţă, portretistă forte, autoarea, între altele, a „capului" lui Petru cel Mare din celebrul monument din Sankt-Petersburg *Călăreţul de Aramă,* operă ecvestră realizată de sculptorul francez Etienne-Maurice Falconet.

Dacă am decis că de biografia celor care îi vor fi pozat artistei, sperând că astfel vor atinge nemurirea (portretul lui *Dorian Gray* încă nu se ivise de sub pana lui Oskar Wilde ca să înveţe şi nemurirea cum se moare…), despre Elisabeth Vigée–Le Brun parcă s-ar cuveni să amintim câte ceva.

Viitoarea pictoriţă s-a născut într-o familie înstărită şi nu prea, dar căreia cultura nu-i era străină. Copila a crescut însă în umbra/lumina mănăstirii până când, la vârsta de 12 ani, a rămas orfană de tată, iar mama sa, femeie frumoasă, coafeză simplă (că pe atunci nu apăruseră încă *hair-styliştii!*) şi-a refăcut viaţa recăsătorindu-se cu un foarte bogat bijutier – Jacques-François de Sèvres (celebrele vase de porţelan ar putea spune multe despre bogăţia acestor de Sèvres!), ajungând astfel în imediata apropiere a Curţii regale.

Vădise încă din copilărie un interes deosebit pentru pictură. Banii tatălui adoptiv, super-îndrăgostit de mama ei şi căreia nu-i putea refuza nimic, s-au dovedit îndestulători pentru plata onorariilor oferite celor mai mari autorităţi artistice profesorale ale timpului ca s-o înveţe ei pe adolescenta ce ştiu mai bine (doar!) într-ale artei, că, de rest, avea grijă viaţa... Şi ea a învăţat până şi-a depăşit maeştrii, astfel că la 28 de ani a devenit (fără pile!) membră a Academiei Regale de Artă, instituţie înfiinţată în 1648 de străbunicul soţului ei, Charles Le Brun (şi de Philippe de Champaigne), prim-pictor al lui Ludovic al XIV-lea – Regele-Soare, care avea să-i ofere artistului şi mult onorantul titlu de *valet de chambre* – ceea ce însemna că „înnobilatul" îl putea vedea pe *ilustrul soare* în cămaşă de noapte, papuci şi fără perucă… Ce mai însemna faptul că pictorul realizase între altele *Martiriul Sfântului Andrei,* tablou de mari dimensiuni, aflat în Catedrala Notre-Dame de Paris până la devastatorul incendiu din 15 aprilie 2019, decoraţiunile interioare la Castelul Vieux-Le-Vicomte al lui Nicolas Fouquet, ministrul de finanţe al „ensoleilatului", din pricina căruia bietul ministru, care se servise cam fără de măsură din finanţele regatului, a fost aruncat în închisoare şi n-a mai văzut nici soare, nici palat; tablouri alegorice uriaşe în Palatul Regal de la Versailles prin care era preamărit „Măritul Rege" în chip de Alexandru Cel Mare, mobilier şi alte minuni de artă dintr-o activitate creatoare neîntreruptă de 30 de ani doar în amintitul palat! Important era că Prim-Pictorul Luminăţiei Sale Ludovic al XIV-lea avea privilegiul invidiabil să-i aducă şi să-i ducă acestuia *la chaise percée & le pot de chambre* când nevoia o impunea… Şi când te gândeşti câtă invidie stârnea o oală de noapte, parcă-ţi vine să strâmbi astăzi din nas cu plebeu dispreţ!...

Toată floarea nobilimii din jurul Mariei Antoaneta, femei, bărbaţi, progeniturile acestora, toţi aceşti fluturi de saloane înzorzonaţi au fost prinşi în insectarul rococo din galeria de portrete semnate simplu *Le Brun,* femeia-pictor Elisabeth Vigée înnobilând astfel numele banalului ei soţ Jean-Baptiste Le Brun care a avut totuşi meritul de a o face mamă pe talentata lui soţie. Drept este că nu era nici el deloc străin de pictură, numai că pictura nu-l iubea. În rest era un foarte abil negustor de artă, colecţionar căruia Muzeul Luvru îi datorează multe din achiziţiile cu care se mândreşte în prezent, în special pictură olandeză, şi a ştiut să se pună bine cu capii revoluţiei, spre deosebire de Elisabeth care a rămas o monarhistă convinsă, părăsind Franţa în 1789, când teroarea revoluţionară trecuse la tăiat capete cu o ritmicitate terifiantă în piaţa publică. A poposit la curtea ţarinei Ecaterina a II-a care a primit-o „ţarineşte" cu flerul ei de a recunoaşte marile valori artistice şi filosofice ale lumii şi, cu precădere ale Franţei. Acolo a făcut ea ce ştia mai bine: a pictat umbre trăitoare de pe la Curţile pline de orătănii princiare.

Rămas singur, Jean-Baptiste a tot încercat să-i facă şicane auto-exilatei, învinuind-o de… atitudine monarhistă, când de fapt îi lipsea „găina cu ouă de aur" şi comerţul cu pictura acesteia secase.

În 1794 avea să fie pronunţat divorţul lor. După venirea lui Napoleon la putere, negustorul de artă Le Brun nu si-a mai aflat loc privilegiat în lumea artei ca marfă. Moartea avea să pună capăt inutilităţii sale în 1813. Avea 65 de ani. Pictoriţa a continuat să creeze.

Fiica ei preferată, Louise – prima născută dintre cei trei copii pe care i-a avut, s-a căsătorit în anul 1800 cu Directorul Teatrului Imperial din Sankt-Petersburg. Restul e viaţă cu bune şi cu rele. Dar ceea ce contează cu adevărat este suita de portrete pe care pictoriţa a realizat-o pictându-şi copiii la diferite vârste, singuri sau împreună cu ea însăşi. Poate aceste reprezentări plastice rămân cele mai frumoase portrete în stil rococo, adevărate icoane laice *Mama şi copilul.*

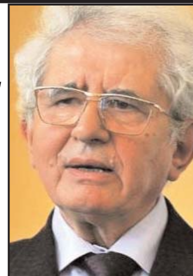
→

Radu Voinea a fost un om de ştiinţă, un om, un profesor cum sper (dar e greu de crezut) să mai avem şi de acum încolo. Specialitatea sa iniţială a fost de inginer constructor – profesie care implică o pregătire multilaterală. Prof. univ. Panaite Mazilu, membru corespondent al Academiei Române, subliniază, în 2010, în articolul publicat în *Univers ingineresc*, faptul că legătura academicianului Radu Voinea cu Institutul de Construcţii a continuat prin participarea sa la comisiile de doctorat, în comisiile oficiale de acordare a titlului de doctor inginer şi la manifestările ştiinţifice şi ocazionale ale Catedrei de rezistenţa materialelor din această instituţie. Ce să mai spun? Acesta nu este un lucru de mirare atâta timp cât participa şi la festivităţile epigramistice organizate în Politehnică, la care erau invitaţi corifeii Al. Clenciu, Mircea Trifu, N. Ghiţescu, care se ţineau în Sala de Consiliu. De astăzi ce să mai spunem? Vorba *Rectorului meu*: „În România, lupta de clasă nu a încetat, ea continuă, şi anume, cei cu clase puţine luptă împotriva celor cu clase multe".

A fost un curcubeu complex al culturii noastre în care luceşte intens culoarea care-i iluminează pe ingineri, dar rămân vii şi celelalte nuanţe în care pâlpâie şi azi spiritul său. Acest curcubeu va rămâne sursă de lumină pentru toţi românii care-şi vor îndrepta ochii către cer, acolo unde se odihneşte şi veghează, ca oltean – român de viţă veche, ca poporul român să-şi păstreze demnitatea şi identitatea.

O incintă sacră: românismul

Neagu UDROIU

Lucrarea către care vă îndemn nu este una cumpărată pentru a avea ce să citeşti în tramvai în drum spre cumpărături zilnice şi nici când mergi cu trenul pe distanţe lungi şi doreşti să alternezi privitul pe fereastră cu oarece lecturi trebuincioase. Cele două impresionante volume întitulate *Enciclopedia identităţii româneşti* îşi propun să fie radiografia, sub aspect identitar, a existenţei românismului, de la origini până în prezent, definită printr-o seamă de parametri fundamentali, juxtapuşi în tectonica vremurilor. Un demers ambiţios, strivitor prin dimensiuni, complexant prin obiective şi devastator prin efortul angajat.

Mă simt obligat să aşez în fruntea referinţelor cu privire la nominalizări de autor pe doamna Ecaterina Ţarălungă, a cărei semnătură o descoperim pe copertă. Nume care circulă de ceva ani în apele teritoriale ale scrisului românesc, şi nu numai. Ani de zile s-a manifestat ca redactor de editură şi realizator de emisiuni de televiziune, asociată în repetate rânduri unor proiecte apreciate, autor de poezie, proză, eseuri literare de succes. Implicare substanţială în alcătuirea unor dicţionare bine primite.

De această dată, istoricul literar E. Ţarălungă se dedică unui proiect multiaxial şi polivalent. O asemenea angajare de forţe şi cunoştinţe o iniţiezi o dată în viaţă, conştient că, ajuns la capătul drumului recolta poate fi pe măsura a ceea ce ai arat şi semănat. Mobilizând cu dezinvoltură cunoştinţe adunate în timp, convocând opinii exprimate de artizani ai gândirii de pe meridiane şi paralele, domnia sa consideră, pe bună dreptate, indispensabilă în operaţiile de salt înainte întru definirea incintei sacre aflată în studiu o seamă de spirite alese, cărora le încredinţează ecuaţii ce le sunt aproape. Rezultă, prin acest procedeu de analiză combinatorie, culmi indubitabile ale reliefului ce profilează identitatea românească în forme alotropice convingătoare şi durabile.

Sunt tentat să cred că mulţi posesori ai lucrării de faţă, asemeni mie, vor fi copleşiţi de developarea ariei identitare, de spectacolul produs sub ochii noştri prin investigaţiile menite să identifice reverberaţii ale românismului. Te minunezi cât de curat şi pătrunzător se dovedeşte foşnetul verbului închegat din veac în veac, încercat din greu de paloşul timpului, dar făcut să înfrunte vremuri şi evenimente. Ai nevoie de cunoştinţe temeinice, de lecturi, pe cât de numeroase pe atât de folositoare, care te avantajează în raidurile configurate pe Planiglob, în detectarea oricărui semn grafic de apropiere. O fotografie a plaiurilor rezervate nouă de Cel de Sus face bine chiar şi celui care a plecat din şcoală cu lecţia bine învăţată. Pe aceste policioare bine garnisite se pot suda din mers informaţiile generos dobândite prin strădania cercetării aplicate, consistentă şi de mare suprafaţă. Individualizarea geografică a României este evidenţiată pe spaţii ample, în deplină cunoştinţă de cauză, fiecare amănunt având rolul de a convinge asupra subiectului. Cartea de geografie, cândva, avea grijă să ne fixeze coordonatele esenţiale în domeniu. Lucrarea enciclopedică de faţă încearcă şi reuşeşte să adune într-un tot unitar, coerent, parametrii anatomici ai capitolului în cauză. Meritul revine unui expert cunoscut: prof. univ. Cornel Golea.

Fără doar şi poate, fundamentul geologic al ţării, datorat unui expert, Stelian Diţă, deţine în economia dicţionarului enciclopedic pe care îl avem în faţă un profil impresionant. Vă veţi convinge că în cuprinsul celor circa o sută de pagini găsim condensate tot ceea ce prezintă interes, aş zice pentru orice vârstă, acest portativ geografic-economic-ştiinţific. Vom descoperi că adesea vedem frecvent ori trecem în mod obişnuit prin peisajul naţional, văduviţi de proprietatea de a-i sesiza particularităţi de cel mai mare interes. Prin pana avizată a prof. univ. ing. Dumitru Fodor suntem ţinuţi de mână cât să pricepem un capitol de cel mai mare interes: mineritul ca exploatare a resurselor geologice româneşti. Găsim astfel adunate laolaltă detalii despre începutul valorificării resurselor minerale pe teritoriul ţării noastre, evoluţia activităţilor miniere, starea de lucruri în diverse zone ale ţării în diferite anotimpuri, tehnologii şi echipamente specifice. Ing. Gheorghe Buliga îşi asumă demersul studiului de caz – petrolul şi gazele naturale. Avem la îndemână informaţii edificatoare despre începuturile extracţiei petrolului la noi, evoluţii în timp, locul petrolului în economia românească, avântul şi temporizările ivite din felurite motive. Putem privi din imediata vecinătate mari figuri ale inovaţiei ce poartă nume românesc.

În paginile *Dicţionarului* îşi găsesc loc, spre beneficiul consultantului interesat, formele de organizare administrativ-teritorială, tradiţionale ori conjuncturale, trebuincioase în a înţelege lumea prin care am trecut.

Se apelează la un specialist de marcă pentru a decripta paşi reuşiţi în România şi Republica Moldova – binomul românesc este peste tot privit laolaltă – în universul informaticii. Profesorul universitar Marius Guran, cu doctorat susţinut în străinătate şi specializări la americani, a fost implicat, alături de academicianul Mihai Drăgănescu, în activităţi foarte diverse, destinate să dea contur unei ramuri industriale şi ştiinţifice de importanţă fundamentală. Nu e de mirare că în capitolul pus la dispoziţia sa efectuează o radioscopie de gen, capabilă să facă pe oricine să înţeleagă de la ce am pornit, într-o epocă în care electronica industrială îşi limita anvergura la telefonie şi aparate de radio „Pionierul” şi unde am reuşit să ajungem în teritoriul informaticii, implicând învăţământul de diferite grade, cercetarea românească, producţia de utilaje, aparatura, componente, materiale, sisteme de inteligenţă artificială. Computerele – ordinatoare numite într-o primă fază, pe când terminologia franceză se impunea cu sârg – au căpătat identitate şi s-au impus ca realităţi palpabile. În doar câţiva ani, de la CIFA, DACICC, MECIPT se va ajunge, ca un exemplu, la deschizătorul de drum FELIX C-256.

Stau şi mă gândesc: dacă prezentul dicţionar ar fi fost să apară în ultimul pătrar de veac al secolului trecut, cu siguranţă ar fi revendicat spaţii întinse pentru domenii care nu mai există într-atât cât să ne putem raporta la ele. Ne amintim că *Enciclopedia* lui Gusti din interbelic, la care au fost convocaţi să pună umărul minţile celebre din epocă, afişa dreptul de a considera anul 1938 punctul cel mai de sus atins vreodată de România în dezvoltarea industrială. Am fi avut ce inventaria şi în cazul de faţă drept momente de culme: producţia de oţel, de energie electrică, desfăşurătorul pe teren al producţiei chimice. N-a fost să fie…

Binevenite consideraţiile privind literatura – o perspectivă identitară. De tot interesul capitole precum: Civilizaţia şi literatura, Întregul şi partea, Metodele literare originare, Proiectul identitar la români, Şcoala şi limba română – unităţi de măsură ale culturii române, Opţiuni româneşti la provocările veacului. Poate şi o secţiune dedicată mersului gazetelor româneşti de aproape două secole ar fi consacrat un alt fel de a integra naşterea, maturizarea şi diversificarea cuvântului românesc în chenarul primelor sute de ani consumate sub patrafirului scos la vedere de Guttenberg, ceva mai târziu decât la alţii, e drept, dar nu în umbra protagoniştilor antemergători.

Oricum, un prim volum copleşitor prin intenţii şi reuşită, de luat în seamă la alcătuirea raftului de bibliotecă românească botezată întru enciclopedism.

Volumul următor este consacrat prezentării unui mare număr de personalităţi din arealul românesc. Cele peste opt sute de pagini – volumul de dinainte are 1.500 – prezintă circa 2.500 de chipuri româneşti, cele mai multe cu fotografii tip buletin de identitate ori măcar legitimaţie de serviciu. Se cuvine remarcat travaliul cerut de un astfel de demers, deschiderea aproape nelimitată pentru o selecţie de necontestat, efortul de a sintetiza, practic în câteva fraze, viaţa şi activitatea personalităţilor prezentate. Remarc tonul deosebit de bine ales în marea majoritate a cazurilor, evitarea invectivelor de orice fel, sublinierea meritelor care singularizează. Sare în ochi preocuparea autoarei de a aşeza împreună cât mai mult din portofoliul românesc de nume importante, indiferent de aria geografică unde s-au manifestat, semnalând pe un ton aşezat cele mai felurite nume proprii care ne stau aproape, de la existenţe istorice, proximităţi biblice, oameni de ştiinţă şi cultură, oameni politici, sportivi, mari actori, actanţi în mass-media. La acest capitol ar fi meritat, cred, un plus de atenţie pentru gazetari de marcă, cu vizibile semne de identitate în existenţa jurnalismului autohton: ziare, reviste, agenţii de presă, radio, televiziune. E bine să nu evităm a observa explozia, sub cele mai diferite formule, a presei locale, generatoare de recunoscute individualităţi.

Ne putem întreba: într-o asemenea avalanşă necruţătoare de date, nu şi-au găsit loc, fie şi nevinovate, scăpări? Răspuns fără ezitări: ba da. Nu am de gând însă să caut cu lumânarea virgule printre subiect şi predicat înainte de a face loc elogiilor pe care le merită, la propriu, un astfel de demers copleşitor.

Regina Maria Antoaneta, de asemenea, a fost o multi-portretizată. Plătea bine, avea acces nelimitat la finanţele Curţii, atâta vreme cât Ludovicul ei era lăsat să-şi vadă de ceasornicăria care-l pasiona ca şi cum ar fi presimţit că timpul, acest mare mincinos, avea să oprească în curând àcele ceasornicului cu care infinitul îi măsura şi lui destrămarea...

Când a ajuns la Sankt-Petersburg, Elisabeth Vigée–Le Brun tot pe lângă Curte s-a stabilit. O mulţime de ilustre nulităţi se vrea imortalizată de penelul pictoriţei. Între ele, mult dincolo de ele, cu adevărat Marea Ecaterina a II-a!

Mă lăsasem furată de toată acea lume dintr-un alt timp, iar când am ieşit din muzeul canadian, privirile mi-au fost acaparate cu agresivitate aproape de o gigantică sculptură în oţel şi marmură intitulată *Omagiu mamei* din piaţa largă dintre Catedrala artelor şi faţada unei impunătoare, prin înălţimea turnurilor, catedrale catolice. Autoarea lucrării, sculptoriţa franceză, naturalizată americancă, Louise-Joséphine Bourgeois (o fi fost bonapartistă mama care i-a ales numele?), care a durat sub soare 99 de ani (1911-2010), şi nu degeaba!

Sculptura de sub cerul liber de la Ottawa reprezintă un uriaş păianjen de oţel, terifiant prin proporţiile sale, cu, încrustate pe trup, 26 de diamante sub formă de ou. Că n-am înţeles de ce i s-ar aduce mamei un astfel de omagiu, ţine tot de graba cu care ne-am obişnuit să trecem printre lucruri şi chiar printre semeni, văzând fără a vedea. *Păianjenul* din Piaţa Muzeului de la Ottawa este o femelă care, dintr-o iubire cum numai o mamă o poate avea, îşi pune pe propriul trup (spre ocrotire!) ouăle – „diamantele” din care se vor ivi puişorii firavi care, spre a se întrema, odată ieşiţi din coaja care i-a protejat până le-a venit sorocul ca oul să eclozeze, încep să se hrănească din trupul care le-a fost cuib cald şi adăpost. Când acesta nu mai are nimic de oferit, e semn că puii au devenit destul de puternici şi se pot descurca pe cont propriu, ei părăsind repede „uscătura aceea inutilă” care nu le mai serveşte la nimic.

Să nu spuneţi că vi se pare că seamănă povestea aceasta chiar cu noi, oamenii! O, desigur, vi se pare doar…

Că lucrarea sculptoriţei nonagenare a împânzit (o, trăinicia pânzei de păianjen!!) mai toate muzeele lumii, de ce ne-am mira în vremea noastră în care dragostea de mamă rămâne singura măsură a nemăsurabilei iubiri omeneşti! Sculptura aceasta o veţi mai întâlni (eu aşa am auzit, dar voi verificaţi când veţi ajunge pe acolo!) şi la Muzeul Kemper de Artă Contemporană din Kansas City, şi la Muzeul Hermitage din Sankt-Petersburg; şi la Muzeul Guggenheim din Bilbao, şi la Muzeul Mori Art Roppongi din Tokyo, şi la Institutul de Artă Contemporană din Boston, şi la Muzeul de Artă Modernă Samsung (Leeum) din Seoul, şi în Jardin des Tuileries din Paris, la Havana, Cuba, la Muzeul Hirshhorn din Washington, în Parcul de Sculptură Pappajohn Des Moines, Iowa şi, pe unde va mai fi încă de-acum înainte, cât mamele-păianjen îşi vor purta ouăle până când acestea vor ecloza, iar puii lor le vor devora trupul ca niciodată firul vieţii să nu se rupă din marele păienjeniş al iubirii-neiubirii pe pământ.

Cărţi şi autori

Semnificaţiile unei traduceri

Corina Ligia VLAD

La Editura Rediviva din Milano a apărut recent, într-o admirabilă ţinută artistico-tipografică, romanul *Depărtarea şi timpul (Lo spazio e il tempo)* de Mihail Diaconescu. El a fost tradus în italiană de doamna Anca Rodica Similea şi publicat în colecţia Cultură şi civilizaţie.

Romanul a fost publicat prima dată în anul 1986 la Editura Eminescu din Bucureşti. Ulterior, a apărut şi ediţia a II-a, într-un mare tiraj, în colecţia Biblioteca şcolarului la Editura Litera Internaţional, Bucureşti-Chişinău, în 2003.

Depărtarea şi timpul este, în egală măsură, un roman istoric, un roman filosofic, un roman biografic, un roman psihologic şi un roman parabolă despre vocaţia metafizică a omului religios. Romanul insistă asupra ideii că transcendenţa este adevărata problemă a filosofiei.

Eroul principal al romanului este Sfântul Dionysius Exiguus, un monah savant din Dacia Pontică (Scythia Minor, Dobrogea românească de azi), care a trăit la cumpăna secolelor al V-lea şi al VI-lea. El a trăit şi la Tomis, şi la Constantinopol, şi la Roma (unde a fost stareţul unei mănăstiri şi bibliotecar la Vatican).

A fost un mare erudit. A realizat o operă vastă în domeniul traducerilor din greacă în latină, al calendorologiei şi al scrierilor juridice (este considerat fondatorul dreptului canonic).

Sfântul daco-roman Dionysius Exiguus s-a impus definitiv în teologie şi în istoria ştiinţei universale datorită faptului că, bazat pe criterii istorice, teologice, astronomice şi calendorologice, a calculat data naşterii Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, plasată în anul 753 de la fondarea Romei (*ab urbe condita*). El a introdus utilizarea anilor începând de la naşterea Mântuitorului. Noi suntem în prezent în anul 2020 în conformitate cu calculele sale.

În acest sens, cele trei celebre lucrări ale sale dedicate calculelor calendaristice, respectiv, *Liber de Paschate, Argumenta Paschalia* şi *Epistola prima de ratione Paschae,* sunt contribuţii teologice şi ştiinţifice definitive la tezaurul culturii universale.

Sub aspect strict ştiinţific, personalitatea şi opera Sfântului Dionysius Exiguus sunt prezentate pe larg de Mihail Diaconescu în tratatul său *Istoria literaturii dacoromane* (ediţia I-a, 1999; ediţia a II-a revizuită şi adăugită, 2013, la pag. 556–573).

Romanul *Depărtarea şi timpul,* considerat o capodoperă epică, a beneficiat de-a lungul anilor nu numai de o primire entuziastă din partea publicului lector, ci şi de sute de exegeze critice, realizate din perspective metodologice de o mare varietate.

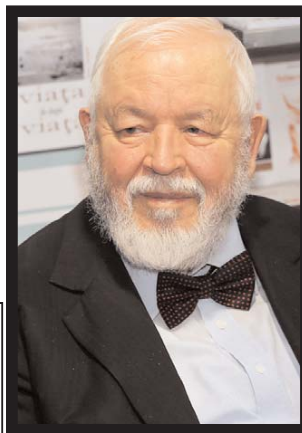
Fapt semnificativ, toate cele zece romane pe care Mihail Diaconescu le-a publicat până acum au ca personaje principale intelectuali selectaţi din diverse epoci istorice şi din variate medii sociale, artistice şi politice. Eroii săi sunt filosofi, teologi, istorici, ierarhi ai Bisericii, pictori, sculptori, scriitori, regizori, dascăli, jurişti, calendorologi, diplomaţi, tipografi, oameni politici, economişti, gazetari, militari aflaţi în posturi de comandă, industriaşi. Acţiunile şi dezbaterile de idei în care ei se angajează au totdeauna o mare tensiune dramatică. Au şi o ţinută intelectuală şi stilistică aparte.

Este limpede faptul că romancierul Mihail Diaconescu şi-a însuşit temeinic convingerile lui Lucian Blaga, care ne spune că faptele de cultură, respectiv faptele istorice, au relevanţă doar dacă se disting printr-un anumit stil. Problema stilului este centrală în opera filosofică a lui Blaga.

Problema stilului este centrală şi în romanele lui Mihail Diaconescu. Romancierul a reuşit să marcheze stilistic relatările sale narative despre anumite epoci, arte, personalităţi şi opere evocate în cele zece romane şi în nuvelele prin care s-a impus ca autor epic.

Distingem în aceste romane diverse stiluri ale epocilor de cultură în care personajele îşi desfăşoară activitatea; numeroase trăsături stilistice ale unor opere evocate în diverse capitole şi, mai ales, un inconfundabil stil auctorial diaconescian. Stilistica, domeniu distinct în lingvistica teoretică, în dezbaterile estetice şi în cele de filosofia culturii, ne introduce într-o anumită ambianţă istorică, în trăsăturile specifice ale artei practicate de un autor, în imanenţa şi transcendenţa unui text literar. Şi pentru acest motiv, traducerea unui text dintr-o limbă în alta este considerată, pe bună dreptate, o ştiinţă şi o artă.

Traducerea romanului capodoperă *Depărtarea şi timpul* în limba italiană, nu a fost uşoară. Dificultăţile traducerii vin din faptul că Mihail Diaconescu propune celui ce citeşte romanul său mai multe straturi, respectiv inserţii stilistice. Este, în primul rând stilul narativ auctorial. I se adaugă un stil aparte, al evocărilor istorice inspirate de realităţile Daciei Pontice şi ale Imperiului Romano-Bizantin de la cumpăna secolelor al V-lea şi al VI-lea. Sunt apoi unele momente suprasaturate de elanul, respectiv de stilul liric al evocărilor de atmosferă.

Spaţiul şi timpul, de care se aminteşte insistent în roman, sunt categorii filosofice care desemnează formele de bază ale existenţei. În roman apar deci importante zone (capitole, fragmente, dezbateri) în care stilul expunerii este abstract filosofic...

De altfel, în tratatul său *Prelegeri de estetica Ortodoxiei,* Mihail Diaconescu a dedicat unul dintre cele mai ample şi mai importante capitole problemei logice şi epistemologice a categoriilor (indefinisabilele, *genera generalissima*), considerate în perspective deductive, inductive şi comparative.

Sunt apoi importante capitole în roman scrise sub forma unor comunicări epistolare. Stilul epistolar al expunerii, marcat de un limbaj colocvial, dar şi colorat, domină mai ales confruntările scrise desfăşurate între eroul principal al romanului, tânărul erudit Dionysius, şi dascălul (magistrul) său de teologie şi filosofie de la Tomis.

Toate aceste aspecte ale stilului epic diaconescian, respectiv toate aceste variante stilistice, sunt unificate într-o desfăşurare narativă firească, de mare rafinament artistic, pentru că monologul auctorial care unifică aceste straturi stilistice într-o structură coerentă, într-o riguroasă construcţie epică, este nu numai rafinat, ci şi curgător, capabil să ne cucerească sufleteşte şi să ne emoţioneze în actul lecturii.

Lingviştii ne spun că limba exprimă, iar stilul subliniază. Şi tot ei ne spun că stilul este un *adaos* la ceea ce dorim să comunicăm. În fond, stilul romanului *Depărtarea şi timpul,* ca totalitate a modalităţilor fonetice, lexicale, morfologice, sintactice, topice şi expresive utilizate în text, este nu numai personal, ci şi permanent persuasiv. Este un stil intelectual şi artistic. Sesizăm în el diverse varietăţi ale limbii române contemporane. Este un stil personal şi funcţional. Uneori este un stil scriptural; alteori oral; uneori laconic, alteori dezlănţuit. Adesea, stilul alegoric este asociat cu cel hiperbolic şi cu cel retoric, respectiv arhaizant. Din toate acestea rezultă un stil artistic unic în literatura română.

Ate lupta cu acest stil în acţiunea de traducător din română în italiană nu este uşor. Fără elanul admirativ al doamnei Anca Rodica Similea faţă de problematica romanelor şi faţă de rafinamentele artei literare practicate de Mihail Diaconescu, eforturile sale la masa de scris, în anii când a tradus în italiană *Depărtarea şi timpul*, n-ar fi fost posibile.

Toate acestea presupun însă nu numai o bună cunoaştere a limbii române, respectiv a stilului epico-artistic diaconescian, ci şi stăpânirea fermă a subtilităţilor limbii italiene. Gramatica descriptivă şi stilistica lingvistică evidenţiază faptul că fiecare idiom are subtilităţile şi tainele sale specifice. Ele sunt de o infinită complexitate. În acelaşi timp, arta şi ştiinţa traductologiei, respectiv a transpunerii unui text dintr-o limbă în alta, insistă asupra faptului că efortul de a trece o creaţie literară într-o nouă ipostază lingvistică, este, în egală măsură, un riguros act ştiinţific şi totodată unul estetic.

Traducerea doamnei Anca Rodica Similea a beneficiat în plus de o nouă şi riguroasă lectură a textului în italiană efectuată de domnii Giorgio Giacomello şi Renzo Peressini. Colaborarea celor trei a asigurat fidelitatea faţă de textul original, strălucire şi putere de atracţie traducerii în italiană.

Fapt semnificativ, responsabilul cu publicarea traducerii din redacţia Editurii Rediviva a afirmat că prin problematica sa istorică, psihologică şi morală romanul *Depărtarea şi timpul* revelează o „artă narativă colosală". Şi pentru acest motiv traducerea în italiană a romanului a apărut într-o formă tipografică de o înaltă ţinută artistică.

Aprecierea şi decizia editurii din Italia ne amintesc şi faptul că romancierul Mihail Diaconescu a fost asociat insistent de critici literari de mare prestigiu cu autori ca Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Mateiu Caragiale, Mircea Eliade, Vergilius, Seneca Philosophus, Tolstoi, Camus, Hermann Hesse, Robert Musil, Marguerite Yourcenar şi cu alţi mari scriitori.

Până acum, cărţi semnate de Mihail Diaconescu au mai fost traduse şi publicate în germană, franceză şi rusă. Sunt cărţi care ne reprezintă pe noi, românii, ca popor, cultură, artă literară şi civilizaţie.

Traducerea romanului *Depărtarea şi timpul* în limba italiană ne aminteşte şi faptul că despre rafinamentele stilistice ale prozei lui Mihail Diaconescu a fost publicat în mod special un volum monografic. Este cel semnat de Gh. Bulgăr şi intitulat *Stil şi artă literară în proza lui Mihail Diaconescu* apărut în două ediţii, în 2001 şi 2004. În acest volum, profesorul universitar şi marele savant lingvist specializat în stilistică Gh. Bulgăr dedică unor aspecte artistice ale romanelor create de Mihail Diaconescu exegeze de o înaltă ţinută ştiinţifică.

Faptul că despre originalitatea artei literare practicate de prozatorul Mihail Diaconescu în romanele sale au fost publicate până acum zece volume monografice este, şi el, semnificativ.

De altfel, despre arta literară a romancierului şi nuvelistului Mihail Diaconescu au fost publicate până acum mii de comentarii în dicţionare, cronici, recenzii, articole, studii, eseuri, comunicări ştiinţifice, lucrări de licenţă, dizertaţii la masterat, teze de doctorat, cursuri universitare, antologii, capitole din volume de critică sau din lucrări ştiinţifice de sinteză.

Recenta apariţie în limba italiană a romanului *Depărtarea şi timpul* (*Lo spazio e il tempo*) este un brand de ţară semnificativ pentru modul cum cultura română se afirmă în lume şi confirmă valoarea artistică excepţională a romanului şi locul de prim plan al personalităţii şi operei lui Mihail Diaconescu în literatura română şi europeană.

Pe 25 martie 2020, profesorul Mihail Diaconescu, „magul de la Vultureşti" (Nicolae Georgescu), venerabilul prieten al revistei noastre, ne-a părăsit, înainte de a împlini 83 de ani (era născut la 8 noiembrie 1937). O mare pierdere pentru cultura română. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Simetrii în *poesia* lui Radu Stanca

Mihai POSADA

Orice simetrie se alcătuieşte în raport cu un centru, cu o axă faţă de care elementele acesteia, mărturisind armonia ca pe o necesitate, sunt mai mult sau mai puţin extreme, atingându-se la rigoare, sau, se constituie alteori în asimetrii. În plan ontologic, simetria *zid – inimă*, din poezia *Nocturnă* lasă loc interpretărilor care se fac, la adresa atitudinii studentului Radu Stanca faţă de profesorul de filosofie al membrilor Cercului Literar de la Sibiu, studenţi ai Universităţii „Regele Ferdinand I" din Cluj mutate la Sibiu în urma Diktatului vienez din anul 1940. Se ştie că Radu Stanca, împreună cu colegii cerchişti, nu era un student tocmai comod: el scrisese o cronică de carte negustată de profesorul autor care, deşi l-a avut o vreme asistent, l-a preferat pe mai docilul Ovidiu Drimba, pe care l-a şi titularizat. Profesorul era Lucian Blaga, autorul versurilor: *Eu nu-mi am inima în cap,/ nici creeri n-am în inimă* (*Lumina raiului,* în *Poemele luminii,* Sibiu, Biroul de imprimate „Cosânzeana", 1919, pp. 44-45, apud Lucian Blaga, *Opere, I, Poezii*, ediţie îngrijită de Dorli Blaga, Bucureşti, Editura Minerva, 1974). Ştiut fiind că studenţii săi erau aşa cum le stă bine unor studenţi veritabili, adică tineri, revoltaţi pe totul până la ei şi puşi pe schimbat lumea, am putea crede că ei erau, cu alte cuvinte, politiceşte orientaţi spre „stânga"; după Chevalier şi Gheerbrant, aceasta simbolizând: *nemulţumirea, revendicarea, mişcarea, căutarea unei mai mari dreptăţi şi a progresului, eliberarea, inovaţia, riscul* (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri,* volumul I, A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1994, p. 468), am putea interpreta, ziceam, adjectivul *înţeleaptă*, care joacă rolul de epitet în formula inima-nţeleaptă, ca pe un gest de frondă la adresa versului profesoral. Amintim citatul complet din Radu Stanca: […] *Pe partea dreaptă/ Am zidurile surde de tăcere./ Pe partea stângă, inima-nţeleaptă.* Fals însă! Nicio contradicţie, nicio confuzie voluntară, pentru că Blaga continuă cu: *Sunt beat de lume şi-s păgân!*, iar tânărul Stanca ne lasă să îi descoperim axa interioară, centrul de raportare al simetriilor sale formale, ca fiind unul la fel de *păgân*, dar mai ars, mai coclit, mai puţin exploziv decât al ilustrului profesor şi înaintaş în poesie: *Descoperă-mă toată, cu-ndrăzneală!/ Şi lasă-ţi palma aspră şi pe sâni!/ Aşa cum stau aici aproape goală,/ Sunt mai frumoasă ca un imn păgân* (*Doti*, în vol. *Versuri,* 1966, reprodusă după manuscris, *apud* Radu Stanca, *Versuri,* ediţie îngrijită, prefaţă, note şi comentarii de Monica Lazăr, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980). În simetrie perfectă cu versurile din *Doti,* în raport cu păgânismul declarat al unei poetici a misticului erotic, iată versurile blagiene: *Nu-mi presimţi iubirea când privesc/ cu patimă-n prăpastia din tine/ şi-ţi zic:/ O, niciodată n-am văzut pe Dumnezeu/ mai mare!?* (*Nu-mi presimţi?*, în *Poemele luminii, op. cit.*, pp. 42-43). Cu puţină răbdare, vom vedea că nu trebuie să ne sperie „păgânismul" şi cu atât mai puţin „stângismul", semnalate: nu spunea iremediabilul român Petre Ţuţea că, dacă până la douăzeci de ani nu eşti de stânga, nu ai inimă, iar dacă după treizeci nu eşti de dreapta, nu ai minte?… Să nu uităm nici faptul că tocmai „stânga" la putere, comuniştii, le-au interzis cerchiştilor dreptul de semnătură până când, graţie intervenţiei lui Zaharia Stancu, au reprimit acest drept de cetate culturală.

Să nu uităm însă că „păgân" nu este deloc acelaşi lucru cu „ateu". Iar dacă păgânismul – dionisiac sau orgiastic al unuia, pesimist-fastuos şi profund melancolic al celuilalt – poate fi un semn de modernitate poetică, ateismul nu a fost niciodată modern. Pentru că în perioada antichităţii greceşti putem vorbi doar despre materialism, iar forma pervertită, de respingere a zeului-Dumnezeu, apare în zorii luminismului anticreştin de la 1789: probabil că atunci ateismul trăise o eventuală modernitate, în *trecerea spre rău,* cum ar spune Eminescu, *de la barbarie la semibarbarie*. Formele de exacerbare a animalităţii umane, cultivate în prea permisivele democraţii contemporane, nu sunt decât eşuări lamentabile ale căutărilor permanente ale omului – fericit sau rătăcit *homo religiosus* – care trebuie să îşi satisfacă într-un fel nevoia de spiritualitate. Din păcate, ateismul a fost semnul uneia dintre cele mai semibarbare momente ale istoriei omenirii: comunismul, acel experiment care invada scena istoriei naţionale chiar în anii de afirmare a tinerilor de la Cercul Literar. Comunism importat de la soviete, dar care s-a comportat ulterior în istoria românească precum o barbarie cu asupra de măsură. Eminescu

formula, încă din anul 1881, conceptul semibarbariei – unul „căldicel" relativ cu barbaria, religiozitatea şi civilizaţia – astfel: *Un popor barbar e bunăoară religios. Civilizarea lui religioasă adevărată vine atunci când, prin progresul lent al propriei sale maniere de a vedea în materii religioase, credinţele formale, adesea superstiţioase, se schimbă în convingeri morale. Dar când el admite de la alt popor numai ştergerea credinţei formale, fără a o înlocui prin convingerea morală şi religioasă, el rămâne şi fără una şi fără alta; are numai răul civilizaţiei şi răul barbariei, e semibarbar.*

***Un popor barbar** îşi are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, deşi primitivă poate. Când el, în loc de a da dezvoltare propriei sale munci, cumpără obiecte gata de la străini, fără a învăţa cum să devie el însuşi în stare de a le produce, e semibarbar.*

Civilizaţia adevărată a unui popor există nu în adoptarea cu deridicata de legi, forme, instituţii, etichete, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică, a propriilor puteri, a propriilor facultăţi ale sale. Nu există o civilizaţie umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în acelaşi grad şi în acelaşi chip, ci fiecare îşi are civilizaţia sa proprie, deşi în ea intră o mulţime de elemente comune şi altor popoare. […]

Trecerea adevărată nu e de la barbarie la semibarbarie, căci asta e o trecere spre rău, ci de la barbarie la civilizaţia adevărată. Semibarbaria nu este o stare organică sau necesară, ci o boală, un regres, o stare de slăbiciune şi de mizerie. Dacă pe acest pământ va exista vreodată o civilizaţie adevărată, va fi aceea ce va răsări din elementele civilizatorii vechi. (*Timpul,* 25 octombrie 1881)

Mircea Eliade îi întreabă la rândul său pe atei: *Cum poate fi „ştiinţifică" o metodă care, aprioric, exclude miracolul din istorie?* (*Vremea*, nr. 515 din 28 nov. 1937). Ateismul rămâne locul comun de beznă spirituală dezlănţuită, de semibarbarie, de mult mai rău decât barbaria, pe care comunismul a reuşit să îl instaureze pervertind conştiinţele a milioane de oameni, prin alte milioane de crime. În condiţiile instaurării ateismului comunist – cu semibarbaria luptei de clasă care lua brutal locul iubirii de semeni – singura posibilitate de evaziune în spiritualitate, de supravieţuire a spiritului în expresie artistică, pe care o aveau la îndemână poeţii români din generaţia lui Radu Stanca, preluând esenţa de la înaintaşi, dar dându-i forma înnoită, a cântului medieval, nu putea fi desigur sub nicio formă opţiunea religioasă explicită, cu atât mai puţin creştină. N. Crainic „intoxicase", în opinia apostolilor ateismului, cultura română cu ortodoxismul său gândirist, în vreme ce acuzaţiile aduse lui Blaga, de apărătorul Ortodoxiei, părintele D. Stăniloae, fiind cunoscute, singura posibilitate rămânea „păgânismul", receptat oficial ca necreştin, deci, nepericulos şi în acelaşi timp exploatabil estetic.

Radu Stanca îl va dezvolta în forme baladeşti, edificând propria sa mistică a iubirii, cu precădere în ciclul *Cina cea de dragoste.* Cine îşi putea permite mai mult, într-o lume care îl desfiinţa pe Dumnezeu pentru a introduce o altă mistică, aceea a… tractorului, cum afirma acelaşi Mircea Eliade (*Fragmente*, în *Vremea,* an X, nr. 491, duminică 13 iunie 1937, pag. 13): *Când nu mai poţi sau ţi se pare că nu mai poţi, să „te pierzi în Dumnezeu" – te pierzi în alcool, în opiu, în peyotl sau într-o isterie colectivă;* observând că în Uniunea Sovietică, nu din nevoia de ideal, ci din aceea de pierdere de sine, *Când nu te mai poţi pierde în Sânta Treime te pierzi în „mistica tractorului"*. De altfel, asupra pericolului reprezentat de noul barbar de la Răsărit, Eliade atrăgea atenţia în 1927, în *Itinerariu spiritual,* scris la 20 de ani: *Adevărata primejdie începe, însă, abia după ocuparea teritoriului de către Soviete. Pentru întâia oară în istoria sa, neamul românesc are de-a face cu un adversar nu numai excepţional de puternic, dar şi hotărât să întrebuinţeze orice mijloc pentru a ne desfiinţa spiritualiceşte şi culturaliceşte, ca să ne poată, în cele din urmă, asimila* (*Itinerariu spiritual,* 1927, VI. *Cultura,* în Mircea Eliade, *Profetism românesc,* vol. I, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1990, p. 41). Abia în anul 1936, un lider al tineretului naţionalist român avea să prevadă dezastrul, afirmând: *De vor intra trupele ruseşti pe la noi şi vor ieşi învingătoare, în numele Diavolului, cine poate să creadă, unde este mintea care să susţină că ele vor pleca de la noi, înainte de a ne sataniza, adică bolşeviza? Consecinţele? Inutil a le discuta* (*Din luptele tineretului român 1919-1939* (culegere de texte), ed. a treia, [Bucureşti] Editura Fundaţiei Buna Vestire, 1993, p. 112).

Într-un astfel de context cultural şi politic, despre care vorbesc toate aceste sumbre previziuni, se coace poezia lui Radu Stanca, de la a cărui moarte venită prea în grabă – la 26 decembrie 1962 – s-au împlinit, în iarna aceasta, 68 de ani – iar la 5 martie am sărbătorit Centenarul naşterii sale. Orice analiză pertinentă a operei sale bogate trebuie să ţină cont de contextul respectiv. Într-acest ev cu grave răni spirituale, preferând barbariei contingente victoria tragică a jertfei faustice, păgânismul lui Lucian Blaga, aflat în subtilă consonanţă cu al cerchiştilor (vezi ambiţia fericită a lui Ştefan Aug. Doinaş de a traduce, după Blaga, capodopera goetheană), este izvor viu de spiritualitate, între mugurii de beton proletcultist ai ateismului naţional instituţionalizat.

Edificatoare este simetria construită de Radu Stanca în *Poemul fluviilor,* în care *bătrâne fluvii* poartă pe undele lor aceeaşi metaforă a vieţii, a necurmatei treceri universale: *Pe ţărmul drept un templu de-argint sfida înaltul,/ Pe ţărmul stâng, vai, templul zăcea în prund sfidat!* Desigur, observăm starea templului în cele două ţărmuri ale simetriei mitului politic al „dreptei" şi „stângii".

Opţiunea pentru scenografia de Ev Mediu a poeziei sale o găsim explicit formulată de Radu Stanca, tocmai ca o evadare din barbaria cotidianului pe care l-am prezentat prin această generoasă acoladă: *O! Vino! Prin vremea aceasta barbară/ S-aducem un aer uşor medieval* (*Seară medievală*).

→

Cărţi şi autori

Degustătorul de esenţe ale culturii româneşti

Nicolae Dan FRUNTELATĂ

Mărturisesc din adâncul fiinţei mele, fără niciun fel de emfază ori de laudă de sine – sunt prea bătrân ca să mă mai gâdile asemenea orgolii – că printre darurile care mă bucură cel mai mult sunt cărţile. Nu oricare, ci cărţile fundamentale care, iată, apar tot mai rar, dar păstrează în paginile lor spiritul acestui popor, rezistând încă, miraculos, în istoria ostilă şi ticăloasă.

Un asemenea dar a fost şi cartea pe care am primit-o de la Craiova: se numeşte *Biserica şi Societatea,* autorul ei este Tudor Nedelcea şi a apărut la Editura Sitech în anul 2019.

Tudor Nedelcea este un cercetător pătimaş al culturii româneşti, religioase şi laice, critic şi istoric literar cu o mulţime de cărţi la activ. Dar pentru mine este şi conjudeţean din Mehedinţi, născut la Valea Ursului, la vreo douăzeci de kilometri de Bălăciţa mea, coleg de generaţie, coleg de liceu la „Traian" în Turnu Severin, liceul magic unde se adună, cred eu, o parte din spiritul Micii Valahii mitice.

Evident, am citit această carte cu creionul în mână, ca orice filolog bătrân crescut în umbra lui G. Călinescu, a lui Tudor Vianu şi Al. Rosetti, a lui Alexandru Piru, personalităţile la care ne raportam când învăţam în anii '60 la Facultatea de Filologie din Edgar Quinet.

Cartea lui Tudor Nedelcea este cartea unui *degustător de esenţe ale culturii româneşti.* Nu supralicitez, nu hiperbolizez, dar mă simt dator să aduc mărturie cu privire la un act de cultură cum puţine se mai fac în timpul nostru pervers şi analfabet.

Iată câteva argumente. Nu ale unui critic literar – nu sunt aşa ceva – ci, dacă vreţi, ale unui profesor de limba română cu diplomă luată cinstit şi cu medie maximă, ale unui scriitor român în viaţă (încă), autor al unui număr de peste treizeci de cărţi.

Tudor Nedelcea include în cartea lui studii despre istoria veche românească, despre muzica de pe timpul lui Mircea cel Bătrân, temă fascinantă documentată cu trimiteri la autori de referinţă, între care Nicolae Iorga este cel dintâi. Suntem apoi conduşi spre Filotei, monahul de la Cozia, primul mare poet român, autor al „pripealelor" despre care mai ştiu numai marii iniţiaţi.

Traseul estetic propus de autorul cărţii conduce, de fapt, spre vârful maxim Eminescu, exegeza privind atât opera, cât şi crezul poetic ale autorului Luceafărului. Eminescu scriind despre Brâncoveanu: vă puteţi imagina o mai puternică asociere de destine istorice româneşti?

Eminescu a scris şi despre ultimul Basarab din stirpea domnilor pământeni care au fost şi s-au simţit moştenitori ai regatului lui Burebista şi ai împăraţilor Bizanţului, cuvintele lui, citate de Tudor Nedelcea, mărturisindu-i fascinaţia şi dragostea faţă de trecutul ţării: „Panule, ştii tu că în lumea aceasta nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru, trecutul lui tot, tot este un şir neîntrerupt de martiri".

Analiza lui Eminescu asupra epocii lui Brâncoveanu, esenţa acelei lumi de intersecţii geopolitice, de geografii tragice în care am fost prinşi noi, românii, ca într-o plasă fatală a istoriei, este cât se poate de exactă şi actuală.

Tot poetul naţional ne conduce mai departe pe drumul tulburat de nenoroc al devenirii noastre, spre Revoluţia lui Tudor Vladimirescu, olteanul luminos care a încercat să oprească mareea fanariotă să se reverse asupra acestei ţări vechi şi aşezate în toate răscrucile istoriei. Tudor Nedelcea ne aduce aminte că Eminescu a văzut acest drum, l-a înţeles ca nimeni altul pe Tudor Vladimirescu, pe „domnul Tudor", numit astfel nu de legile timpului, ci de neamul lui oropsit şi condamnat la pieire.

În carte este inclus şi un studiu extins intitulat „Eminescu şi cugetarea sacră", fundamentat pe lecturi solide, făcând apel la exegeze ce se recomandă prin numele de referinţă ale autorilor lor şi sunt problematizate în maniera erudită a lui Tudor Nedelcea, el însuşi cărturar cu o cultură temeinică şi o capacitate de interpretare în profunzime a unor subiecte de amplă deschidere culturală.

Revenind la Tudor Vladimirescu, sunt dator să amintesc un studiu cuprins în carte sub titlul „Jertfa lui Tudor, trainică zidire spirituală". Simt această datorie pentru că sunt născut şi eu pe acel pământ al Valahiei Mici de unde au plecat Tudor şi un străbun al meu, căpitanul Ioan Fruntelată, care a luptat cu el. Pentru că domnul acestui popor sudist care-şi căuta nordul şi vestul şi estul a murit trădat şi schingiuit – cronica spune că a fost tăiat cu hangerul şi i-au fost trase maţele pe sucală – vina lui fiind aceea că a vrut o lege pământeană pentru ţara lui şi a strigat acest lucru pe câmpia de la Padeş.

Amintind consideraţiile spiritului absolut al culturii româneşti, Mihai Eminescu, despre Tudor Vladimirescu, Tudor Nedelcea aduce în discuţie cuvintele unui alt mare poet român, olteanul din Bulzeşti, Marin Sorescu, conform căruia „cămaşa morţii pare a fi piesa de bază a portului nostru naţional".

În continuare, se adaugă nişte capitole de istorie povestite cu durere şi cu participare de autor în cartea lui minunată despre Biserică şi societate. Unul dintre acestea este capitolul despre Sfântul Ioan Paul, papă şi ziditor de destin al noii Europe şi român de origine, după cum demonstrează Nicolae Mareş în cartea dedicată subiectului pe care o comentează Tudor Nedelcea.

Urmează un capitol despre marii prelaţi ai sufletului românesc, despre Justinian Marina, un antibolşevic în fond, despre Bartolomeu Anania, despre mitropolitul cărturar Nestor Vornicescu şi mai ales, despre Preafericitul Teoctist Arăpaşul, un prieten al papei Ioan Paul al II-lea, cel care a gândit un proiect curajos de unire a lumii creştine. „Unitate, unitate!", s-a strigat în Parcul Izvor din Bucureşti la vizita papei Ioan Paul al II-lea.

Dar Europa nu avea nevoie de această unitate. În cartea lui, cuprinzătoare ca o catedrală de spirit, Tudor Nedelcea aminteşte şi ipoteza tulburătoare a posibilei asasinări a Patriarhului Teoctist ca urmare a unei conspiraţii de origine masonică.

Biserica şi Societatea este o carte ca o lume întreagă. Iată de ce m-am străduit să v-o deschid, mai ales pentru că în lumea noastră nu prea se mai citeşte nimic, pe fondul înecării oricărui apetit intelectual în mlaştina economiei de piaţă, a burţii, a consumismului fără limite.

Totuşi, mai sunt încă oameni care citesc. Şi printre ei, poate că mai sunt oameni care cred în istorie, în adevăr, în destinul acestei naţii pe cale să piară. Poate...

Simetriei disjunctive din *Poemul fluviilor* îi găsim răspicate explicitări în versurile poeziei *Ad inamicos,* rămase în manuscris (Radu Stanca, *Versuri, ed. cit.*, p. 454): *Dac-ar putea irisul meu cel verde/ O rază otrăvită să emane,/ Ţi-aş perfora, la ora care pierde,/ Şi inima şi sufletul, duşmane!* Nu despre un duşman personal al poetului este vorba, iar versurile strofei următoare, în rezonanţe patriotice veritabile şi de o calitate ce aminteşte înflăcărarea naţionalistă şi la fel de motivată a lui Octavian Goga, dar şi frusteţea, asprimea versurilor unui Aron Cotruş, ne arată că Radu Stanca se adresează, fără niciun dubiu, duşmanului de moarte al neamului: *Ţi-aş spinteca adâncul tău de patimi/ Din care izvorăsc atâtea rele/ Şi neamul meu strivit sub răni şi lacrimi,/ N-ar mai scrâşni în cântecele mele.* Ritualul păgân, solar şi chtonian, petrecut sub fascinaţia pământului străbun – pământ pe care, cu un termen greu de sens, germanul îl numeşte *Vaterland*; şi pe care ni-l amintim din poemul eroic baladesc *Dan, căpitan de plai* al lui Vasile Alecsandri, acest ritual precreştin desigur, îl regăsim în poezia europeanului Radu Stanca: *Coboară-n mirişti vara. Şi câmpul gol acum/ Se umple cu-o lumină sălbatecă şi mare./ Scăldat de soare fruntea spre fruntea lui mi-o-ndrum/ Să i-o sărut. Şi-s singur şi-s beat de-atâta soare* (*Coboară-n mirişti vara, Din manuscrise,* în Radu Stanca, *Versuri,* ed. cit., pp. 440-441).

Poetul „medieval" care a resuscitat balada în termenii modernităţii se arată aşadar un iubitor ardent al ţării sale şi al neamului său, un opozant – liric, desigur – al comunismului despiritualizator. Prin esenţa şi natura sa definindu-se ca un reflexiv, poetul adresează în retorica versurilor un apel, un îndemn către „fiii faptei", pentru a trezi furiile arheale, eriniile, eumenidele păgâne, walkiriile eliberatoare de neam şi a le face *să lovească* duşmanul de moarte; el devine astfel un menestrel războinic, un poet militant, în simetrie cu previziunile sumbre legate de bolşevizarea României, sinonimă cu extincţia românilor ca neam, previziuni făcute înainte de invazia petrecută ulterior şi pe care le-am citat mai sus. Menestrelul transformă ţitera sonoră în spadă, adresându-se poporului din care face parte: […] *fecioarele tale stau singure/ Sus pe coline şi-aşteaptă un semn de departe // […] Strigaţi-le voi să alerge cu spadele-ntinse/ Şi-n chiote mari să lovească duşmanul de moarte// […] Năvală să dea şi cântând fioros să ne scape/ Pe noi cei căzuţi în amurgul visat pentru ele.// Căci altfel ne paşte, curând, mai curând decât credeţi,/ Pe noi, mirii cuminecaţi cu ţărână şi sânge/ Pe ele, miresele oarbe şi necununate/ Cumplita tăcere a nerăzbunatei odihne* (*Ci daţi-le semnul*…, *Idem,* pp. 446-447).

Din nefericire pentru cei care l-au iubit, sau din fericire, poate, pentru el, Radu Stanca îşi împlineşte rostirea egal cu sine şi cu visul său de libertate, în simetria impenetrabilă a morţii, care este şi aceea a postumităţii sale, eterne pe cât ne stă nouă în putinţă să căutăm întrebări şi să găsim, în cuvintele sale, răspunsuri: *De-aceea vreau o nouă încleştare/ Pe care harfa mea s-o strângă-n coarde./ Căci numai când voi arde-n mii de ruguri/ Pe rugul meu aprins nu voi mai arde* (*Ars doloris*).

(Mărţişor 2020, Sibiu-pe-Cibin)

Cărţi şi autori

În celulă cu Radu Gyr

Maria Mona VÂLCEANU

Reeditarea volumului *Memoria Lacrimei,* autor Nicolae Enescu (1915-2009) în Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş* este încă un omagiu pe care generaţia noastră îl face „generaţiei fără destin”, cum spunea Mircea Eliade. În prefaţa cărţii se precizează: „Acest om vine din cartea de istorie şi se va duce în cartea de istorie, în trecere fiind prin apropierea noastră, doar pentru a ne da posibilitatea – pe care o irosim zilnic – să-i facem o plecăciune.” (Gh. Păun)

L-am cunoscut pe profesorul Nicolae Enescu în ianuarie 1990, la sediul PNŢCD Piteşti, avea 75 de ani. Era încă plin de curaj şi de o mare iubire pentru Neam şi Ţară. Când am deschis uşa salonului unei vechi case boiereşti din oraşul nostru, transformat acum în birou al organizaţiei partidului istoric, o adunare a seniorilor m-a impresionat. Aşezaţi pe scaune în semicerc, ca la un sfat al înţelepţilor din Agora Greciei de odinioară, aceşti oameni, între care îmi amintesc pe doctorul C. Decu, pe veteranul de război Dumitru M. Ion, pe economistul Ionescu Aristide, îl ascultau încremeniţi de respect pe domnul profesor Enescu, care recita cu un glas îndurerat şi vibrând de emoţie: *Ast noapte Iisus mi-a intrat în celulă/ O, ce trist, ce înalt părea Crist!/ De unde vii, Doamne? Din ce veac?*

Am ascultat şi eu în tăcere, fără să ştiu ale cui sunt versurile. Era ceva tulburător şi cumplit de dureros, cum nu mai auzisem.

– Ale cui sunt versurile?, am întrebat într-un târziu, nu le cunosc!

– Nu ai de unde să le ştii, draga mea colegă (eram amândoi filologi), aceste versuri nu se învaţă la Universitate, noi le-am învăţat în temniţă, sunt compuse de martirul neamului, poetul Radu Gyr, condamnat la moarte pentru o poezie. Şi din nou vocea aceea unică recita *Ridică-te, Gheorghe! Ridică-te, Ioane!*

A urmat o prietenie frumoasă şi plină de învăţăminte între domnul profesor de pe Argeş şi mai tânăra colegă profesoară. În numeroase seri, în biroul organizaţiei din acea frumoasă casă boierească, domnul profesor mi-a povestit viaţa sa, cu precădere, anii de temniţă comunistă, capitolele prezentei cărţi au defilat atunci prin faţa mea, satul Tigveni-Argeş, unde tatăl era învăţător, casa părintească, nevoile copilului rămas orfan la opt ani şi care a urmat drumul învăţăturii şi mai ales personaje celebre ale vieţii culturale şi politice ale României interbelice şi postbelice.

Mă voi întoarce la capitolele actualei cărţi pentru a schiţa câteva portrete: „Nu am scăpat niciun curs al lui Nae Ionescu”, sunt evocaţi anii studenţiei, întâi la drept, cu imaginea lui Istrate Micescu, „am fost un lider studenţesc anticomunist”, după cum precizează, „dormeam prin sălile de aşteptare ale Gării de Nord, mâncam pe la cantina şomerilor”. Greu, foarte greu a fost drumul şcolii. Profesorul Radu Gyr, aflând în ce condiţii trăieşte, i-a aprobat intrarea într-un cămin studenţesc, încât în anul 1940 a reuşit să obţină licenţa la Facultatea de Litere şi Filosofie. Arestat în timpul orei de limba română la Seminarul teologic din Curtea de Argeş, în 1948, avea să-l revadă pe poetul Radu Gyr în celulă. Urmează lungul drum al calvarului închisorilor, culminând cu Aiudul. Credinţa i-a făcut pe deţinuţi să reziste, să rămână oameni (capitolul „Maica Domnului mi s-a arătat în celulă”). Cât despre Aiud, prezentarea începe cu Radu Gyr: *Aiudule, Aiudule/ Fiară năucă/ Face-te-ai, crudule,/ Scrum şi nălucă.* Şi vocea profesorului Nicolae Enescu: „Aici am trecut prin toate gradaţiile terorii: celula, zarca, neagra. Aici am întâlnit, ce mângâiere, mari personalităţi ale vieţii noastre culturale precum Istrate Micescu, Nichifor Crainic, preotul Dumitru Stăniloaie, filosoful Ion Petrovici, poetul Radu Gyr, filosoful Mircea Vulcănescu, pe Gheorghe Eminescu, nepotul marelui Poet, pe Harry Brauner...”

Ce elită, adăugăm noi, de parcă Aiudul devenise o Academie! Să-l ascultăm pe profesorul Enescu: „Radu Gyr şi Nichifor Crainic sunt marii autori ai poeziei în lanţuri. Am avut fericirea să stau cu fiecare dintre ei în celulă. Le învăţam poeziile şi, prin alfabetul Morse, le transmiteam în alte celule. Poeziile lor au suplinit antibioticele, vitaminele; poeziile lor ne-au ţinut de foame: *O, Milostivule, Tu Care/ Cu doi ciortani şi cinci colaci/ Făcuşi un munte de mâncare/ Şi săturaşi pe cei săraci,/ Repetă, Bunule, Minunea/ Şi-ndestulează mii de guri,/ Iar mie-ascultă-mi rugăciunea/ Dă-mi doar un coş cu firmituri.*

Trecem înfioraţi cu inima şi gândul prin capitolul „Cu poetul Radu Gyr în celulă la Aiud”. Aici o vom întâlni şi pe Cătălina, fiica profesorului, născută după arestarea tatălui. Fotografia copilei de un an a făcut înconjurul închisorii până să ajungă la destinatar, Cătălina a devenit simbolul supravieţuirii, al vieţii, încât Radu Gyr creează pentru ea cunoscutul poem:

Dormi, copilul mamei, nani, nani,/ A plecat şi ultimul lăstun/ Şi din temniţa ce-i surpă anii/ Nu s-a mai întors tăticul bun.

Această a doua ediţie a volumului de memorii este îmbogăţită cu un eseu purtând titlul *Regele Carol I,* semnat N. Enescu-Tigveni, un omagiu scris la moartea Suveranului, şi un capitol de prezentare a doamnei Ecaterina Margareta Enescu, soţia devotată care a împărţit suferinţele detenţiei şi urmările domiciliului forţat cu soţul ei, cu aceeaşi demnitate şi curaj.

Cartea se încheie cu prezentarea articolelor din presă ale contemporanilor care apreciază şi omagiază prin profesorul N. Enescu această generaţie a jertfei, sub semnătura lui Mihai Golescu, Jean Dumitraşcu etc. Fotografii ale diverselor întruniri publice ale profesorului cu intelectualii vremii de atunci şi de acum, fotocopii ale documentelor, sentinţe de condamnare şi de reabilitare însoţesc acest volum care devine o carte-document, foarte importantă în peisajul nostru argeşean.

Şi, să nu uităm Cuvântul de încheiere, semnat chiar de Nicolae Enescu: „Cereţi şi vi se va da, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi vi se va deschide vouă.” Textul sfintei Evanghelii ne îndeamnă la speranţă.

La pas prin satul global

Carantină pe Costa Blanca

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Întocmai precum coronarul mutant, nici *carantina* nu mai este ce-a fost. Cele *patruzeci de zile* din sensul iniţial se modifică în funcţie de necesităţi. Ne-am obişnuit cu ideea că va ţine până la Paşti şi sperăm că nu cele din vestitele calende greceşti!

Grija pe care ne-o poartă familia şi prietenii din afara Spaniei ni se pare justificată, dar nu exagerat. Parcă am conduce o maşină: mai mult se teme cel care stă în dreapta şoferului...

Totuşi, confortul pe Costa Blanca este relativ şi discutabil, pentru că virusul a depăşit demult graniţele percepţiei noastre. Fizic suntem bine, mintea însă ne este bântuită şi smucită în toate direcţiile. Mirabila judecată se obişnuieşte cu toate, inclusiv cu domiciliul forţat, cu condiţia ca problema să-i atingă pe toţi la fel şi să fie explicată pe înţelesul tuturor.

Localităţile din zona de litoral sunt concepute pe principiul caselor cu curte proprie, deci avem suficient spaţiu-tampon. Au plecat şi ultimii „iernanţi” (*snow birds,* turişti sezonieri de iarnă). Ne cunoaştem şi recunoaştem literalmente din vedere, din ochi, pe deasupra fularului sau măştii trase peste gură şi nas. Încetinirea ne face bine. Reflectăm mai mult la tot ce facem, chiar şi la gesturile minore, întrebându-ne dacă sunt cu adevărat necesare şi dacă nu cumva riscăm prea mult pentru o nimica toată.

Ne considerăm un fel de „efectiv în rezervă”, concentraţi la domiciliu, indirect implicaţi în programul de salvare naţională. Prestăm serviciul obligatoriu rămânând pe la casele noastre. Facem asta de mai bine de zece zile, cu abnegaţie şi patriotism, dar şi cu un fel de laşitate, dacă e să fim sinceri până la capăt.

Calmi şi politicoşi, ne dăm rând când ieşim cu gunoiul, la chioşc sau la alimentara. La întoarcere, dezinfectăm încălţămintea, faţa, mâinile, hainele, clanţele etc. Uneori cred că exagerăm un pic. Unii sunt de părere că am face bine să ne îmbolnăvim măcar odată, ca să ne imunizăm. Dar cum faci să iei doar un pic de virus?...

Premeditat sau nu, informaţiile ne parvin în porţii mici, ca să le putem digera pe îndelete. Nu oricine se împacă uşor cu vestea că 60-70% din populaţie se va contagia (cutremurător!), sau cu ştirea despre transformarea patioarului din Madrid în morgă (sfâşietor!), sau cu faptul că virusul evoluează pe măsură ce se transmite mai departe (neliniştitor!). Noroc că primim şi multe glume şi cuplete, care mai îndulcesc ziua. Umorul mi se pare foarte important, în orice situaţie!

Unii sunt mai optimişti, alţii dimpotrivă, prăpăstioşi. Mă gândesc că tot calea de mijloc se va dovedi a fi cea optimă, ca în mai toate momentele de răspântie. Etapele prin care trecem seamănă cu acelea ale unui doliu clasic. Debutul îl face perplexitatea, şocul pierderii bruşte, în cazul nostru a controlului asupra propriei vieţi. Urmează consternarea şi protestul furibund, neputincios. Apoi vine replierea, detectarea direcţiilor de îmbunătăţire a situaţiei şi acţionatul în limitele îngrădirilor impuse. După depăşirea fazei de acomodare, se instalează acea relativă acalmie în care ne regăsim acum: sortăm şi sedimentăm informaţia acumulată, proiectându-ne mental viitorul incert, în care toţi, subliniez TOŢI, ne vedem în rolul de supravieţuitori. De unde vine încrederea asta? Nu ştiu. Probabil din combinarea corectă a informaţiilor la care avem acces. Mi se pare extrem de importană şi benefică această convingere a fiecăruia dintre noi că el, ca individ, va trăi.

Partea proastă a acestui optimism este că omite din ecuaţie amănuntul supărător al *duratei.* Supravieţuim, de acord. Dar cum şi când? Asta nu se ştie, iar dacă se întrevede, e cam de speriat. Prognozele fundamentate ştiinţific anunţă ani! Şi n-avem niciun motiv să nu le dăm crezare.

Rezilienţi, nu renunţăm la modelul „trece şi asta şi revenim la normal”. Dar, va fi *un alt fel de normal,* ni se spune - puţini realizează însă implicaţiile. De înţeles, căci momentan avem alte probleme.

Comparativ cu dilemele sfâşietoare ale medicilor nevoiţi să lase pacienţii vârstnici în voia Domnului, pentru a salva vieţile altora mai tineri, dificultăţile cu care ne vom confrunta noi în curând, la comutarea într-un mediu laboral informatizat, vor părea mici glume. Ne vom aminti poate cu nostalgie de nesperata linişte pe care am gustat-o din plin în timpul carantinei din primăvara lui 2020.

Revin la traiul nostru concret, cotidian, ca să nu teoretizăm pe teme incerte. În primele zile ne-am simţit hăituiţi de diverse veşti, care mai de care mai alarmante. Între timp, nu le mai acordăm atâta importanţă, deşi le urmărim în continuare. →

Vecina mea, Africa

Amprenta franceză

Nicolae MELINESCU

Îngrijoraţi de modificările la legea pensiilor (şi la ei!), francezii de rând se întreabă de ce guvernul păstrează efectivele armatei (aproximativ zece mii de oameni) în Africa, mai ales în regiunea vestică a continentului. Şi asta pentru că sprijinul în militari, tehnici de comunicaţii şi mijloace de contrainformaţii din partea armatei naţionale ar fi mai mult decât binevenit în stăvilirea izbucnirilor jihadismului şi a extremismului violent în Hexagon, mai ales după *Charlie Hebdo,* Bataclan, Nisa sau Marsilia. Africanii, la rândul lor, îşi pun aceeaşi întrebare, căreia au început să-i dea răspunsuri stânjenitoare pentru Macron, diminuat de pierderea dramatică de avânt prezidenţial. Alexandra Reza constata că atitudinea autocratică a lui Macron faţă de unele poziţii diferite de ale sale în ţări ca Niger sau Mali – cândva sub comanda autorităţilor coloniale de pe malurile Senei – nu face decât să sporească sentimentele anti-franceze. Concluzia vine din partea unei cercetătoare apreciate de la secţia de cultură şi istorie franceză din Universitatea de la Oxford. Asemenea opinii nu sunt singulare, şi nici nu lansează speculaţii mediatice, pentru că acelea care vin mai ales din fosta Africă franceză sunt şi mai dure. Unul dintre cei mai populari activişti pentru libertate, camerunezul Général Valsero, prigonit, arestat şi terorizat de regimul eternului dictator Paul Biya (la putere din 1986) afirma categoric: „Prezenţa armatei franceze este o insultă!" Este o sentinţă pornită din frustrarea pe care o provoacă miile de militari francezi desfăşuraţi oficial în Ciad, Niger, Burkina Faso şi Mauritania. Instalarea lor este percepută advers, pentru că ori de câte ori ei au fost trimişi în operaţiuni locale, ea a declanşat acuzaţii de subminare a suveranităţii de stat, ca o prelungire mascată a dominaţiei coloniale începute în secolul al XIX-lea şi care pare să nu mai aibă sfârşit. Pentru că Parisul a tolerat tacit regimul majorităţii francofone din Camerun, ţară aflată în pragul unui război separatist, acelaşi activist, Général Valsero, trântea adevărul crud în faţă: „Camerunul este cimitirul democraţiei în Africa."

Când ministrul francez al Apărării, Florence Parly a anunţat pe 2 februarie 2020 că Preşedintele Republicii a hotărât să mărească efectivele dislocate în regiunea Saharo-saheliană cu 600 de militari, la Bamako, capitala statului Mali, au avut loc manifestaţii de protest. Unul dintre manifestanţi observa cu amărăciune. „Noi manifestăm ca 5.000 să plece, şi ei trimit încă şase sute [de oameni]". Dar Franţa are interese directe în zonă şi nu este dispusă să le abandoneze în faţa ofensivei chinezeşti, americane sau ruseşti. Compania franceză de stat Areva aduce o mare cantitate de uraniu din Niger. Compania Total dispune de câmpuri petrolifere în Mali. Armata franceză are o bază militară în Ciad. După ani îndelungaţi în misiuni de pacificare, cel puţin patru mii de civili au murit în conflicte locale, în zona Sahelului.

Indiferent de orientarea politică a administraţiei de la Paris, atitudinea oficială faţă de fostele teritorii coloniale din vestul Africii a fost constant aceeaşi: păstrarea unei dominaţii în apărare şi securitate pentru controlarea resurselor şi a regimurilor locale. Africanii nu uită operaţiunea Sangaris dintre 2013 şi 2016 în Republica Africa Centrală, operaţiune botezată după o efemeridă care nu supravieţuieşte decât câteva zile. Spre deosebire de fluturele muribund, intervenţia franceză, binecuvântată de Rezoluţia 2127 a Consiliului de Securitate ONU, a durat mai bine de trei ani. Începând cu 5 decembrie 2013, contingentul francez urma să facă pace între rebelii musulmani *seleka* şi majoritatea creştinilor din sud grupaţi în formaţiuni de auto-apărare *Anti-balaka*. După ani de lupte şi 200 de milioane de euro, misiunea a reuşit parţial să potolească un conflict inter-etnic şi inter-confesional în care creştinii, deşi majoritari, au rămas expuşi atacurilor islamiştilor încurajaţi de militantismul jihadist care bântuie zona sub-sahariană din Sudan şi până în Guineea.

Operaţiunea Épervier întreprinsă de militarii francezi în Ciad a început în 1986 şi s-a încheiat, teoretic, în 2014. Obiectivul principal a fost potolirea poftei libianului Gaddafi de a-şi extinde dominaţia spre sud, către noile puţuri petroliere, descoperite dincolo de graniţa Ciadului. După ce şi-a văzut ţara scăpată de braţul lung al colonelului de la Tripoli, preşedintele ciadian Hissène Habré a încercat să iasă de sub umbrela franceză şi să se mute cu petrol cu tot sub protecţia corporaţiilor americane. Parisul l-a lăsat să-şi facă jocul şi a asistat neutru la lupta pentru putere a lui Habré cu generalul Idriss Déby, care le promisese francezilor că nu va tulbura liniştea militarilor lor de la baza Abéché. Fără asistenţa foştilor mentori şi fără ajutoarele francezilor, Habré a pierdut, Déby a ajuns noul şef al statului în 1990 şi de atunci încoace a tot fost confirmat de alegeri prezidenţiale, în formula originală a dictaturilor africane. Ciadul a devenit „portavionul francez al deşertului", iar Déby a fost primit cu ajutoare şi onoruri la Élysée, chiar dacă regimul său se bazează şi azi pe poliţie politică, autocraţie şi corupţie la cel mai înalt nivel. Ciadul a căpătat un rol regional tot mai relevant în zona Sahel, a trimis trupe de impunere şi menţinere a păcii în Republica Africa Centrală, în Darfur, în Mali şi pentru lupta împotriva grupării extremiste nigeriene Boko Haram. Susţinerea lui Déby a căpătat o importanţă deosebită după 2014. În ziua de 16 februarie a acelui an, preşedinţii din Burkina Faso, Ciad, Mali, Mauritania şi Niger au semnat împreună cu preşedintele Franţei actul de constituire a Grupului Sahel 5, un cadru de coordonare a cooperării regionale şi al politicilor de dezvoltare. Evident, Parisul şi-a asigurat rolul managerial şi a încercat să combată la origini extremismul fundamentalist într-o regiune dominată de Al Qaida magrebiană şi de combatanţii ISIS refugiaţi din Irak sub presiunea ofensivei coaliţiei internaţionale condusă de Statele Unite. Noul grup interguvernamental îşi propunea să rezolve instabilitatea regională care se instalase în 2012 când s-au manifestat violent combatanţi ai Mişcării Naţionale de Eliberare Azawad (MNLA). Al Qaida a schimbat alianţele, i-a abandonat pe tuaregii separatişti din MNLA şi a preluat aşa-zisul teritoriu independent ca să-l supună legii islamice sharia.

În ianuarie 2013, operaţiunea Serval a trupelor maliene susţinute de contingentul francez s-a încheiat cu readucerea nordului tuaregilor sub controlul autorităţilor de la Bamako. Alegerile prezidenţiale şi parlamentare din Mali au descurajat separatismul şi au eliminat punctele de rezistenţă de la Kidal. Pe 2 februarie 2013, preşedintele François Hollande şi noul preşedinte malian Dioncounda Traoré au apărut împreună la o ceremonia din oraşul istoric Timbuktu. Noua ordine a rezistat până în 2015, când comunităţile de agricultori *dogon* şi *bambara* au intrat în conflict cu populaţiile de păstori *fulani.* Ciocnirile au devenit tot mai sângeroase din cauza intervenţiei islamiştilor cu legături în Al Qaida. În 2018, Centrul pentru Dialog Umanitar a mediat un acord de încetare a focului. Înţelegerile nu au rezistat şi *dogon* au fost acuzaţi că au comis un masacru în 160 de sate *fulani.* În aprilie, acelaşi an, manifestanţii au protestat în capitală faţă de atitudinea guvernului suspectat că-i favorizează pe *fulani*. Un nou atac, din februarie 2020, a provocat 21 de morţi şi câteva sute de migranţi interni. Instabilitatea a fost prelungită de intervenţia comandourilor islamiste din Jama'at Nasr al-Islam wal Muslim, care au atacat o bază a armatei naţionale din vestul ţării. Mali este una dintre cele mai sărace ţări ale lumii. 80 la sută din populaţia activă lucrează în agricultură, dar ţara este al treilea mare producător de aur al continentului (după Africa de Sud şi Ghana). În Evul Mediu timpuriu, din secolul al VIII-lea până la începutul celui de-al doilea mileniu creştin (1078), Imperiul Mali se întindea de la oraşele Timbuktu şi Gao, până la coasta estică a Atlanticului. Secolele care au urmat au transformat teritoriul său într-un veşnic câmp de luptă pentru aur, fildeş, sare şi sclavi. Cucerirea sa de către europeni nu a reuşit să transforme o comunitate tribală într-o naţiune. Influenţele externe au adâncit conflictele etnice, iar decolonizarea a lăsat în urmă structuri instabile, în permanentă stare de conflict.

Prezenţa franceză după valul independenţelor din 1960, includerea noilor state saheliene în Organizaţia Francofoniei după reuniunea la nivel înalt de constituire a ei din 1970 nu au reuşit să dea o consistenţă politică celor 21 de state fondatoare. Ceea ce au demonstrat evenimente mai vechi, precum şi cele evocate aici succint, este faptul că numai prezenţa militară franceză, numai asistenţa financiară nu au fost soluţia pentru stabilizarea ţărilor regiunii. Prinse în noul joc de putere la care participă, pe lângă fostele metropole coloniale, nou-veniţii China, Rusia, Turcia sau Arabia Saudită au forţat Mali, Burkina Faso, Ciadul, Nigerul şi Mauritania să se alinieze unor noi aranjamente în care să li se respecte suveranitatea şi identitatea. Fără acest respect, aşa cum o dovedesc evenimentele, Sahelul continuă să supravieţuiască pe nisipuri mişcătoare.

În mare, evoluţia este aceeaşi peste tot, cu diferenţe mici de la o ţară la alta. „Modelul" începe să fie vizibil. Nu va scăpa nimeni, nicio ţară. Asta e sigur! Pe măsură ce se extinde pandemia, se trece prin diverse etape. Privesc deja aproape cu invidie către chinezi...

Spaniolii sunt destul de docili. Franco i-a grefat cu disciplină; n-au uitat să respecte autoritatea, mai ales pe cea îmbrăcată în uniformele agenţilor din Guardia Civil, care nu prea ştiu să zâmbească, dar au renume de drepţi şi neînduplecaţi.

Nemţii sunt mai lenţi şi mai ataşaţi de libertăţile personale, de drepturile individuale. Încep să priceapă şi ei că e treabă serioasă şi, cum sunt infinit mai bine dotaţi şi organizaţi decât ţările înconjurătoare, vor face faţă exemplar, ca de obicei. La ei se pune accent pe decizia conştientă a fiecăruia, nu pe obedienţă. Partea bună e că, odată convinşi, germanii sunt de neîntors şi vor face totul ca să scape primii, cu cât mai puţine pierderi. Au şanse mari să le reuşească asta.

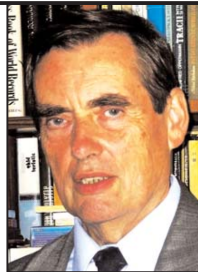
Românii sunt inventivi şi păţiţi. Nu-mi fac griji decât realmente doar pentru cei vârstnici şi neprevăzători. Picătura de simţ practic moştenit de la antecesorii din mediul rural din sângele moştenit din bătrâni va fi cea salvatoare. Vor fi nervi şi reproşuri adresate pe bună dreptate conducătorilor mai puţin pricepuţi, dar populaţia se bazează în România mai mult pe resurse proprii, ea oricum nu ascultă de stăpâni. Avem o stea numai a noastră acolo, sus, pe cer. Va fi bine, chiar dacă cu „delta t", că deh, aşa-i tradiţia...

Ce nu va scăpa e economia. Mondială! Nu ştiu cum se va rezolva ruina aceasta globală. Dar cu atât mai mult mă incită să imaginez scenarii. După părerea mea, va fi o soluţie gen reluare de la zero. Nu se poate ajuta diferenţiat, e prea laborios. Ceva cu şanse egalizatoare e mai fezabil, din două motive: 1. Pentru a salva ideea de democraţie, menţinând astfel şi stabilitatea socială; 2. Pentru că va fi imposibil să se cuantifice pierderile fiecăruia în parte (nimeni nu are timp şi aparat să măsoare câte şi ce fel de nevoi revin, individualizat). Aşa că va fi o soluţie pauşală, cam cum a fost cea cu distribuirea acţiunilor pe cap de locuitor sau cu împroprietărirea *en masse* a celor care plăteau chirie statului în România predecembristă (cei cu proprietate personală n-au primit nimic, mda...). Vom avea câştigători şi păgubiţi, asta deja se ştie, dar vit还 nu cred că vor fi. Nici cutremur social sau violenţă ca-n filmele despre apocalipsă.

→

Realitatea şi mintea omenească

Dan D. FARCAŞ

Am prezentat pe această pagină, în peste şaizeci de episoade, o seamă de fenomene controversate, de la OZN-uri la apariţii religioase, ori de la performanţele clarvăzătorilor la bănuiala unei „memorii universale" în care ar fi transcrise vieţile noastre. Am evocat, de fiecare dată, doar câteva exemple tipice, dar îndărătul fiecărui caz stau sute sau mii de alte istorii similare.

La şcoală am învăţat, iar ştiinţa ne-a tot spus şi după aceea, că toate aceste fenomene sunt imposibile, aşadar, toţi cei care afirmă că le-ar fi trăit sunt fie mincinoşi, avizi de senzaţional, fie spirite rătăcite care au căzut pradă unor iluzii pe care nu le pot deosebi de realitate. Iar „ciudaţii" care mai şi colportează asemenea poveşti sunt demni şi ei de cel mai drastic blam, mai ales dacă avuseseră parte şi de oarecare învăţătură. Ştiinţa ar putea accepta, la limită, realitatea unui fenomen „paranormal", dar numai dacă l-ar putea testa, ori de câte ori doreşte, într-un laborator, sau dacă l-ar putea observa, la dorinţă, orice sceptic, ceea ce, din păcate, nu este posibil.

Totuşi, în ciuda acestor avertismente, „magiile" evocate se încăpăţânează să se producă în continuare. Mai mult, în ultimul timp – de pildă – aparate din ce în ce mai performante au început să înregistreze OZN-urile atât de clar încât unele ministere de război au fost silite să recunoască nu doar realitatea lor, ci şi faptul că nimeni nu ştie ce sunt, de unde vin şi dacă vor ceva de la noi. Mai e şi internetul, care ne aduce în casă, din toată lumea, mult mai multe relatări privind întâmplări miraculoase decât cunoşteam înainte. Pe firul acestora înţelegem că nu este vorba de halucinaţii disparate, ci de fenomene care se petrec cu regularitate, cu zeci de detalii care se repetă, la fel, la mii de cazuri. Aşadar, că ne place sau nu, miracolele chiar se manifestă uneori în jurul nostru.

Mergând prin sate în care s-au semnalat unele întâmplări inexplicabile, dacă-i întrebam ce anume cred ei că a fost, martorii răspundeau fără să ezite: „Ce să fie, maică? Semne dumnezeieşti." Dacă întrebai preotul, vorbea mai degrabă de „lucrările diavolului". Dar şi unii şi ceilalţi acceptau că întâmplările stranii, chiar dacă rare, fac parte din rânduiala lumii.

Desigur, aşa se văd lucrurile la noi. Dar, cunoscând şi alte locuri, m-am convins că oamenii au crezut peste tot, dintotdeauna, chiar dacă în nenumărate feluri, care nu seamănă cu ale noastre, că mult deasupra lor se află o Putere care intervine discret în mersul lucrurilor pe Pământ, uneori prin miracole inexplicabile prin ştiinţa noastră.

Care ar putea fi natura acestei Puteri? Fiecare religie este convinsă că ea şi numai ea deţine în acest sens unicul răspuns, Adevărul Ultim. Dar, din păcate, aceste Adevăruri Ultime se bat cap în cap de la o religie la alta. Pentru a stabili cine are dreptate, s-au purtat, mii de ani, nenumărate războaie şi au murit milioane de martiri. Şi nu se întrezăreşte nici azi speranţa unui consens; dimpotrivă... Tot aici îşi are rădăcinile şi acel tabu care interzice să cauţi alte adevăruri privind cele inexplicabile decât acelea pe care le cunoaşte tradiţia căreia îi aparţii.

Iată deci un al doilea motiv, pe lângă scepticismul ştiinţei, pentru care posibila prezenţă în preajma noastră a unor hipercivilizaţii, idee pe care am încercat s-o argumentez de-a lungul atâtor episoade, nu pare a fi o ipoteză agreabilă. Un al treilea motiv, mai mărunt, ar putea fi supărarea unor fani SF, care încă aşteaptă un mesaj din Univers, sau o solie extraterestră, fluturând un steag alb pe peluza din faţa Casei Albe, ori care trăiesc cu spaima unei invazii cosmice. Şi or mai fi şi alte motive.

Iată de ce voi cere, cu tot respectul, îngăduinţa cititorului, mai întâi pentru îndrăzneala de a fi ignorat avertismentele evocate mai sus şi apoi pentru faptul că, în cele ce urmează, voi încerca să merg chiar mai departe pe tărâmul speculaţiilor.

Dacă acceptăm existenţa unei Puteri deasupra noastră, ce şanse avem să înţelegem natura ei, relaţia sa cu noi, dacă aşteaptă ceva din partea noastră ş.a.m.d.? Răspunsul implică doi „actori" esenţiali: realitatea, în toată complexitatea sa, şi mintea noastră care încearcă s-o înţeleagă.

Nu pot fi decât profund de acord cu o declaraţie faimoasă, făcută în 1927, de geneticianul J.B.S. Haldane: „Nu mă îndoiesc că, în realitate, viitorul va fi mult mai surprinzător decât orice îmi pot imagina. Acum bănuiala mea este că universul nu numai că este mai ciudat decât presupunem, ci chiar mai ciudat decât putem să presupunem." O versiune simplificată a acestei idei a fost atribuită şi astrofizicianului Arthur Stanley Eddington: „Universul nu doar că este mai straniu decât ne imaginăm, dar este chiar mai straniu decât am fi în stare să ne imaginăm".

Într-adevăr, realitatea este mult mai stranie decât în cărţile de şcoală şi decât ne place să credem. Cazurile ciudate deja prezentate în episoadele anterioare sunt doar o părticică dintr-un mare necunoscut. Iar acestui necunoscut noi nu-i putem opune decât mintea noastră, funciarmente limitată biologic, precum şi instrumente cum ar fi: intuiţia, cuvântul, logica, matematica, ştiinţa, tehnologia etc., toate limitate cultural.

Fizicienii se căznesc, de mai bine de un secol, fără succes, să aducă toate legile spaţiului, timpului şi materiei sub o singură pălărie, pentru a realiza o „teorie a tuturor lucrurilor" (*Theory of Everything*). La ora actuală, cea mai bună candidată, în acest sens, este aşa-numita *Teorie-M*. Conform ei, toate particulele elementare şi toate formele de energie din Univers ar avea la bază ipotetice „corzi", cu o singură dimensiune (doar lungime), aşezate pe nişte membrane (bidimensionale). Numai că, pentru ca acest model să funcţioneze, corzile şi membranele trebuie să se găsească scufundate într-un Univers posedând nu mai puţin de 11 dimensiuni... Unde sunt ele? Cum de nu le sesizăm? Nu cumva ele explică unele fapte incredibile?

Căutând un posibil suport material pentru supermemoria Akasha, de care aminteam în alte episoade, ne putem întreba – care materie? Cea obişnuită, sau poate alte forme ale ei? Aşa-numitul model Lambda-CDM (*Lambda cold dark matter*) – o altă teorie fizică la modă – ne sugerează că materia din Univers ar fi de trei feluri: cea obişnuită, pe care o vedem şi o simţim (doar 4,6% din total), apoi „materia rece întunecată" (circa 23%) şi „energia întunecată" (circa 72%). Dar cine ne garantează că viitorul nu ne va mai scoate la iveală şi alte forme, încă nebănuite, pentru ceea ce numim acum materie şi energie?

O altă faţetă a complexităţii realităţii este aceea ilustrată de fizica cuantică. În 1982, la Universitatea din Paris, o echipă condusă de fizicianul Alain Aspect a descoperit că, în anumite circumstanţe, unele particule elementare, cum ar fi electronii, „ştiu unul de celălalt", instantaneu, oricât de departe sunt unul de celălalt. Fenomenul a fost numit „inseparabilitate cuantică" (în engleză *quantum entanglement*). Nu cumva se depăşeşte astfel bariera pusă de viteza luminii? Nu cumva se va putea folosi în viitor această proprietate pentru a comunica şi poate chiar a teleporta obiecte?

Dacă intrăm în domeniul speculaţiilor, există şi viziuni mult mai îndrăzneţe. David Barclay, ufolog din Marea Britanie, avansa în 1993 ipoteza că o bună parte din fenomenele paranormale se petrec într-o realitate virtuală cu care suntem puşi în contact. El adăuga: „Tot ceea ce noi considerăm ca real ar putea fi o hologramă – chiar şi dumneavoastră care citiţi această pagină". O presupunere asemănătoare este „ipoteza Matrix", care spune că întregul Univers, inclusiv omenirea şi tot ce se mai află pe Pământ, ar putea fi un joc simulat pe calculatoarele unor inteligenţe superioare, exact ca în filmul *The Matrix* şi în continuările sale. Şi unii mistici orientali susţin că realitatea este o maya, o iluzie, care se transformă într-o lume de obiecte (de fapt, în percepţia ei) abia după ce trece prin simţurile noastre. Principiul de incertitudine al lui Werner Heisenberg poate fi interpretat ca spunând ceva asemănător.

Iar cele de mai sus sunt doar ceea ce ştiinţa academică actuală, acea *maistream science,* acceptă în anul 2020. Dar sperăm că va exista şi o ştiinţă a secolului XXII, şi poate XXX ş.a.m.d., cu condiţia ca omenirea să supravieţuiască. Nu ştim unde şi cum se va opri procesul cunoaşterii „complete" a realităţii, nici dacă se va opri vreodată.

Cineva spunea recent: daţi-i lui Leonardo de Vinci o telecomandă pentru deschiderea uşii unui garaj şi întrebaţi-l cum funcţionează; el ar putea fi interesat cel mult de plasticul din care obiectul este făcut. Zâmbiţi? Diferenţa în progresul ştiinţific este în acest caz de cinci sute de ani. Peste alte cinci secole, alţii vor zâmbi la fel, atunci când vor evoca reperele neştiinţei noastre. Şi e bine să nu uităm: se pare că ne confruntăm – cu o probabilitate vecină cu certitudinea – cu inteligenţe care sunt cu sute de milioane de ani mai avansate decât noi.

(Va urma)

Noi, aici, suntem norocoşi, avem o casă şi grădină, bucate, sănătate (încă) şi soare (atunci când nu plouă, căci, de când s-a decretat pauza, plouă purificant!).

Interesant cum instinctul de supravieţuire preia comanda. La mine se activează amintiri din epoca penuriei pre-decembriste, dexterităţi agricole şi gospodăreşti la care nu credeam că va mai fi cazul să apelez. Deşi am impresia că am totul sub control şi că aş fi stăpână pe situaţie, mă surprind făcând aiureli, de parcă aş fi cumva... lângă mine. Mă trezesc tăind feliile de pâine mai groase, congelând grăsimea rămasă după gătit sau păstrând doi-trei sâmburi de roşie, pe care mai apoi îi pun în pământ (am cumpărat un sac, când încă mai era deschisă cooperativa!). Judecând la rece: prostii! Mâncarea este din abundenţă, din cauză că restaurantele s-au închis. Carmangeriile şi depozitele plesnesc de pline ce sunt.

Soţul meu, în schimb, are flash-backuri folositoare de prin educaţia lui de ofiţer-pilot de vânătoare, soluţii pentru situaţii neprevăzute, metode din trainingul de supravieţuire în caz de calamităţi, asociaţii de idei când vede la televizor câte un teoretician care emite supoziţii (modelele de manipulare a ştirilor, „igiena" secretelelor de stat, gradele de gravitate ale stărilor decretate, eşalonarea acţiunilor de intervenţie etc.).

Într-un cuvânt, cred că ne completăm destul de bine. Mai în glumă, mai în serios, mi-am amintit că undeva, cândva, *in my fomer life,* am beneficiat şi eu de instrucţie la armată şi că profilul căruia îi eram subordonate noi, fetele-studente, era infanterie-manutanţă (aprovizionare). Soţul meu, în schimb, e pregătit să adune şi să prelucreze informaţii, inclusiv prin fotografiere din perspectiva macro, de sus.

Situaţia noastră de „arest" la domiciliu este de fapt un lux incomparabil cu restricţiile din tinereţea părinţilor noştri, care aduceau apa de la fântână, aveau cazan cu lemne (baie numai sâmbăta!), curent electric drămuit, alimente raţionalizate etc.

Mă întreb în ce configuraţie ne vom trezi după ce se va depăşi acest sughiţ istoric. Fantezia n-are limite! Îmi imaginez alte forme de interacţiune, noi metode de lucru, domenii nemaiîntâlnite. Nu ştiu de ce sunt aşa de optimistă, sper să nu mă pedepsească soarta cu vreo lovitură sub centură, care să mă trezească la realităţi mai dure... Cert este că absorb noutăţile, încercând să detectez ce anume are potenţial pentru viitor. Evit însă să mă consider suverană, la adăpost, în poziţie de spectator.

Mi-a rămas în minte sclipiciul din privirile lui Johan Galtung, sociologul norvegian venerabil şi înţelept, vestit pentru că a prevestit aproape la secundă căderea Cortinei de Fier: „Nu ştiu cum va fi, dar nu e captivant că suntem aici şi avem voie să testăm viitorul la prima mână?"

Din păcate, tocmai căminul de bătrâni din localitatea în care locuieşte dânsul în Spania a fost focarul central al epidemiei din zona noastră. Au murit mulţi, majoritatea scandinavi. O parte a fost evacuată cu avionul în Norvegia, în ultimul moment. Sper că n-a fost şi dânsul printre cei afectaţi şi că în octombrie îşi va putea aniversa ai săi binemeritaţi 90 de ani... (Spania, martie 2020)

Orizont SF

Reflector pe un colţ al istoriei

Mircea OPRIŢĂ

Considerat multă vreme un publicist obscur din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **Al.N. Dariu** a fost scos la lumină de cercetările lui Florin Manolescu, care vede în nuvela *Finis Rumaniae* „o tipică *ficţiune politică,* realizată cu ajutorul unor elemente scoase din contextul istoric real şi integrate într-un scenariu socio-politic pe termen foarte scurt". În limbajul folosit astăzi, o putem numi istorie alternativă. Scrierea a apărut la Bucureşti, în ziarul *Viitorul,* publicată în foileton în lunile martie-iulie 1883. Ea poate fi înţeleasă mai bine dacă facem legătura cu contextul real al momentului, dominat de manifestări antidinastice şi antigermane imediat după mişcarea republicană de la Ploieşti, condusă de Al. Candiano-Popescu. Într-o retorică marcată de vehemenţă polemică, nuvela închipuie o Românie eliberată de Hohenzollerni prin moartea subită a lui Carol I şi revolta împotriva tiranului Leopold, fratele fostului principe, care ar fi fost adus de conservatori în locul răposatului. Figurile politice ale vremii se agită prin scenă, liberalii fiind trataţi ca republicani „patrioţi", ceilalţi ca grecotei neruşinaţi şi „nesimţitori". O imaginară revoluţie de la 1 mai 1879 îl arestează pe Leopold, proclamă Republica Română, formulează o nouă Constituţie şi lasă guvernul provizoriu să se lupte pe două fronturi; cu o invazie turcească, pe care valahii o spulberă, şi cu trupele germano-austro-ungare contestatare ale dreptului românilor de a se elibera de sub turci, de care Bucureştiul nu se mai poate apăra, fiind în cele din urmă cucerit.

Acelaşi Florin Manolescu, după ani de la semnalarea lucrării intitulate *Finis Rumaniae*, va căuta să-l identifice pe adevăratul său autor. În mod cu totul atipic pentru un istoric literar, el îşi va formula rezultatele cercetărilor nu într-un studiu de specialitate, ci tot într-un text literar: nuvela *Califat* din culegerea *Misterul camerei închise* (2002). Aşadar, o altă ficţiune politică, plecând în premisele sale de la momentul istoric bulversat lăsat în urmă de elanul ucronic al „necunoscutului" de la 1883. Viitorul închipuit pentru România de astăzi în *Califat* este unul de tip fundamentalist, dominat de constrângeri islamice şi de versetele *Coranului.* Un personaj, aparent supus acestor noi „realităţi" social-politice, Ali Radulian, reuşeşte să obţină dreptul la o călătorie temporală în de mult dispărutele Principate Unite, spre a urmări pe viu, în calitate de istoric, evenimentele care ar fi dus la înlăturarea de pe tron a Principelui Carol I de Hohenzollern, în urma „loviturii de Stat din 10/11 martie 1871 (1287 după *Hegira*)". Cuplarea la *Finis Rumaniae* se face astfel „efectiv", nu doar din perspectiva a două istorii alternative diferite, ci inclusiv cu un obiectiv istorico-literar: devoalarea trăsăturilor din portretul inexpresiv al vechiului autor de catastrofe ucronice româneşti. Identitatea acestuia începe să se reveleze treptat, sub imaginea unui intelectual din a doua jumătate a secolului XIX, ale cărui fapte culturale evocate constituie ele însele indicii de identificare:

„Va putea, în fine, să se ocupe şi de literatură. Îi va traduce pe Vergiliu, pe Cicero şi pe Horaţiu, va scrie articole despre Anton Pann şi despre Bolintineanu, pe care le va semna D. Laurian şi va vorbi la înmormântarea lui Eminescu, în vara anului 1889. Mai-nainte însă va face cunoştinţă cu N. Fabiu Bădescu, va intra în redacţia ziarului *Viitorul* şi va publica aici o importantă nuvelă politică prin care îşi va avertiza compatrioţii despre tragedia la care s-ar expune în cazul în care s-ar încăpăţâna să-l oblige pe regele Carol să abdice. Căci atunci Războiul de Independenţă n-ar mai avea loc în 1877 şi nici proclamarea Regatului, la numai trei-patru ani de la consumarea acestui eveniment crucial. Fără români, ruşii n-ar mai putea stăvili ofensiva otomanilor aliaţi cu englezii, flamura verde a Islamului ar flutura din nou sub zidurile Vienei, pe care nu s-ar mai găsi cine s-o apere, şi, în loc să semene cu Parisul, Bucureştii s-ar transforma într-un mic Stambul, în timp ce Mediterana ar deveni o mare turcească, de la Bosfor şi Dardanele până la strâmtoarea Gibraltar."

Avem de-a face, aşadar, cu un personaj circular, migrat dintr-o ficţiune alternativă derivată într-o realitate posibilă, spre a-şi exercita misiunea „patriotică" de corector al intervenţiei periculoase dintr-o altă ficţiune alternativă, cu localizare istorică anterioară. Crononautul musulman Ali Radulian se suprapune pe figura studentului parizian D. Laurian, spre a lumina astfel chipul publicistului Al.N. Dariu, aducând pseudonimul ziaristic într-o realitate probabilă. Ca rezolvare de istorie literară, operaţia devine pe deplin plauzibilă, întrucât în numele Al.N. Dariu se află, anagramat, numele D. Laurian.

Dezlegarea şaradei permite trecerea în revistă a datelor biografice consemnate în seama fiului lui August Treboniu Laurian (1810-1881), persoană ilustră în epocă, participant activ la Revoluţia din 1848 din Ardeal, fondator al Academiei Române, autor al unei *Istorii a Românilor* şi (împreună cu I.C. Massim) al controversatului *Dicţionar al limbii române* în două volume, prin care încerca să purifice limba de cuvintele „străine", refăcând-o artificial în tipare exclusiv latineşti. De o apreciabilă notorietate, ca ziarist, s-a bucurat şi fiul său, Dimitrie August Laurian (1846-1906), absolvent al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, dar cu studii ulterioare la Paris şi Bruxelles, unde şi-a luat doctoratul. Ca profesor de latină la mai multe licee din Bucureşti, a tradus cu adevărat din Vergiliu, Horaţiu şi Cicero, fiind responsabil, pe parcursul vieţii, şi de celelalte fapte culturale pomenite în nuvela *Califat.* A fost funcţionar în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii, deputat şi senator. Jurnalist asiduu, cronicar şi articlier, polemist redutabil, a întemeiat mai multe publicaţii ale epocii, între care cea mai reuşită este *România liberă* (în mai 1877), ziar devenit din 1884 oficios al grupării „Junimea".

Semn(al) de carte

***Biserica Ortodoxă Română şi Unirea Principatelor. Omagiu aniversar la 160 de ani (1859-2019),* Editura Basilica, Bucureşti, 2019. Editor: pr. Mihai Hau**

Actul Unirii Principatelor Române din 24 ianuarie 1859 este deodată rodul maturizării conştiinţei naţionale a românilor şi al unei situaţii internaţionale favorabile lor.

Exprimată în secolul al XV-lea de către domnitorul moldovean Ştefan cel Mare şi Sfânt, care spunea Occidentului că Moldova este „o altă Valahie", adică o altă Ţară Românească, sau în anii 1600-1601 de către domnitorul muntean Mihai Viteazul, prin unirea vremelnică a Munteniei, Transilvaniei şi Moldovei într-un singur stat, conştiinţa naţională a fost cultivată prin credinţă şi cultură de către Biserică, mai ales prin cărţile de cult în limba română tipărite în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania şi răspândite în toate provinciile româneşti. (…)

În Ţara Românească, în Divanul Ad-hoc, Biserica a fost reprezentată de Mitropolitul Nifon, de Sfântul Calinic, episcop al Râmnicului, de Episcopul Filotei al Buzăului şi de Episcopul Clement al Argeşului, ca membri de drept, precum şi de alţi deputaţi clerici: arhimandriţii Atanasie Stoenescu, de la Mănăstirea Sadova, şi Ieronim, de la Mănăstirea Bistriţa, şi protopopii Iancu Sachelarie, din Bucureşti, Constantin, „protonotariul" Episcopiei de Râmnic, Vasile Serea, „catihetul" de la Buzău, şi Constantin, iconomul de la Argeş. Divanul Ad-hoc şi-a deschis lucrările la 30 septembrie 1857, prin slujba de *Te Deum* săvârşită la Mitropolia din Bucureşti. Lucrările au fost prezidate de Mitropolitul Nifon, care a vorbit despre importanţa Unirii Principatelor, iar ceilalţi ierarhi au fost activi în comisiile de lucru. (…)

Episcopul Clement al Argeşului a dus la Iaşi vestea dublei alegeri a lui Cuza. (…)

Aşadar, în fiecare an, în ziua de 24 ianuarie, dorim ca în această Catedrală, pe dealul Mitropoliei din Bucureşti, să fie săvârşită o slujbă de Te Deum, nu numai ca amintire a faptului că Biserica, prin rugăciune, prin cuvânt, prin îndemn şi prin cărţi tipărite, a fost activă în lucrarea de Unire a Principatelor Române, ci şi pentru ca să cerem ajutorul lui Dumnezeu în păstrarea şi cultivarea darului unităţii naţionale, ca pe o lumină transmisă din generaţie în generaţie, ca pe o făclie de înviere spirituală şi ca pe o coroană a demnităţii noastre româneşti.

(Fragmente din Cuvântul înainte la volum, „Biserica a cultivat şi consfinţit unitatea naţională", de Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cuvântare ţinută cu ocazia *Te Deum*-ului de mulţumire pentru Unirea Principatelor Române, 24 ianuarie 2008.)

Tudor Nedelcea, *Marin Sorescu sau vocaţia identităţii româneşti,* Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2020

A colindat lumea – cu el, şi opera sa – şi pe unde a trecut a luat premii. Numeroase. Binemeritate. Nu pentru el, ci pentru ţara sa. Identitatea oltenească s-a manifestat prin Marin Sorescu ca o chintesenţă a celei româneşti.

Omul acestei revolte spirituale, al acestei „sinteze în atac", Marin Sorescu, a adus o contribuţie fundamentală în direcţia dobândirii unei trepte noi în universalitate a culturii române. (…)

Marin Sorescu a câştigat un lucru esenţial pentru identitatea noastră: intrarea poeziei române, în secolul XX, la paritate cu poezia vremii din toate marile culturi europene, revenindui şi gloria de a aşeza cultura română în demnitatea ei inovatoare pe tărâmul poeziei şi teatrului. Nu fără temei, Laurenţiu Ulici prevedea, pentru anul 2000, că Premiul Nobel pentru literatură va fi înmânat Poetului nostru; a fost foarte aproape de acest premiu, în 1992, fiind propus de Academia Română, dar confraţii săi scriitori l-au reclamat la Comitetul Nobel.

Spiritul său oltenesc, asumându-şi destinul întregii românimi, face din el o coloană infinită aşezată în centrul speranţelor lumii de mâine.

(Autorul, la paginile 14, 15)

Ars longa...

Luminiţa Gliga

Luminiţa Gliga s-a născut la 23 octombrie 1975, la Braşov. În 2002 a absolvit Universitatea Naţională de Arte Bucureşti, Facultatea de Arte Plastice, secţia Pictură. Din 2003 este membru al U.A.P. România; este şi membru al A.I.A.P.-UNESCO. În 2008 obţine titlul de doctor în Arte Vizuale la Universitatea Naţională de Arte Bucureşti.

Peste 50 de expoziţii personale în România şi în străinătate şi peste 60 de expoziţii de grup, participări la festivaluri internaţionale de artă, la târguri de artă în Statele Unite, Italia, Japonia, China, Belgia, Anglia, Elveţia, Franţa, Rusia, Germania şi în aproape toate oraşele mari ale României.

Figurează în *International Contemporary Artists*, vol. 2 (SUA), *International Dictionary of Artists*, vol. 1 (SUA), *SUU Art Magazine* (Spania), *The Best Modern and Contemporary Artists* (2019), *Art International Contemporary Magazine, International Prize „Boticelli", International Prize „Michelangelo", International Prize „Leonardo Da Vinci – The Universal Artist"*, în numeroase cataloage ale artiştilor contemporani. Dintre distincţiile care i-au fost acordate pentru activitatea artistică: Premiul pentru Artă „Ionel Jianu" al Academiei Româno-Americane de Arte şi Ştiinţe, Diploma oficială „M.C.A." şi Medalia de aur, Cannes, Franţa, Diploma şi Medalia de argint aurit a Societăţii Academice „Arts-Sciences-Lettres" din Paris, Franţa.

Are lucrări în colecţii particulare şi instituţii din Anglia, Austria, Canada, China, Danemarca, Franţa, Germania, Irlanda, Italia, Scoţia, România, USA.

Au scris despre lucrările Luminiţei Gliga acad. Răzvan Theodorescu, Corneliu Antim, Victoria Anghelescu, Gh. Achiţei, Gh. Crăciun, Paul Cornel Chitic, Gh. Vida, Salvatore Russo (Italia), Jean Louis Avril (Franţa), M.N. Rusu, Ruthie Tucker, Abraham Lubelski, David Kastner (ultimii patru, din SUA).

Dacă între artist şi operă pot fi uneori perfecte corespondenţe, atunci Luminiţa Gliga este o pildă vie a unei asemenea realităţi. Armonioasă în acordurile cromatice ale compoziţiilor sale în acrilic pe pânză şi cu un duct al desenului plin de eleganţă, dar armonioasă şi elegantă chiar în făptura ei morală, încă tânăra artistă – scriam cu ani în urmă – „îşi trăieşte cu jubilaţie cufundarea în natură şi cultură".

Tradiţia colajului inteligent înţeleasă, reminiscenţele simboliste de pe retina unei persoane vizual cultivate, o perspectivă geometrică asupra naturii – a celei transilvane, cu colinele roşii, amintitoare parcă de cele iubite de Blaga la Lancrăm –, o natură din care făptura umană este, poate nu întâmplător, exclusă, fac din picturile Luminiţei Gliga un stil extrem de personal, unul apreciat, se pare, de colecţionari şi de muzee din ţară, din Europa, ba chiar şi din America şi Asia, şi pe care astăzi îl sărbătorim în această expoziţie personală de la Palatul Parlamentului. (Acad. Răzvan Theodorescu, aprilie 2019)

Apropiindu-ne de opera sa într-o manieră măsurată, gânditoare, tablourile Luminiţei Gliga rezonează cu semnificaţia profundă şi dinamică. Un adagio de culoare şi linie conlucrează pentru a crea o forţă cinetică. Lucrările multicolore sunt fiecare o lume aparte, invitându-ne să vedem fiecare lucrare de artă ca pe un spectru viu, care respiră, viu, în mediul înconjurător al pânzei. (...)

Recunoscută ca fiind un artist magic, paleta expresivă a Luminiţei Gliga oferă senzaţii spirituale vizuale ale bucuriei de a trăi. Creativă şi individualistă, pânzele spectrale ale Luminiţei Gliga au fost prezentate în numeroase expoziţii de succes şi în colecţii de prestigiu din întreaga lume şi sunt preţuite la nivel mondial atât în colecţii private cât şi în colecţii publice. Galeria Amsterdam Whitney este mândră să prezinte în lumina reflectoarelor această stea europeană de succes! (Ruthie Tucker, 2016)

Număr ilustrat cu lucrări de Luminiţa Gliga.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Acad. Ioan-Aurel POP – Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Constantin C. PETOLESCU – istoric, Bucureşti, MC AR
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Acad. Alexandru SURDU – Bucureşti
- Mihai SPORIŞ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Mihai-Octavian GROZA – istoric, Sebeş
- Acad. Vasile TONOIU – Bucureşti
- Zenovie CÂRLUGEA – scriitor, Craiova
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Neagu UDROIU – scriitor şi diplomat, Bucureşti
- Corina Ligia VLAD – profesor, Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Nicolae Dan FRUNTELATĂ – scriitor, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca